

รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนา
ชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

วรรณัย เต็กสุวรรณ

งานนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนา
ชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

งานนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

THE CONTRIBUTION OF STATE AND SOCIETY TO FOOD SECURITY: A STUDY OF
THE COLLABORATION BETWEEN COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT AND
THE COMMUNITY IN SAMET TAI SUBDISTRICT, BANG KHLA DISTRICT,
CHACHOENSAO PROVINCE

WORADANAI TEKSUWAN

AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR MASTER DEGREE OF ARTS IN POLITICAL SCIENCE
IN POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE AND LAWS
BURAPHA UNIVERSITY

2024

COPYRIGHT OF BURAPHA UNIVERSITY

คณะกรรมการควบคุมงานนิพนธ์และคณะกรรมการสอบงานนิพนธ์ได้พิจารณางาน
นิพนธ์ของ วรรณย์ เต็กสุวรรณ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการปกครอง ของมหาวิทยาลัย
บูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมงานนิพนธ์

คณะกรรมการสอบงานนิพนธ์

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

.....
(ดร.ญาราศ อัครพัฒนานุกุล)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ เครือนวน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา อนุมัติให้รับงานนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการ
ปกครอง ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทวัส แจ่มเยี่ยม)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

64910094: สาขาวิชา: เศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการปกครอง; ร.ม. (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการปกครอง)

คำสำคัญ:

วรรณัย เต็กสุวรรณ : รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา. (THE CONTRIBUTION OF STATE AND SOCIETY TO FOOD SECURITY: A STUDY OF THE COLLABORATION BETWEEN COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT AND THE COMMUNITY IN SAMET TAI SUBDISTRICT, BANG KHLA DISTRICT, CHACHOENGSAO PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมงานนิพนธ์: ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล, ชัยณรงค์ เครือนวน ปี พ.ศ. 2567.

การวิจัยเรื่อง รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร และเพื่อเสนอแนะแนวทางของการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่น ๆ ได้ โดยการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์จากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลกิจกรรมและความร่วมมือที่เกิดขึ้นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยมีประชากรกลุ่มตัวอย่าง 24 คน แบ่งออกเป็นผู้ให้ข้อมูลจากภาครัฐ จำนวน 9 คน และ ผู้ให้ข้อมูลจากภาคประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 15 คน

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการสร้างความร่วมมือในรูปแบบ 3 ลักษณะ คือ 1) รัฐล่อมสังคม ที่เป็นการดำเนินการแบบแนวตั้ง (Top-down) โดยกรมการพัฒนาชุมชนนำนโยบายการปลูกผักสวนครัวมาเผยแพร่ให้ผู้นำชุมชนปฏิบัติตามจนเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมภายใต้กิจกรรม ปลูกพืชปลูกผัก ปลูกรักกับ พช. และต่อมาในรูปแบบ สังคมล่อมรัฐ ที่เป็นความร่วมมือที่ชุมชนเริ่มมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงทางอาหารมากยิ่งขึ้นผ่านกลไกผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเกิดกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญคือ การปลูกผักสวนครัวอย่าง

น้อยครัวเรือนละ 10 ชนิดทุกครัวเรือนในชุมชน ภายใต้กิจกรรมสำคัญ คือ ปฏิบัติการ quick win 90 วันปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหาร และ 3) สังคมร่วมรัฐ ที่เป็นการดำเนินการแบบ Bottom – Up จากความร่วมมือของประชาชนในชุมชน เกิดเป็นกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่สาธารณะและกิจกรรมแบ่งปันกันจากชาวบ้านตำบลเสม็ดได้ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะสามารถเป็นต้นแบบในการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่อื่น ๆ ได้ หากมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในด้าน การสร้างการตระหนักรู้ องค์กรความรู้ และงบประมาณ

64910094: MAJOR: POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE; M.A.
(POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE)

KEYWORDS: Food Security, Change Agent

WORADANAI TEKSUWAN : THE CONTRIBUTION OF STATE AND SOCIETY TO FOOD SECURITY: A STUDY OF THE COLLABORATION BETWEEN COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT AND THE COMMUNITY IN SAMET TAI SUBDISTRICT, BANG KHLA DISTRICT, CHACHOENGSAO PROVINCE. ADVISORY COMMITTEE: YARED AKARAPATTANANUKUL, Ph.D. CHAINARONG KRUNNUNG, Ph.D. 2024.

The research titled "State and Society in Creating Food Security: A Case Study of the Cooperation between the Department of Community Development and Samet Tai Subdistrict Community, Bang Khla District, Chachoengsao Province" is a qualitative study. Its objectives are to explore the patterns of cooperation between the Department of Community Development and the Samet Tai Subdistrict community related to food security and to propose methods for creating cooperation between the Department of Community Development and the Samet Tai Subdistrict community that can serve as a model for food security that can be developed further in other areas. Data was collected using semi-structured interviews to gather information on activities and cooperation in creating food security. The sample population consisted of 24 individuals, divided into 9 informants from the government sector and 15 informants from the public sector who are stakeholders.

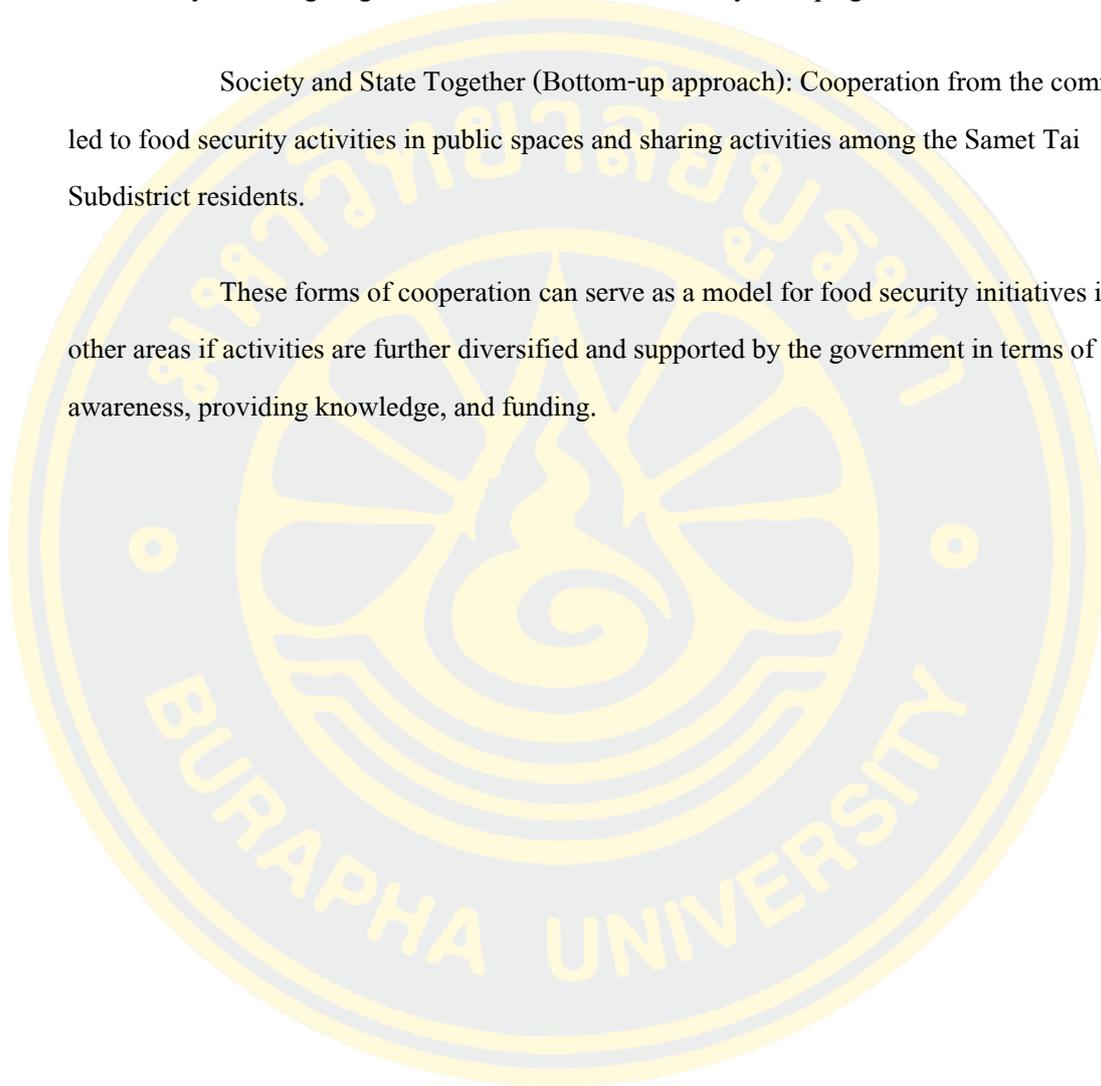
The study found that the cooperation between the Department of Community Development and the Samet Tai Subdistrict community in Bang Khla District, Chachoengsao Province takes three forms:

State Envelops Society (Top-down approach): The Department of Community Development disseminated the policy of growing home garden vegetables to community leaders, resulting in tangible outcomes under the activity "Planting Vegetables, Growing Love with DCD."

Society Envelops State: This cooperation involves the community taking a more active role in creating food security through change leader mechanisms. A significant food security activity was growing at least ten types of vegetables in every household under the "Quick Win 90 Days Planting Vegetable Gardens for Food Security" campaign.

Society and State Together (Bottom-up approach): Cooperation from the community led to food security activities in public spaces and sharing activities among the Samet Tai Subdistrict residents.

These forms of cooperation can serve as a model for food security initiatives in other areas if activities are further diversified and supported by the government in terms of raising awareness, providing knowledge, and funding.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ ดร. ญาเรศ อัครพัฒนานุกูล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยณรงค์ เกรื่อนวน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาแก้ไข ตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่งตลอดการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สกลฤดี อีสริยานนท์ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และเสียสละในการให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์สำหรับการทำวิทยานิพนธ์นี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรชัย สือประเสริฐสิทธิ ประชานกรรมการ สอบ วิทยานิพนธ์ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ขอขอบพระคุณผู้บริหารและบุคลากรข้าราชการกรมการพัฒนาชุมชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ทุกท่านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี และขอขอบคุณทุกท่านที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จ ได้ด้วยดี

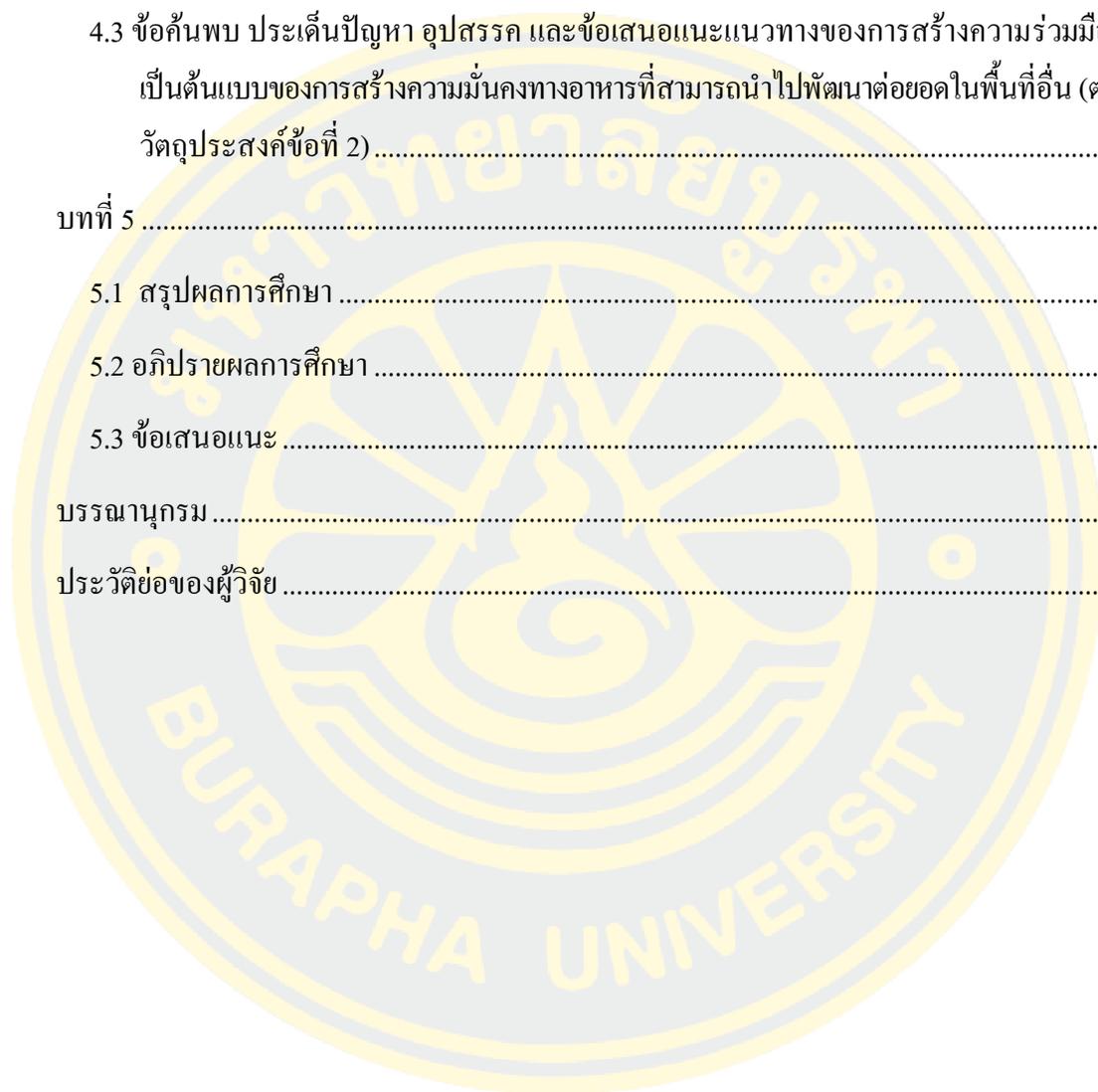
คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาแด่บิดา มารดา บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

วรณัย เต็กสุวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ฅ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย	1
2. คำถามวิจัย	4
3. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
4. ขอบเขตการศึกษา	4
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2	6
2.1 แนวคิดและทฤษฎี	6
2.2 เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
2.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	41
บทที่ 3	42
3.1. การเก็บรวบรวมข้อมูล	42
3.2 การตรวจสอบข้อมูล	43
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	44
บทที่ 4	45

4.1 พัฒนาการความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	45
4.2 รูปแบบในการสร้างความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1).....	56
4.3 ข้อค้นพบ ประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางของการสร้างความร่วมมือเพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่น (ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2).....	81
บทที่ 5	91
5.1 สรุปผลการศึกษา	91
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	96
5.3 ข้อเสนอแนะ	103
บรรณานุกรม	113
ประวัติย่อของผู้วิจัย	115

สารบัญตาราง

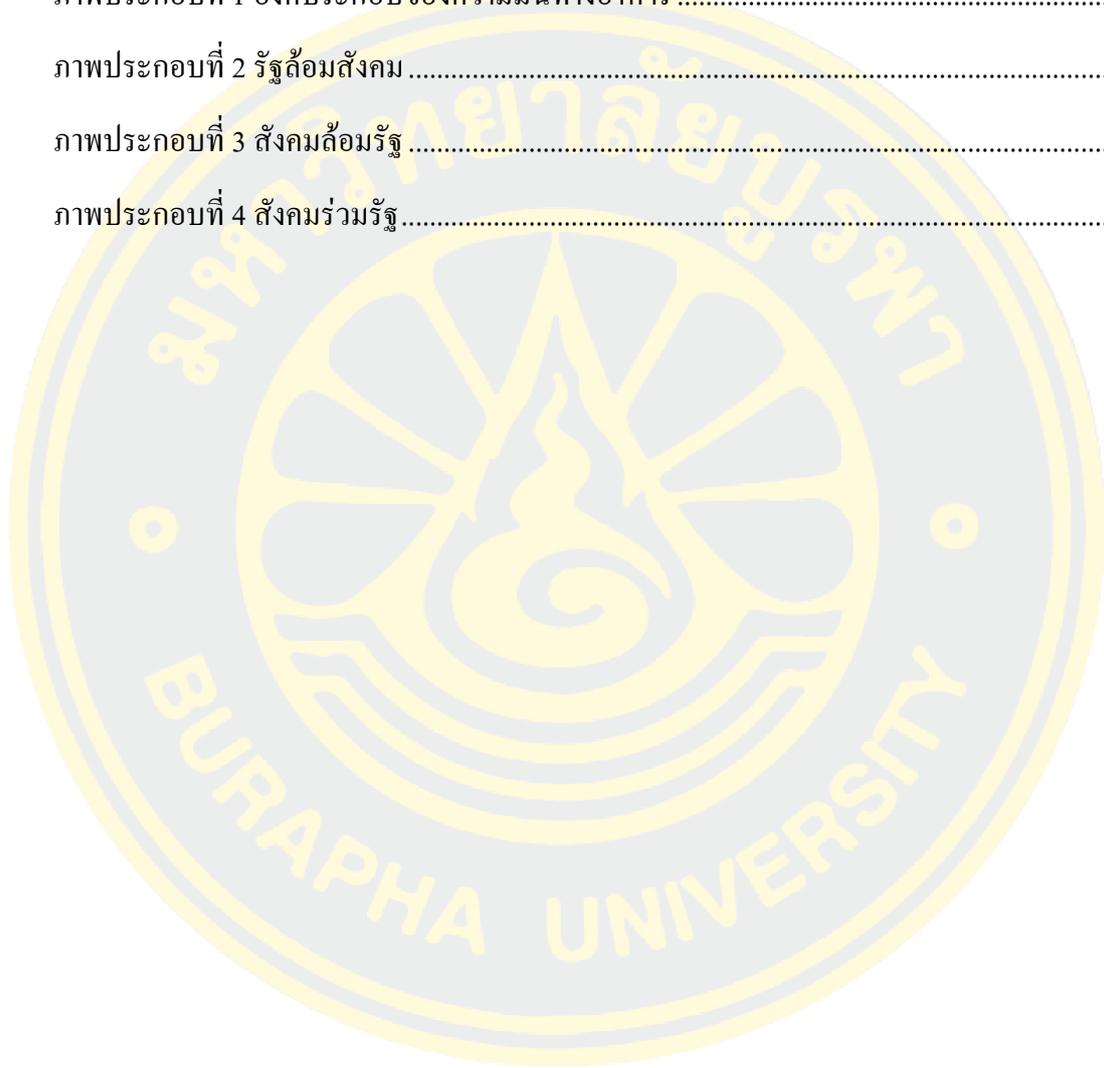
หน้า

ไม่พบรายการสารบัญภาพ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบที่ 1 องค์ประกอบของความมันทางอาหาร	16
ภาพประกอบที่ 2 รัฐล้อมสังคม	30
ภาพประกอบที่ 3 สังคมล้อมรัฐ	31
ภาพประกอบที่ 4 สังคมร่วมรัฐ.....	32

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ปัญหาด้านความมั่นคงอย่างหนึ่งที่ประเทศต่างๆทั่วโลกกำลังเผชิญและพยายามหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร เพื่อรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชากรในแต่ละประเทศและในระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาปัญหานี้เป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นผลมาจากสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เกิดวิกฤติต่างๆทั้งในด้านพลังงาน ด้านสภาพแวดล้อม และความสำคัญของการผลิตพืชอาหารลดลง ทำให้ราคา พืชอาหาร นั้นมีราคาที่สูงขึ้น ส่งผลให้ประชากรในประเทศที่ยากจนนั้นไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ โดยที่แนวคิดความมั่นคงทางอาหารนั้น ไม่ใช่แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เริ่มมีการพัฒนาแนวคิดมาตั้งแต่ในช่วงทศวรรษที่ 1970 ซึ่งได้จำกัดความของการสร้างความมั่นคงทางอาหารเอาไว้มากมาย โดยความหมายของแนวคิด “ความมั่นคงทางอาหาร” ได้ถูกพัฒนาให้มีมิติที่ซับซ้อนมากขึ้นตามพลวัตความเข้าใจของผู้คนในเรื่องบทบาทของอาหารหรือแม้แต่ความแตกต่างในแต่ละประเทศและภูมิภาค (วิรัตน์พร ประเสริฐศักดิ์, 2555)

สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านอาหารเป็นอย่างมาก จากรายงานของสำนักเศรษฐกิจการเกษตร และสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ระบุว่า ประเทศไทยมีความสามารถในการเพาะปลูกและผลิตอาหารออกมาได้หลากหลายชนิด จึงส่งผลให้ระดับความมั่นคงทางอาหารอยู่ในเกณฑ์สูง ซึ่งเมื่อเทียบกับการประเมินของสากลซึ่งจัดทำขึ้นมาโดย The Economist Intelligence และเมื่อปี 2019 คะแนนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยมีคะแนน 65.1 จาก 100 คะแนน และจัดอยู่ในลำดับที่ 52 จากทั้งหมด 113 ประเทศที่ได้มีการประเมิน อย่างไรก็ตามในช่วงของการแพร่ระบาดจากโรคแพร่ระบาดเชื้อโควิด-19 ความมั่นคงทางอาหารในไทยและในระดับโลก มีสถานการณ์ที่ค่อนข้างน่าวิตกกังวล เนื่องจากประเทศจำนวนมากได้มีนโยบายจำกัดการเดินทางเข้า-ออก ในประเทศ จึงส่งผลกระทบต่อในด้านของการนำเข้าและการส่งออกสินค้า อีกทั้งทางด้านอุตสาหกรรมอาหารก็ได้รับผลกระทบอย่างหนัก ในบางแห่งต้องปิดกิจการชั่วคราว สิ่งเหล่านี้คืออีกปัจจัยที่บ่งบอกได้ชัดเจนว่าความมั่นคงในด้านของอาหารไม่ใช่แค่

เรื่องของประเทศไทยกับประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่ทุกประเทศต้องพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน และถ้าเกิดวิกฤตที่ลุกลามไปทั่วโลกย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร, 2564)

การบริหารงานภาครัฐภายใต้นโยบายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ของรัฐบาลไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศไทยเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีการใช้ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่มีเป้าหมายการพัฒนาให้มีความสำคัญในการดึงเอาพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนมาร่วมขับเคลื่อนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์ แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ที่เน้นเศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน มุ่งกำหนดทิศทางพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนทุกกลุ่มมิติที่ 4 ปัจจัยผลักดันพลิกโฉมประเทศไทย หมุดหมายที่ 12 กำลังทางสังคมที่มีสมรรถนะสูง เป็นแผนสอดรับในการขับเคลื่อน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) เป้าหมายที่ 2 ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน และเป้าหมายที่ 10: ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ จึงได้มีการมอบหมายให้ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 กรมการพัฒนาชุมชน ได้มีนโยบายขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัว โดยมุ่งเน้นให้ทุกครัวเรือนในประเทศไทยร่วมกันปลูกผักสวนครัว อย่างน้อยครัวเรือนละ 10 ชนิด เพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน สร้างสุขภาวะที่ดีจากการบริโภคผักปลอดสารเคมี และลดภาวะการเสี่ยงสัมผัสจากการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19

ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย มีสภาพโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีคลองส่งน้ำขนาดเล็กที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่ขุดโดยกรมชลประทาน เพื่อนำน้ำไปใช้ในการประกอบกิจการเกษตรและบริโภค โดยในพื้นที่มีการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อเป็นอาชีพได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง มะม่วง มะพร้าวอ่อน

มะพร้าวแก่ หอม กกล้วย และอื่นๆ ซึ่งผลิตในเชิงพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเดิมที่ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่พึ่งพิงปัจจัยจากภายนอก โดยเฉพาะในด้านอาหารที่ไม่ได้มีการผลิตไว้เพื่อบริโภคเอง แต่พึ่งพาแหล่งอาหารจากภายนอกในรูปแบบ “รถพุ่มพวง” ที่เข้ามาขายในชุมชนซึ่งมีราคาที่สูงและไม่สะอาดปราศจากสารเคมี ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลเสม็ดใต้แห่งนี้มาอย่างยาวนาน โดยที่ยังไม่มีหน่วยงานใดของภาครัฐที่ตระหนักและให้ความสำคัญ ซึ่งในช่วงต้นปี พ.ศ. 2564 ที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้แห่งนี้ได้รับผลกระทบที่ไม่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ในประเทศไทย อันได้แก่ คนในชุมชนขาดแคลนรายได้ และการดำรงชีวิตประจำวันมีต้นทุนค่าครองชีพที่สูงและเสี่ยงมากขึ้น จากการต้องออกจากที่พักอาศัยเพื่อไปหาสินค้าอุปโภค บริโภค เป็นต้น จนกระทั่งในช่วงเดือน มีนาคม 2564 ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา แห่งนี้ เกิดการเปลี่ยนแปลง และฟื้นตัวจากภาวะวิกฤติโควิด -19 ภายในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด คือ การที่คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และได้รับผลกระทบน้อยลง รายจ่ายลดลง และสามารถช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชนได้ จากการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ผ่านการเข้าร่วมโครงการกิจกรรมของกรมการพัฒนาชุมชนที่จัดขึ้น และได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชน 1 ใน 3 ที่มีความโดดเด่นในด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ การปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือนมากกว่า 10 ชนิด จำนวนร้อยละ 100 ของจำนวนครัวเรือนภายในชุมชน การจัดกิจกรรมถนนกินได้ และจัดตั้งศูนย์แบ่งปันชุมชน ภายใต้แนวคิด “เสม็ดใต้ปั่นสุข” ซึ่งทำให้ตำบลเสม็ดใต้ นั้น สามารถมีคลังอาหารในชุมชนไว้บริโภคในครัวเรือน เป็นการลดรายจ่ายภายในครัวเรือน และสร้างภูมิคุ้มกันภายในชุมชน ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ที่ต้องประสบภาวะการกักตัวหรือถูกจำกัดการออกจากบริเวณบ้าน โดยใช้ความเข้มแข็งของชุมชนในการพึ่งพาตนเองและน้อมนำแนวทางตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ภายในชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและแนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและความเป็นไปได้ในการเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่นๆ ได้

2. คำถามวิจัย

2.1 การสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร มีรูปแบบอย่างไร

2.2 การสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร สามารถเป็นต้นแบบเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดได้หรือไม่อย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.1 เพื่อศึกษารูปแบบในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

3.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางของการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราให้เป็นต้นแบบของการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่น ๆ ได้

4. ขอบเขตการศึกษา

4.1 ขอบเขตด้านช่วงเวลา การวิจัยครั้งนี้ดำเนินงานเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2564 ถึง เดือนมิถุนายน 2566

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ศึกษาในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติระดับประเทศด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของกรมการพัฒนาชุมชน

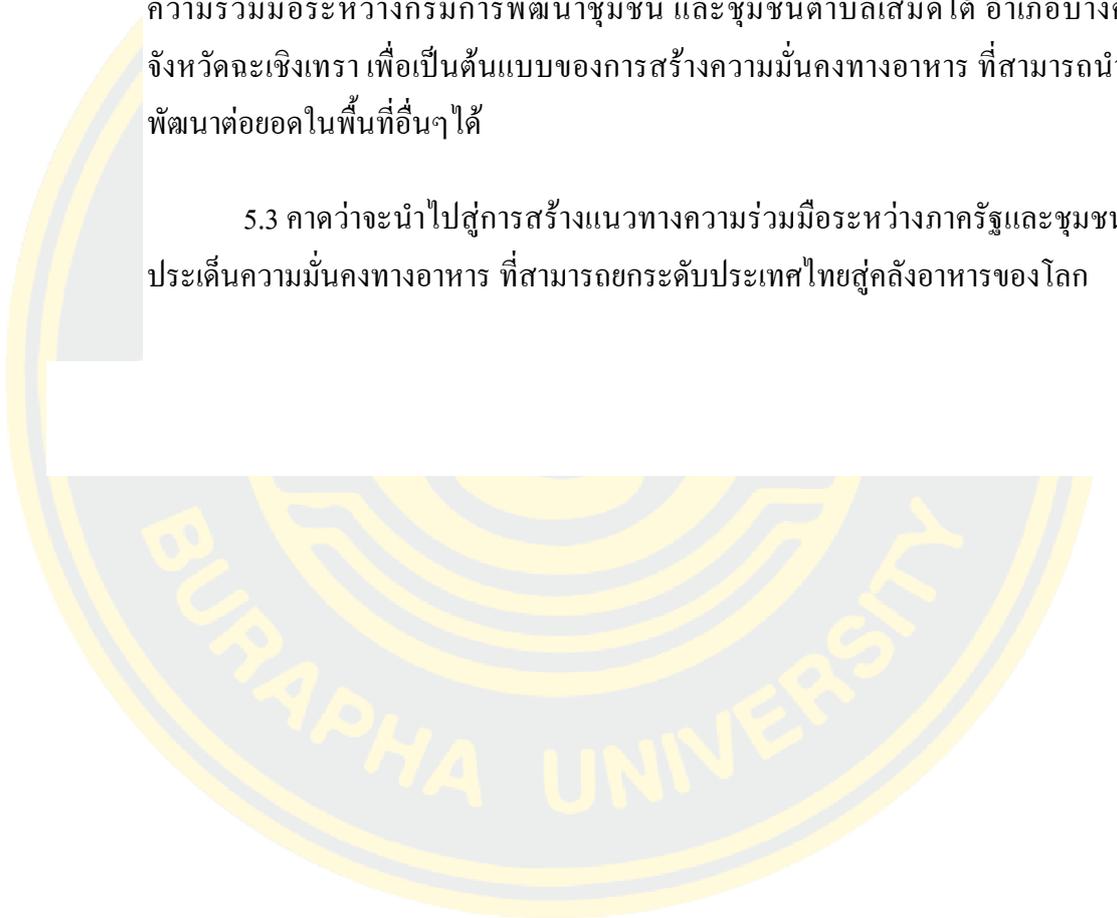
4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษา ดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในบริบทของ กรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ตัวอย่างเช่น การเน้นการปลูกผักสวนครัวในชุมชน ทุกครัวเรือน การสร้างคลังอาหารชุมชน การสร้างถนนกินได้ เป็นต้น นอกจากนี้ การวิจัยครั้งนี้ศึกษาความมั่นคงทางอาหารของกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชน ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2564 - มิถุนายน พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีการริเริ่มขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน เพื่อทดแทนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบมหภาคอันเนื่องจากภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (Covid - 19) ซึ่งก่อให้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั้งในชุมชนและในวงกว้าง

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 คาดว่าจะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราในประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

5.2 คาดว่าจะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปได้ในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่นๆได้

5.3 คาดว่าจะนำไปสู่การสร้างแนวทางความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนในประเด็นความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถยกระดับประเทศไทยสู่คลังอาหารของโลก

BURAPHA UNIVERSITY

บทที่ 2

การสำรวจองค์ความรู้

การศึกษาเรื่อง รัฐและสังคมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยผู้วิจัยจะแบ่งสาระสำคัญในการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

2.2 เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 นิยามศัพท์เฉพาะ

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดทฤษฎีที่จะใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญได้แก่

2.1.1 แนวคิดการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางด้านอาหาร

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

2.1.4 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและชุมชน

2.1.1 แนวคิดการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Governance) เป็นตัวแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปฏิบัติร่วมกันระหว่างรัฐกับหน่วยที่ไม่ใช่รัฐ ภายใต้แนวคิดกระบวนการจัดการปกครอง (Governance) ที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งถูกนิยามและทำความเข้าใจในหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยที่ทำให้ความร่วมมือประสบผลสำเร็จและประสบผลล้มเหลว ซึ่งการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม เป็นคำพูดที่มักพบได้บ่อยครั้งในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ นโยบายสาธารณะและการจัดการ ซึ่งเป็นความพยายามในการมุ่งพัฒนาวิธีการของการจัดการกับประเด็นทางนโยบายสาธารณะให้ก้าวพ้นจากความเป็นราชการหรือภาครัฐฝ่ายเพียงเดียว (Emerson & Nabatchi, 2015, p. 14)

1) ความหมายของการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

Robert Agranoff และ Michael McGuire (2003) ได้นิยามว่า การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นกระบวนการอำนวยความสะดวกและการปฏิบัติการขององค์กรที่มีความ

หลากหลาย เพื่อแก้ไขปัญหาก็ไม่สามารถแก้ไขได้โดยง่าย รวมทั้งปัญหาที่ไม่สามารถจัดการได้ด้วยองค์กรใดเพียงองค์กรเดียว

Chris Ansell และ Allison Gash (2008) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ข้อตกลงทางการปกครอง ที่เมื่อมีหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่หนึ่งหรือมากกว่าได้มีการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ หรือภาคีที่ไม่ใช่หน่วยงานของภาครัฐ โดยร่วมกันในกระบวนการคิด กระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นแบบแผนทางการ โดยมุ่งไปสู่การมีฉันทามติ และปรึกษาหารือระหว่างกัน เพื่อนำไปสู่การจัดทำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ หรือการจัดการแผนงานของหน่วยงานภาครัฐร่วมกัน

Christine Carlson (2007) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ผู้นำที่มีส่วนร่วมกับทุกภาคีภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม โดยที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ ในการพัฒนาประสิทธิผลของแนวทางการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกินกว่าองค์กรใดองค์กรเดียวจะแก้ไขได้

Kirk Emerson Tina Nabatchi และ Stephen Balogh (2012) ได้ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการและโครงสร้างของการตัดสินใจกำหนดและการจัดทำนโยบายสาธารณะ ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมที่นอกเหนือจากขอบเขตของภาครัฐ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสาธารณะที่ไม่สามารถบรรลุได้ด้วยวิธีการอื่น

UNCG Collaborative Capacity Work Group (2012) ได้ให้นิยามว่า การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่มีการจัดตั้ง ควบคุมทิศทาง อำนาจความสะดวก ปฏิบัติการ และกำกับติดตามที่ก้าวข้ามความเป็นภาคส่วนขององค์กร เพื่อจัดการกับปัญหาทางนโยบายสาธารณะที่ไม่สามารถแก้ไขได้ง่ายโดยองค์กรใดองค์กรหนึ่ง ซึ่งรูปแบบการจัดการปกครองนี้จะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นสาธารณะ โดยการชักนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้เสีย จากหลากหลายภาคส่วนเข้ามาสร้างพื้นที่ความร่วมมือในรูปแบบของการแสวงหาแนวทางการตัดสินใจแบบฉันทามติ ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อยกระดับความสามารถ สร้างลักษณะความเป็นเฉพาะ และใช้ทรัพยากรร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม (collaborative governance) หมายถึง กระบวนการ โครงสร้าง และรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนด การปฏิบัติ และการจัดการของนโยบายหรือโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมขององค์กรหรือกลุ่มที่มาจากหลายภาคส่วนที่ก้าวข้ามขอบเขตของหน่วยงานภาครัฐ หรือความเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

เพื่อร่วมมือกันดำเนินงานร่วมกัน ให้สามารถบรรลุเป้าหมายของปัญหาสาธารณะ หรือโครงการนโยบายต่างๆที่ไม่สามารถแก้ไขหรือดำเนินการเองได้ได้โดยภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่ง

2) ความสำคัญของการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Governance) เกิดขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาของเทคโนโลยีที่ดิจิทัล ที่ก่อเกิดปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การจัดการทรัพยากร มีความซับซ้อนและแก้ไขได้ยากมากขึ้น ในขณะที่ระบบภาครัฐหรือระบบราชการแบบเดิมที่เน้นสายการบังคับบัญชาแบบแนวตั้งเองนั้น การใช้อำนาจและการตัดสินใจไม่สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนยุ่งยากนี้ได้ โดยเฉพาะปัญหาในระดับชุมชนในขณะเดียวกันภาคส่วนอื่น ๆ นอกเหนือจากภาครัฐ เช่น ภาคเอกชน กลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ ต่างมีศักยภาพที่สามารถเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะมากขึ้น ภาครัฐเองก็จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหรือทรัพยากรบางอย่างร่วมกับภาคส่วนต่างๆ เหล่านี้เพื่อการตัดสินใจให้บรรลุเป้าหมาย ลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังนั้น การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม จึงมีเป็นกระบวนการที่มีความชอบธรรมในกระบวนการตัดสินใจนานคู่กันไปกับแนวทางการตัดสินใจโดยภาครัฐแบบเดิม ดังนั้น การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมจึงถูกนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และการให้บริการงานสาธารณะอย่างกว้างขวาง เช่น การจัดการความขัดแย้งในประเด็นทรัพยากร การบริการสาธารณสุข และการดำเนินโครงการร่วมมือต่างๆ ฯลฯ (พัชรภา ตันตราจิน , 2563)

David E. Booher (2004) ได้สรุปปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ที่นำไปสู่ความสำเร็จของกระบวนการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม คือ

(1) เป็นรูปแบบทำทนายการสั่งการควบคุม (Command - Control) และสายการบังคับบัญชาการบริหารภาครัฐแบบเดิมซึ่งพึ่งพาสถาบันการเมือง ระบบศาลที่ไม่อาจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนในยุคโลกาภิวัตน์ได้ ดังนั้น การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม จึงช่วยเปิดช่องทางในการติดต่อปฏิสัมพันธ์ใหม่ ๆ เพิ่มความเชื่อใจให้ภาครัฐเพิ่มขึ้น นำไปสู่โครงสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ใหม่

(2) สังคม ชุมชน เกิดสภาวะที่ไม่มั่นคง (Sense of uncertainty) จากความไม่แน่นอนและความล้มเหลวของระบบเก่า

(3) ความต้องการตัดสินใจประเด็นสาธารณะที่จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น และมุมมองที่เข้าใจความหลากหลายของสังคมมากขึ้น

(4) ปัญหาบางประการจำเป็นต้องมีการพึ่งพากันระหว่างภาคส่วนอื่นๆซึ่งโดยลำพังภาคส่วนเพียงภาคเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

(5) ผลจากการสูญเสียความเชื่อมั่นและศรัทธาที่ประชาชนมีต่อการกำหนดนโยบายรูปแบบเก่า ส่งผลให้จำเป็นต้องปรับตัวการกำหนดนโยบาย ที่ไม่ใช่มีไว้เพียงแก้ปัญหาแต่การกำหนดนโยบายต้องสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาคู่ไปกับการสร้างความเชื่อมั่นท่ามกลางภาคส่วนอื่น ๆ

3) กรอบแนวคิดการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

Emerson และ Nabatchi (2015) ได้จัดกรอบแนวคิดการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วยชุดความสัมพันธ์กันของมิติต่าง ๆ ที่ทับซ้อนกันอยู่ ซึ่งภายในความร่วมมือจะมีองค์ประกอบที่แตกต่างหลากหลายออกไป โดยแต่ละองค์ประกอบนั้น มีปฏิสัมพันธ์ในการดำเนินงานร่วมกันในลักษณะของความเป็นพลวัตและไม่เชิงเส้นตรงหรือแนวดิ่ง อีกทั้งรูปแบบดังกล่าวยังเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ไปมาอยู่ตลอดเวลา การทับซ้อนกันของมิติต่าง ๆ สามารถแบ่งกลุ่มออกได้ใน 3 มิติ คือ มิติของบริบททั่วไป ตัวกระบวนการความร่วมมือที่แสดงออกผ่านการพลวัต และการดำเนินการ โดยบริบทของระบบจะประกอบด้วยตัวแปรทางการเมือง กฎหมาย สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และตัวแปรอื่นที่มีอิทธิพลต่อความร่วมมือ ซึ่งจากบริบทของระบบจะส่งผลให้เกิดตัวขับเคลื่อนที่จำเป็นสู่ตัวแปรตามมา ประกอบด้วย ความไม่แน่นอน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สิ่งจูงใจที่จะตามมา และผู้นำในการริเริ่ม รวมถึงระหว่างและหลังจากการก่อตัวในการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในแบบพลวัตของความร่วมมือและการปฏิสัมพันธ์ของภาคีหลักการทำงานร่วมกัน เกิดแรงจูงใจร่วม และความสามารถในการดำเนินร่วมกัน นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและสร้างการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการดำเนินการร่วมกันหรือผลผลิต และขยายไปเป็นการสร้างผลลัพธ์และการปรับตัวของปัญหาหรือสถานการณ์ที่เป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

4) ลักษณะสำคัญของการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2557) ได้ทำการศึกษาลักษณะสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน ถือเป็นหนึ่งในรูปแบบการบริหารงานที่ตั้งอยู่บนกระแสแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ด้วย 6 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมกันแตกต่างจากรูปแบบการบริหารกิจการสาธารณะที่ภาครัฐมุ่งเปิดพื้นที่ให้ตัวแสดงที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งแข่งขันและเผชิญหน้ากัน

เข้ามาสู่กระบวนการต่อรองเพื่อหาข้อยุติ กล่าวคือ ภายใต้กระบวนการตัดสินใจรูปแบบนี้กลุ่มผลประโยชน์ฝ่ายต่าง ๆ จะรวมกำลังกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับฝ่ายตรงข้ามซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์มากกว่าในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์แม้ว่าภาครัฐจะสามารถชักนำตัวแสดงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากฝ่ายต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมกันในกระบวนการบริหารนโยบายสาธารณะได้ก็ตาม แต่ความร่วมมือที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นเพียงความร่วมมือแบบไม่ยั่งยืนหรือชั่วคราว อีกทั้งความสัมพันธ์แบบขัดแย้ง ยังคงดำเนินอยู่เช่นเดิม ส่วนรูปแบบการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมกัน นั้น จะตั้งอยู่บนหลักของการที่แม้ว่าภาคส่วนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายจะมีผลประโยชน์ตรงข้ามกันแต่ก็สามารถมีความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือร่วมกันได้ เพราะการเปิดให้ทุกฝ่ายทุกภาคส่วนได้เข้ามาแสดงบทบาทตัดสินใจร่วมกันอย่างเสมอภาคนั้น จะเป็นกลไกที่สามารถช่วยเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ามาเป็นความสัมพันธ์แบบร่วมมือกันได้เป็นอย่างดี

ประการที่สอง การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยการเปิดให้ผู้บริหารมืออาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการนโยบายและกิจการสาธารณะหรือการเปิดให้ผู้จัดบริการสาธารณะในภาคเอกชนเข้ามารับว่าจ้างจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชนแทนภาครัฐ โดยแม้จะเป็นการเปิดให้ตัวแสดงภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามาร่วมแสดงบทบาทกับภาครัฐมากขึ้นก็ตาม แต่หากเราพิจารณากระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายภายใต้รูปแบบการบริหารในลักษณะนี้ก็จะพบว่าภาครัฐยังคงผูกขาดการตัดสินใจอยู่เพียงฝ่ายเดียว เพียงแต่อาศัยบทบาทของมืออาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่างๆ เข้ามาช่วยขับเคลื่อนภารกิจเท่านั้น ซึ่งรัฐอาจมีการปรึกษาหารือและเปิดรับฟังข้อคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจแต่ในที่สุดแล้วก็ไม่ได้ดึงภาคส่วนอื่นๆ เหล่านั้นเข้ามาร่วมอยู่ในกระบวนการตัดสินใจ

ประการที่สาม การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมในลักษณะที่กว้างกว่าความร่วมมือแบบ “ภาครัฐสังคม เช่น รูปแบบไตรภาคีที่มีภาครัฐเป็นตัวกลางการเจรจาต่อรองผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมโดย “ตัวแทน” ของแต่ละฝ่ายโดยกระบวนการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นรูปแบบการบริหารงานที่มุ่งนำผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในทุกภาคส่วนของสังคม เข้ามาร่วมแสดงบทบาทอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการตัดสินใจของภาครัฐได้โดยตรงในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ประการที่สี่ การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะที่เปิดกว้างมากกว่าการบริหารงานภาครัฐที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาคมที่เป็นทางการ เนื่องจากการจัดการปกครอง

แบบมีส่วนร่วม เป็นการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐที่เปิดกว้าง ถึงระดับปัจเจกบุคคลซึ่งถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินนโยบายสาธารณะ หรือการดำเนินการกิจของรัฐทั้งในฐานะประชาชนและในฐานะสมาชิกของชุมชน

ประการที่ห้า เป็นการบริหารนโยบายสาธารณะที่มีระดับการมีส่วนร่วมสูงมากกว่าการบริหารภายใต้รูปแบบเครือข่ายนโยบาย (Policy network) เนื่องจากรูปแบบเครือข่ายนโยบายนั้นถึงแม้จะเป็นความสัมพันธ์ในเชิงของการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ แต่กระบวนการตัดสินใจในนโยบายดังกล่าวก็เป็นการตัดสินใจร่วมกันแบบปิดระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายนโยบายดังกล่าวเท่านั้น การตัดสินใจในเครือข่ายนโยบายมักจะดำเนินแบบไม่มีแบบแผนการประสานความร่วมมือที่เป็นทางการ การเจรจาหรือการต่อรองมักอาศัยการชักจูงโน้มน้าวฝ่ายอื่น ๆ ในขณะที่การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมกันเป็นการบริหารนโยบายสาธารณะบนฐานความร่วมมือที่มีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ มีกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดและข้อเสนอแนะและการตัดสินใจร่วมกันบนฐานฉันทามติระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

ประการที่หก การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการประสานบทบาทในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนอาจมีกระบวนการทำงานคล้ายกับรูปแบบภาคีหุ้นส่วนภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership : PPPs) แต่อย่างไรก็ตามการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม ยังมีข้อแตกต่างจาก PPPs ในประการที่สำคัญคือในขณะที่ PPPs มีเป้าหมายเพื่อประสานการทำงานระหว่างภาคีภาครัฐและเอกชน โดยผ่านการเข้าร่วมกันดำเนินกิจการสาธารณะตามข้อตกลงภายใต้ระบบสัญญาซึ่งแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนระหว่างกันอย่างชัดเจนแต่การบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันเป็นรูปแบบความร่วมมือที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในทุกขั้นตอนการทำงานซึ่งมีความต่างจากหลักการของ PPPs ทำอาศัยความร่วมมือจากการสร้างข้อตกลงระหว่างภาคีแต่ละฝ่ายซึ่งต่างก็ตัดสินใจบนฐานของการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนพึงพอใจและเป้าหมายที่ตนเองต้องการบรรลุถึงเป็นสำคัญ มากกว่าการร่วมกันตัดสินใจบนฐานการคำนึงถึงเป้าหมายร่วมของสังคมหรือชุมชน

5) องค์ประกอบสำคัญของการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม

วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2557) ได้นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการของการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

(1) การริเริ่มความร่วมมือการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกันที่เริ่มต้นโดยองค์กรภาครัฐซึ่งครอบคลุมหน่วยราชการและองค์กรของรัฐรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในราชการบริหารส่วนกลางส่วนภูมิภาคและระดับท้องถิ่น โดยวัตถุประสงค์ของการที่หน่วยงาน ภาครัฐได้ริเริ่มร่วมมือกันทำงานกับภาคส่วนอื่นอาจเป็นไปเพื่อขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานหรือเป็นการแสดงบทบาทร่วมกับตัวแสดงอื่น ๆ ตามที่กฎหมายหรือระเบียบกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ไว้

(2) ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง ตัวแสดงที่เข้าร่วมในการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม ต้องประกอบด้วยตัวแสดงจากภาครัฐและมีใช้ภาครัฐซึ่งมีฐานะเป็นภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารนโยบายสาธารณะฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมกัน จึงครอบคลุมทั้งภาคเอกชนและภาคประชาสังคมซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงานของภาครัฐทั้งในฐานะพลเมืองและในฐานะกลุ่มทางสังคมหรือองค์กร

(3) การแสดงบทบาทภาคีที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม ต้องสามารถแสดงบทบาทร่วมตัดสินใจกับตัวแสดงภาครัฐได้โดยตรง ไม่ใช่มีบทบาทเพียงแค่การให้ข้อคิดเห็นหรือให้คำปรึกษาหารือแก่หน่วยงานภาครัฐ โดยทุกฝ่ายต้องมีการพบปะเจรจาหารือกันอย่างต่อเนื่องมีการแลกเปลี่ยนรับฟังโต้แย้งเสนอแนะและตัดสินใจร่วมกันทั้งสองฝ่ายตัวแสดงที่ไม่ใช่ภาครัฐต้องมีส่วนในการตัดสินใจในกิจการของภาครัฐหรือนโยบายสาธารณะของรัฐได้ในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ถึงว่าแม้อำนาจการตัดสินใจสุดท้ายแล้ว จะอยู่ที่หน่วยงานภาครัฐก็ตาม แต่การเชิญตัวแทนภาคเอกชนและภาคประชาสังคมมาร่วมประชุมปรึกษาหารือ นั้น ไม่ใช่เป็นการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมเนื่องจากไม่ใช่กระบวนการที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและไตร่ตรองร่วมกันก่อนตัดสินใจและไม่ใช่การสื่อสารแบบสองทาง

(4) การจัดโครงสร้างการทำงานกระบวนการจัดการปกครองแบบ มีส่วนร่วม จะต้องมีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นทางการเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้ามาแสดงบทบาทร่วมกัน กลไกการทำงานร่วมกันภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นทางการนั้น ควรจะเกิดจากการตกลงวางรูปแบบความสัมพันธ์ร่วมกันในทุกฝ่าย การทำงานแบบร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมภายใต้กระบวนการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นการทำงานร่วมกันโดยมีรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการรูปแบบเฉพาะที่ทุกฝ่ายสามารถร่วมกันกำหนดขึ้น โดยผ่านการวางกฎเกณฑ์และข้อระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อรองรับการขับเคลื่อนการจัดบริการสาธารณะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ

(5) การตัดสินใจการทำงานร่วมกัน นั้น ต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาตัดสินใจร่วมกันบนฐานของการแสวงหาทางออกที่สะท้อนถึงฉันทานุมัติของทุกฝ่ายซึ่งเป็นทางเลือกที่เอื้อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกันกระบวนการตัดสินใจในการทำงานร่วมกันต้องไม่ใช่การต่อสู้ประนีประนอมหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์แม้หน่วยงานภาครัฐจะถือครองอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในการดำเนินการกิจแต่เป้าหมายของการดำเนินการกิจ นั้น จะต้องตั้งอยู่บนฐานของฉันทานุมัติที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันกำหนดขึ้นจากการตัดสินใจในบางกรณี ถึงแม้จะไม่สามารถสร้างความเห็นพ้องตรงกันได้ทั้งหมดแต่อย่างน้อยยังเป็นการตัดสินใจที่มีข้อตกลงที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับร่วมกันได้

(6) เป้าหมายของการทำงานร่วมกันกระบวนการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วมต้องเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะหรือประเด็นส่วนร่วมเท่านั้น เป้าหมายของกระบวนการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม จะต้องเป็นการร่วมมือกันดำเนินงานที่มุ่งขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะหรือการบริหารภารกิจของภาครัฐเป็นสำคัญ ไม่ใช่การอาศัยกลไกการบริหารงานของภาครัฐเพื่อสร้างพื้นที่เจรจาต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ภาคเอกชนเฉพาะกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐการตัดสินใจร่วมกันแบบไตรภาคีหรือพหุภาคีโดยภาครัฐเป็นตัวกลางในการหาข้อยุติระหว่างฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ไม่จัดเป็นรูปแบบการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันเพราะมีเป้าหมายเพื่อจัดการผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันของตัวแสดงภาคเอกชนเป็นสำคัญ

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม นั้น มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้นั้น เป็นการดำเนินการนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารที่ภาครัฐพยายามขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นในสังคมโดยไม่ได้ดำเนินการเพียงลำพังฝ่ายเดียว แต่มีการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนหรือตัวแสดงอื่นๆ โดยเฉพาะภาคประชาสังคมภายใต้ตัวแสดง “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ได้เข้ามามีกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรักษา การทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม นั้น จะช่วยให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจถึงกระบวนการสร้างความร่วมมือที่เป็นส่วนสำคัญของรูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารภายในชุมชน

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food security)

แนวคิดความมั่นคงทางอาหารมีจุดเริ่มต้นย้อนกลับไปได้ตั้งแต่ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2513- 2522 ซึ่งทั่วโลกในขณะนั้นกำลังเผชิญกับวิกฤติการด้านราคาอาหารและพลังงาน คำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” (Food security) ถูกใช้ครั้งแรกในการประชุมอาหารโลก (World Food Security and World Food Summit) ในปี พ.ศ.2517 โดยที่ประชุมมองว่าความมั่นคงทางอาหารเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจาก “ความไม่พอเพียงด้านอุปทานของประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ โดยแนวคิดด้านความมั่นคงทางอาหาร ไม่ได้หยุดนิ่งแต่เพียงเท่านี้ยังถูกพัฒนาขีดโยงไปถึงแนวคิดอีกประการหนึ่งที่ว่า “อาหาร” เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะต้องสามารถเข้าถึงได้และมีเสถียรภาพในระดับครัวเรือนและระดับปัจเจกบุคคล (ความทรงสิทธิ์ด้านอาหาร หรือ Food Entitlement) ตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลที่มีชื่อเสียง ได้แก่ อมาตยา เซน ที่คิดว่าประเทศโดยส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหาความขาดแคลนทางอาหารนั้นล้วนแล้วเป็นประเทศผู้ผลิตอาหารทั้งสิ้น ดังนั้น การขาดแคลนอาหารจึงไม่ได้เกิดจากการมีอาหารที่ไม่เพียงพอหรือขาดหลักประกันทางกฎหมายเท่านั้น แต่เกิดจากการเข้าไม่ถึงด้านอาหารเสียมากกว่า โดยข้อเสนอของ อมาตยา เซน มีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการทำความเข้าใจแนวคิดด้านความมั่นคงทางอาหารที่ไม่ใช่ยึดติดแต่มิติด้านความไม่เพียงพอต่ออุปทานของอาหารเพียงเท่านั้น แต่หากต้องพิจารณาถึงมิติ “การเข้าถึง” และ “เสถียรภาพ” ในระดับครัวเรือนและปัจเจกบุคคลอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันแนวความมั่นคงทางอาหารได้ขยายครอบคลุมไปในมิติอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอาหารโดยตรง อาทิ ความเป็นธรรมทางสังคม การเสริมสร้างและพัฒนาความแข็งแรงของชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้และการพัฒนาชุมชน เป็นต้น (สจินทร์ ประชาสันต์, 2552)

1) ความหมายของความมั่นคงทางด้านอาหาร

World Food Summit (1996) ได้ให้ความหมายของความมั่นคงทางด้านอาหารซึ่งได้รับการยอมรับและมีการนำมาอ้างอิงซึ่งเป็นที่ รู้จักกันมากที่สุด ได้แก่ การประชุมอาหารโลก (World Food Summit) ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี พ.ศ. 2539 ที่กล่าวว่า “...ความมั่นคงด้านอาหารในระดับบุคคล ครัวเรือน ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับ โลก (จะสำเร็จได้) เมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการด้านอาหารและความชอบด้านอาหารเพื่อชีวิตที่มีสุขภาพดี...”

“ Food security, at the individual, household, national, regional and global levels (is achieved) when all people at all times have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious foods to meet their dietary needs and food preferences for an active healthy life”

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (2006) ให้ความหมายว่า “...คนทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัยและมีโภชนาการ ทั้งในทางกายภาพ และเศรษฐกิจ ในการตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจทางอาหารของพวกเขา เพื่อให้ เกิดชีวิตที่ประกอบด้วยความสะดวกหรือรอน และสุขภาวะ...” “Food security exists when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life”.

องค์การอนามัยโลก (World health Organization: WHO) ได้ให้ความหมายความมั่นคง ทางด้านอาหารไว้ว่า คือ การที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอในทุกเวลา รวมทั้งอาหารต้องมีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการที่เพียงพอในทุกเวลา และอาหารต้อง มีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาพที่แข็งแรง ซึ่งมีได้มีเพียงผลผลิตทางอาหารที่มากขึ้นเท่านั้น แต่รวมถึงโอกาสของประชาชนที่สามารถมีรายได้ ในการซื้ออาหารด้วย และต้องคำนึงถึงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน

พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551

ในประเทศไทยนั้น ได้มีการให้ความหมายของความมั่นคงทางด้านอาหารไว้ตาม พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 หมายความว่า “การเข้าถึงอาหารที่มีอย่าง เพียงพอสำหรับ การบริโภคของประชาชนในประเทศ อาหารมีความปลอดภัย และมีคุณค่าทาง โภชนาการเหมาะสม ตามความต้องการตามวัยเพื่อการมีสุขภาพที่ดีรวมทั้ง การมีระบบการผลิตที่ เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาและความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทาง ธรรมชาติของประเทศ ทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติสาธารณภัยหรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่อง จากอาหาร” (พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 , 2551)

2) องค์ประกอบความมั่นคงทางด้านอาหาร

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2002) ได้ทำการแบ่งและให้ ความหมายความมั่นคงทางอาหารออกเป็นองค์ประกอบ 4 มิติย่อย ได้แก่

- 1) ความพอเพียง (Availability) คือ ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสมซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร
- 2) การเข้าถึง (Access) คือ การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรที่ว่าหมายความถึงความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้า หนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ (รวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน)
- 3) การใช้ประโยชน์ (Utilization) คือ การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษา สุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการซึ่งความต้องการทาง กายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย
- 4) เสถียรภาพ (Stability) คือ เพื่อจะมีเสถียรภาพทางอาหาร ประชาชน คริวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่สามารถเข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (เช่น วิกฤตทางทางเศรษฐกิจ หรือสภาพภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร (เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล) ในความหมายนี้ จึงครอบคลุมถึงทั้งมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหาร

ภาพประกอบที่ 1 องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหาร

องค์การอนามัยโลก (2557) แบ่งองค์ประกอบของความมั่นคงทางด้านอาหารออกเป็น 3 เสาหลักที่สำคัญได้แก่

- 1) ความเพียงพอของปริมาณอาหาร (Food Availability)
- 2) การเข้าถึงแหล่งอาหาร (Food Access)
- 3) การใช้ประโยชน์ด้านอาหารที่เหมาะสม (Food Use)

Maxwell และ Smith (1991, อ้างถึงใน ปิยนาล อิมดี, 2547) กล่าวว่าความมั่นคงทางอาหาร ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่

1) การมีอยู่ของอาหาร (food availability) หมายถึง การที่มีปริมาณอาหารที่มีคุณภาพที่เพียงพอต่อปริมาณของประชากร และจะต้องสามารถหาได้และนำมาใช้ได้ตลอดเวลา ทุกคนสามารถนำอาหารมาใช้ในการบริโภคได้อย่างเพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และมีความหลากหลายชนิดและสอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น การมีอาหารและการหาอาหารได้นั้นมีเงื่อนไขอยู่ที่ฤดูกาล แหล่งอาหาร และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

2) การเข้าถึงอาหาร (food accessibility) หมายถึง การที่ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่เพียงพอที่จะนำมาประกอบเป็นอาหาร การเข้าถึงทรัพยากรที่เหมาะสมสำหรับอาหาร ได้แก่ ที่ดิน น้ำ ป่า และเทคโนโลยี ความสามารถในการเข้าอาหารทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งทางตรงนั้นจะเป็นในส่วนของที่ดินทำกินและทางอ้อมจะเป็นการซื้อขายอาหาร ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงทรัพยากร คือ กฎหมายประเพณี การมีอธิปไตยทางอาหาร ทรัพยากรสาธารณะร่วม การมีที่ดินมีรายได้พอที่จะสามารถซื้ออาหาร ราคาของอาหารที่ไม่แพงเกินไป รวมถึงการมีระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3) การใช้อาหารให้เป็นประโยชน์ (food utilization) หมายถึง การใช้อาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ สุขอนามัย และการดูแลสุขภาพ อาหารจะต้องถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ตลอดจนอาหารต้องนำมาใช้เพื่อสุขภาพของบุคคล โดยมีคุณค่าทางอาหารโภชนาการที่เพียงพอและมีความปลอดภัยและไม่มีการปนเปื้อนสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก (2545) ได้ให้นิยามความมั่นคงทางอาหารไว้ ประกอบด้วย 5 มิติ คือ

- 1) การมีปริมาณอาหารเพียงพอสำหรับบริ โภคทุกคน ทั้งภายในครอบครัวชุมชนและชุมชนอื่นๆ
- 2) คุณภาพอาหารปลอดภัย มีความหลากหลายครบถ้วนตามหลักโภชนาการและสอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น
- 3) การมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุนในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศที่สร้างให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
- 4) การมีระบบการจัดการผลผลิตที่สอดคล้อง เหมาะสม เป็นธรรม รวมถึงมีการกระจายอาหารอย่างทั่วถึงทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ
- 5) มีความมั่นคงในทรัพยากรเพื่อการผลิตอาหาร ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ ปศุกรรม และทรัพยากรอื่นๆ ที่เอื้อให้เกิดความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรผู้ผลิต

ศจินทร์ ประชาสันต์ (2555) ได้ให้นิยามความมั่นคงทางอาหาร ประกอบด้วย 7 มิติ คือ

- 1) มิติความเปราะบาง ความเปราะบางเป็นแนวคิดที่สัมพันธ์กับมิติด้านเวลาหรือ “เสถียรภาพ” ของความมั่นคงทางอาหารอย่างใกล้ชิด ซึ่งความเปราะบางของแต่ละกลุ่มคน นั้นมีระดับที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะของความเสี่ยงและความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนของสถานการณ์ที่เกิด
- 2) มิติจิตวิทยาและสังคม ความไม่มั่นคงทางอาหาร ส่งผลให้บุคคลเกิดความรู้สึกถูกกีดกันหรือขาดแคลน หรือทำให้ครัวเรือนรู้สึกกระวนกระวายใจว่าจะมีอาหารเพียงพอ ในการดำรงชีพหรือไม่ เช่น ไม่สามารถบริโภคอาหารได้ 3 มื้อ ต่อวัน ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมหรืองานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาหารได้ ต้องบริโภคอาหารที่ได้มาจากการบริจาค ต้องแอบลักขโมย หรือการคิดหนี้ชำระค่าอาหาร เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาความเครียดตามมา
- 3) มิติการแก้ไขปัญหาหรือการปรับตัว ในแต่ละครัวเรือนยังมีความกังวลเมื่อเกิดปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร ซึ่งอาจจะแสดงออกมาทั้งในรูปแบบแง่ของจิตวิทยาและความพยายามแก้ไขปัญหาในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา
- 4) มิติชุมชน ความมั่นคงทางอาหารของปัจเจกบุคคลและครัวเรือนมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่งกับ บริบทแวดล้อมภายในชุมชน ถ้าหากชุมชนมีศักยภาพและความสามารถในการพึ่งพาและดูแลจัดการด้านอาหารได้มาก ก็จะสามารแก้ไขปัญหาคความไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืนมากขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งพิงขอความช่วยเหลือเร่งด่วนจากแหล่งทุนภายนอกหรือความช่วยเหลือด้านอาหารจากภาครัฐ

5) มิตีสวัสดิภาพทางอาหาร นับว่าเป็นส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และจำเป็นที่จะต้อง มีเพื่อบรรลุสิทธิมนุษยชนในด้านอื่นๆ ตามแนวคิดนี้ รัฐแต่ละประเทศจึงมีหน้าที่ในการที่จะต้อง เคารพ ปกป้องและเติมเต็มสิทธิด้านอาหารของประชาชนโดยการดำเนินการเองภายในรัฐหรือประสาน ร่วมมือกับต่างประเทศโดยผ่านมาตรการที่สำคัญ คือมาตรการทางกฎหมาย

6) มิตินโยบายทางอาหาร สิทธิของประชาชนที่จะกำหนดนโยบายเกษตรและอาหารของ ตนเองที่จะปกป้องและควบคุมการค้าและการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศเพื่อที่จะบรรลุ เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

7) มิตินวัตกรรม นวัตกรรมกับอาหารมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้นวัตกรรม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เชื่อมโยงระหว่างฐานทรัพยากรทางอาหารเข้ากับของความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงวิถีชีวิต

จอมขวัญ ชุมชาติ (2558) ได้สรุปและจัดกลุ่มใหม่โดยนำมิตีที่มีความใกล้เคียงหรือซ้ำซ้อน กันไว้ในกลุ่มเดียวกัน พบว่าสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 4 มิตี ได้แก่

1. การมีอยู่ของอาหาร หมายถึง การมีชนิดและปริมาณอาหารที่มีคุณภาพ สำหรับการบริโภคอย่างเพียงพอทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ

2. การเข้าถึงอาหาร หมายถึง ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรอาหาร ตามความสามารถ ของแต่ละบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารที่เพียงพอ

3. การจัดการอาหารและแหล่งอาหาร หมายถึง การจัดการแหล่งผลิตที่สอดคล้องและเป็น ธรรมต่อทุก ๆ ฝ่าย ซึ่งในการผลิตนั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และถ้าหากชุมชนมี ศักยภาพในการดูแลจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมและยั่งยืนก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงภาครัฐ และทำให้ เกิดเสถียรภาพและความมั่นคงทางอาหารอีกด้วย

4. การใช้ประโยชน์อาหาร หมายถึง การนำอาหารมาบริโภคให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ มีความปลอดภัย และเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและมีสุขภาพแข็งแรง

3) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านอาหาร

เกรือวัลย์ หุตานุวัตร (2533 อ้างถึงใน จอมขวัญ ชุมชาติ) ได้แบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อ การเปลี่ยนแปลงอาหารตามธรรมชาติไว้ 2 ปัจจัย ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

1) การตัดไม้ทำลายป่ามีผลทำให้สมดุลของธรรมชาติสูญเสียไป ปัจจุบันเมื่อป่าไม้ลดลง ทำให้สามารถหาอาหารจากป่าได้ลดลงหรือบางชนิดหายไปพร้อมกับป่าที่ถูกทำลาย นอกจากนี้เมื่อ ป่าถูกทำลาย ชาวบ้านหรือเกษตรกรเองบางส่วนมีการจับจองที่ดินเพื่อเป็นกรรมสิทธิ์สำหรับทำไร่

โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ และมีการหวงห้ามบุคคลอื่นเข้าไปในที่ของตนเองเกรงจะไปเหยียบย่ำทำลายพืชที่ตนเองปลูกไว้ จึงเป็นเหตุให้แหล่งที่จะหาอาหารตามธรรมชาติลดน้อยลงไป

2) การเปลี่ยนแปลงของแหล่งน้ำตามธรรมชาติ จากสมัยก่อนที่มีฝนตกตามฤดูกาลทำให้แหล่งอาหารธรรมชาติ นั้น มีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านมีอาหารบริโภคได้ตลอดปี ทั้งการจับสัตว์น้ำและเก็บพืชผักในแหล่งอาหารธรรมชาติ สำหรับส่วนที่เหลือก็ยังสามารถเก็บไว้ในรูปแบบของการถนอมอาหารไว้บริโภคนอกฤดูกาล แต่ในปัจจุบันเมื่อฝนไม่ตกตามฤดูกาลส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติลดน้อยลงไป ประกอบกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการจับสัตว์น้ำและเก็บพืชผักจากแหล่งอาหารธรรมชาติมาบริโภคกลับลดน้อยลงและหันมาทำการเกษตรโดยการปลูกพืชผักเชิงเดี่ยวที่ใช้สารเคมี ส่งผลต่อสัตว์น้ำที่อยู่ในแหล่งธรรมชาติไม่สามารถอาศัยอยู่ได้จึงทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงตามไป

3) วิธีการหาอาหารธรรมชาติที่ทำให้อาหารมีจำนวนลดลงและหาได้ยากขึ้น ชาวบ้านมีวิธีการเพื่อเร่งการเกิดของอาหารบางชนิด เช่น การหาอาหารโดยวิธีการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์หรือเผาพุ่มไม้บางชนิด เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เป็นการทำลายป่าและอาหารป่าชนิดอื่นๆ ไปในตัว มีการหาสัตว์น้ำโดยวิธีการระเบิดเป็นการทำลายสัตว์น้ำอื่นๆ ตลอดจนปลาหรือลูกปลานขนาดเล็กลงไปด้วย นอกจากนี้มีการใช้แหตาถี่เพื่อให้สามารถจับปลาตัวเล็กได้มากขึ้น เนื่องจากปลาขนาดตัวโตนั้นสามารถหายากและมีน้อยลง

2. การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม

1) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ในอดีตจำนวนประชากรมีน้อย เมื่อตั้งบ้านเรือนครั้งแรกจะมีอยู่ไม่กี่หลังคาเรือนในหมู่บ้าน มีชีวิตที่เรียบง่าย ชาวบ้านเอื้ออารีต่อกันอยู่ในระบบที่พึ่งพาอาหารที่หามาได้มักจะแบ่งกันกินหรือแลกเปลี่ยนกันไม่ต้องซื้อ เงินจึงไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการแลกเปลี่ยนอาหาร แต่ในปัจจุบันประชากรเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ทำกินต่อครอบครัวมีน้อยลงประกอบกับเกิดภาวะแห้งแล้งทำการเกษตรไม่ได้ผล อาหารจากแหล่งธรรมชาติหายากขึ้นและไม่พอกินความเอื้ออารีต่อกันมีน้อยลง อาหารมีการซื้อขายในชุมชนมากขึ้นประกอบกับเกษตรกรหันมาสนใจกับพืชเศรษฐกิจมากขึ้น ให้ความสนใจต่อการผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนน้อยลง การย้ายถิ่นเพื่อหางานทำในชุมชนเมืองเพิ่มขึ้น ปัจจุบันเศรษฐกิจทางการเกษตรถดถอยลงเนื่องจากพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ ผลิตผลผลิตได้บางฤดูเท่านั้น จึงมีผลทำให้มีคนอพยพไปทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น

2) การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง จากอดีตที่มีการคมนาคมขนส่งที่ไม่สะดวกสบาย โดยการเดินทางติดต่อกับชุมชนภายนอกหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเดินเท้า ไร่ไผ่ หรือเกวียนเป็นพาหนะ การซื้อขายมีน้อย ผลผลิตทางเกษตรที่เป็นอาหารที่นำไปขายส่วนใหญ่จะเป็นข้าว โดยหาบหรือบรรทุกเกวียนไปขาย การนำสินค้าอุปโภคและบริโภคจากในเมืองเข้ามาขายในหมู่บ้านมีน้อยมาก ไม่มีร้านค้าในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันการคมนาคมสะดวกมีถนนติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงและในเมือง ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะมีรถโดยสารประจำทางประจำหมู่บ้าน การติดต่อกับชุมชนภายนอกได้รับความสะดวก จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้มีการขนส่งผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้ หรือหาได้เข้าไปขายในเมืองและมีการซื้ออาหารจากเมืองมาบริโภคคนนอกจากนี้ยังมีรถเร่ นำอาหารเข้ามาขายถึงบ้าน ทำให้คนหันไปพึ่งแหล่งอาหารที่มาจาก การซื้อขายเพิ่มขึ้น

การสร้างความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทย

ประเด็นความมั่นคงทางอาหารเป็นสิ่งที่ท้าทายการทำงานของหน่วยงานด้านความมั่นคงของประเทศไทยที่จะผลักดันไปสู่การปฏิบัติที่เห็นผลเป็นรูปธรรม โดยกรอบแนวคิดการจัดทำนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2562-2565) ได้มีการน้อมนำศาสตร์พระราชทานเป็นหลักการดำเนินงานด้านความมั่นคง อาทิ ยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นหลักปฏิบัติงานด้านความมั่นคง ซึ่งหากพิจารณาเรื่องแผนความมั่นคงด้านอาหารแล้วจะเห็นได้ว่าการพึ่งพาตนเองตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนให้มีอาหารในการดำรงชีวิตมีความสำคัญรวมทั้งการจตุรกรการแบ่งใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าที่ดินมีความสำคัญต่อการเพาะปลูกพืชผลต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับการมีน้ำที่เพียงพอในการเกษตร โดยหากศึกษาการดำเนินงานของภาครัฐจะเห็นว่ามีความนโยบายการบริหารจัดการที่ดินของรัฐที่ทำให้มีการกำหนดเป้าหมายนโยบายและทิศทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดรวมทั้งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนและหลักภูมิสังคม นอกจากนี้หลักสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ มุ่งเน้นให้ผู้ผลิตหรือผู้บริโภคพยายามเริ่มต้นผลิตหรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือหลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเองและลดภาวะความเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, 2558)

ถ้าหากมองถึงประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร นั้น เมื่อเราพิจารณาประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน จะพบว่ามี การให้ความสำคัญกับ “เกษตรปลอดภัย” เพื่อสร้างความตระหนักแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคเกี่ยวกับมาตรฐานระบบการจัดการความปลอดภัยของอาหารจูงใจและวางกรอบให้เกษตรกรและผู้ผลิตทำการผลิตสินค้าที่สอดคล้องกับ

มาตรฐาน และเข้าสู่ระบบมาตรฐานการจัดการคุณภาพทางการเกษตรที่ได้รับการรับรองจากสถาบันที่มีความน่าเชื่อถือ มีการให้ความรู้เกษตรกรด้านกระบวนการผลิตตามมาตรฐานสากลเพื่อมุ่งสู่การเลิกใช้สารเคมีในภาคเกษตร การเพิ่มพื้นที่และปริมาณการผลิตเกษตรอินทรีย์ในระยะต่อไป และหากศึกษาประเด็นเนื้อหาของนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2562-2565) ที่ได้กล่าวถึงประเด็นด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยกำหนดใน นโยบายความมั่นคงแห่งชาติที่ 12 เสริมสร้างความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร รองรับวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พลังงาน และอาหาร มีความมั่นคง ความยั่งยืนและมีความสอดคล้องกับการขยายตัวของการพัฒนาประเทศรวมถึงลดความเสี่ยงจากผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์

จากสถานการณ์ในปี 2564 ที่การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เริ่มขยายตัวในวงกว้าง ทำให้ประเทศมีความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร เกิดภาวะการกักตุนแก่งแย่งให้ได้มาซึ่งอาหารของประชาชน รวมถึงปัญหาด้านการเข้าถึงอาหารของชุมชนที่มีประชาชนอยู่ในสถานะ “กักตัว” ส่งผลให้ไม่สามารถออกไปซื้อวัตถุดิบสิ่งของที่จำเป็นต่อการประกอบอาหาร เพื่อเป็นการรับมือและแก้ไขปัญหาต่อสถานการณ์ดังกล่าว กรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ที่มีพันธกิจหลักในการพัฒนาระบบกลไกการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้การพึ่งตนเอง และสร้างผู้นำชุมชนให้เป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ คือ เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง และชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2565 ซึ่งตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ได้มีการน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คู่มือปฏิบัติการ 90 วัน ปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่มอาชีพ ในช่วงวิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ภายใต้แผนปฏิบัติการ 90 “ปลูกผักสวนครัว เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน และลดรายจ่ายในการดำรงชีวิตของประชาชน รวมถึงเป็นการสร้างรายได้ในระยะสั้น โดยเริ่มต้นจากแนวคิดที่ว่า “จะพัฒนาใครเขา ต้องเริ่มจากตัวเราก่อน” และ “ผู้นำต้องทำก่อน” โดยให้เจ้าหน้าที่สังกัดหน่วยงานกรมการพัฒนาชุมชนทุกคน ปลูกผักสวนครัวอย่างน้อย 10 ชนิด เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนเห็น และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในระดับตัวบุคคล ก่อนดำเนินการส่งเสริมให้ผู้บริหารส่วนราชการในทุกระดับของพื้นที่ร่วมดำเนินการปลูกผักสวนครัว และลงพื้นที่ส่งเสริมผู้นำชุมชนและประชาชนทั้งในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มอาชีพ และสร้างเครือข่ายขยายผลการดำเนินงานในพื้นที่ต่อไป (กรมการพัฒนาชุมชน, 2564)

ดังนั้น ความมั่นคงทางอาหารในภาพรวมของผู้วิจัย หมายถึง การที่คนทุกคนมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอและปลอดภัย ในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ และทุกเวลา โดยที่การเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ นั้น จะต้องไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศจนเสียดุล

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ในส่วนของ ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร องค์ประกอบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ข้างต้นนั้น เกี่ยวข้องกับงานการศึกษาความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนและชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยตรง เนื่องจากการสร้างความมั่นคงทางอาหารเป็นประเด็นที่หลักสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การทำความเข้าใจความหมายของความมั่นคงทางอาหารจะช่วยให้สามารถเข้าใจบริบทของประเด็นนี้อย่างลึกซึ้งและทำให้ผู้วิจัยทราบว่าความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้นระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา นั้น เป็นประเด็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารจริงหรือไม่ ตรงตามความหมายหรือเป็นส่วนหนึ่งของความหมายที่ได้มีการระบุไว้ในหลายๆที่อย่างไร นอกจากนี้การศึกษาองค์ประกอบของการสร้างความมั่นคงทางอาหารจะช่วยให้ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการพิจารณาว่าชุมชนตำบลเสม็ดได้มีองค์ประกอบที่เพียงพอต่อการมีความมั่นคงทางอาหารหรือไม่ รวมถึงเพื่อเข้าใจปัจจัยด้านอื่นๆนอกจากความร่วมมือของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งปัจจัยด้านอื่นๆนั้น ส่งผลกระทบ โดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้จากการทบทวนและเปรียบเทียบแนวคิดความมั่นคงทางอาหารกับสถานะที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถสรุปได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความมั่นคงทางอาหารตรงตามความหมายที่ได้มีการทบทวนคือ คนในชุมชนเสม็ดได้ทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ โดยเฉพาะการเข้าถึงความมั่นคงทางอาหารที่เป็นนโยบายของกระทรวงมหาดไทย ได้แก่ การมีผักสวนครัว ฝักปลอดสารพิษ และมีความพึงพอใจ ทางอาหาร ครบร้อยละ 100 ของจำนวนครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบความมั่นคงทางอาหารในชุมชนที่ครบครอบคลุมครบ 4 ประเด็น ได้แก่ การมีอาหารเพียงพอ การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหาร และการมีเสถียรภาพทางอาหาร

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

ความร่วมมือเป็นแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือระหว่างองค์กรตั้งแต่ 2 องค์กรขึ้นไป ในการทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายร่วมกัน ความร่วมมือตรงกับภาษาอังกฤษกับคำว่า Collaboration ซึ่งการสร้างความร่วมมือได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการภาคสาธารณะ เนื่องจากโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการสื่อสารที่ไร้พรมแดน และที่สำคัญคือ การขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานภายในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรภาครัฐที่เน้นสายการบังคับบัญชาจากบนลงล่างในลักษณะ (Top-down) ประกอบกับสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาอื่นๆ ได้ทวีความรุนแรงและซับซ้อนเกินกว่าที่ศักยภาพของคนเพียงคนเดียว หรือองค์กรเพียงองค์กรเดียวจะสามารถรับมือป้องกัน แก้ไขปัญหา โดยลำพังได้ ดังนั้นจึงได้มีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความร่วมมือขึ้นมา โดยคาดหวังให้มีการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางและเครื่องมือในการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชน (อาทิตยา สุขประเสริฐ, 2558) โดยจากการศึกษาค้นคว้าพบว่าแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือสามารถสรุปสาระสำคัญของแนวคิดได้ ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

แบทเทิน (อ้างถึงใน สาวิตรี คะลีล้วน, 2551 : 9) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือเอาไว้ว่า ต้องการให้คนในองค์กร ได้มีความร่วมมือในกิจการต่างๆ ซึ่งถือเสมือนว่าเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาคน ให้ต้องใช้ความคิด การตัดสินใจ การวางแผน และดำเนินการเองอยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นหนทาง ทำให้ทั้งสองของคนเกิดการพัฒนารวมทั้งยึดหลักต่อไปนี้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้แก่

1. หลักการช่วยตนเอง
2. หลักการให้ทีมงานมีส่วนร่วม
3. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน

สายหยุด จำปาทอง (อ้างถึงใน อูมาพร บุญเพชร, 2555 : 25) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารที่ใช้อำนาจมาเป็นการบริหารแบบประชาธิปไตย ด้วยวิธีการตัดสินใจร่วมกัน โดยการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจมากที่สุด

ด้วยความรับผิดชอบอันสูงสุดนั้น ไม่ควรให้ความสำคัญในผลเพื่อส่วนรวมเพียงอย่างเดียว แต่ควรมุ่งทั้งความสุขทางกายและทางใจ ในส่วนบุคคลด้วย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (อ้างถึงใน อุมพร บุญเพชร, 2555 : 25) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือว่า ในกิจกรรมทุกอย่าง ควรให้ทีมงานมีความร่วมมือให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาได้เป็นคนตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เขาได้ทำตามความสนใจและความต้องการของเขา ซึ่งจะทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง

ยุคดี โสทธิพันธ์ (อ้างถึงใน พุทธิพงษ์ มนตรีโพธิ์ 2550 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า iva ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างทีมงาน โดยสมาชิกทุกคนในทีมงาน รับรู้ว่าคุณเองเป็นส่วนหนึ่งของทีม มีเป้าหมายในการพัฒนาการทำงานร่วมกัน สามารถบริหารจัดการโดยใช้ความรู้ความสามารถตามมาตรฐาน มีความไว้วางใจ ยอมรับซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลวางแผนการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

2) การสร้างความร่วมมือ

ความร่วมมือ มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาสิ่งต่างๆ ไปสู่ความสำเร็จ เป็นสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสร้างความสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งในระหว่างปัจเจกบุคคล ครอบครัวและชุมชน ในการสร้างความร่วมมือมีทั้งเป็นรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ ถือได้ว่าความร่วมมือเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้าน ความเป็นชุมชน เพิ่มสร้างความตระหนักในการยอมรับประโยชน์ ในการขยายขอบเขตที่จะใช้ทรัพยากรร่วมกัน ด้วยการลดทอนความซ้ำซ้อน (กนกอร สมปราชญ์ และคณะ อ้างถึงใน พิสิษฐ์ เทพไกรวัล, 2554 : 27) รายละเอียด ดังนี้

ลำดับขั้นเพื่อสร้างความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือ (The Steps to Successful Collaboration) ความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือ มีลำดับขั้นในการดำเนินการ ดังนี้

1. ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Identify Stakeholder) ความร่วมมือจะประสบผลสำเร็จได้ดีจะต้องมีการระบุกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อที่จะร่วมกันในการประชุมวางแผน กำหนดความต้องการ นิยาม เป้าหมาย และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ อันก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแต่ละคน ซึ่งนับได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างมากต่อการสร้างความร่วมมือ

2. การสนองต่อเหตุผลและความต้องการในการมีส่วนร่วม (Have Collaborators State Their Reasons for Wanting to Participate) หลังจากการกำหนดผู้เป็นหุ้นส่วนความร่วมมือซึ่งอาจ

อยู่ในรูปแบบตัวแทนองค์กรหรือครอบครัวชุมชนแล้ว ต้องทบทวนอยู่เสมอว่าความร่วมมือที่ดำเนินการอยู่ได้สนองต่อความต้องการ โดยทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรและแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและเป้าหมายของชุมชนแล้วหรือยัง

3. สร้างพันธะสัญญาสู่เป้าหมายร่วมกัน (Get a Commitment to Stated Goals) ความร่วมมือที่เกิดจากการสั่งการจะไม่ทำให้เกิดจิตสำนึกและการแลกเปลี่ยนความคิดและหากปราศจากการแลกเปลี่ยนความคิดในการกำหนดเป้าหมาย จะทำให้โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือมีน้อย ดังนั้นควรพิจารณาถึงข้อคำถามต่อไปอยู่เสมอ คือ 1) ใครมีพันธะสัญญาและมีความสามารถในการระดมทรัพยากร 2) ใครคือผู้สนับสนุน หรือผู้ดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จ 3) ทุกคนมีทักษะเฉพาะ มีอำนาจหรือมีความรู้ที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือหรือไม่ 4) ครอบครัวและชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการเมืองครั้งนี้หรือไม่ 5) เราเป็นหุ้นส่วนที่สะท้อนความต้องการที่หลากหลายของชุมชนหรือไม่ 6) ประโยชน์ของความร่วมมือจะมีความสำคัญกว่าค่าใช้จ่ายหรือไม่ 7) เราเคยรู้มาก่อนหรือไม่ว่าเคยมีความร่วมมือระหว่างกลุ่มขององค์กรและชุมชนในอดีต 8) ผู้บริโภคจะมีความสำคัญเท่ากับหุ้นส่วนใช่หรือไม่ 9) องค์กรแต่ละแห่งมีกลุ่มทีมงานที่เพียงพอและมีเงินทุนที่จะสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมืออย่างพอเพียง ในการดำเนินการวันต่อวันใช่หรือไม่ และ 10) สิ่งใดที่สังคมและผู้นำจะต้องมีต่อการสร้างความร่วมมือ

4. การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม (Establishing a Shared Vision) การสร้างความร่วมมือจะประสบความสำเร็จจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีภูมิหลังและมุมมองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามความหลากหลายอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและการควบคุม การหลอมรวมความร่วมมือทำได้ ดังนี้ 1) ในระหว่างอภิปราย ต้องช่วยให้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนโดยปราศจากการสร้างอาณาจักรทางความคิดส่วนตัวจนเกินไป 2) สร้างให้เกิดภาวะที่ง่ายต่อการตัดสินใจด้วยคำถาม ได้แก่ ผู้ร่วมมือจะรักษาความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบได้อย่างไรผู้ร่วมมือทุกคนมีความรู้สึกที่ได้รับการแบ่งปันอำนาจใช่หรือไม่และประสบการณ์ใดที่ได้จากครอบครัว หรือเพื่อนบ้านที่ได้นำมาใช้ในการวางแผนสร้างความร่วมมือ 3) สร้างการยอมรับในนิยาม วิธีการและบทบาทของสมาชิกโดยการพิจารณาคำถาม ได้แก่ กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่เป็นการให้โอกาสในการมีส่วนร่วมพอเพียงแล้วใช่หรือไม่ ทุกคนมีอำนาจในการตัดสินใจใช่หรือไม่ทุกคนมีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดต่อพันธสัญญาแล้วใช่หรือไม่ การประชุมดำเนินไปอย่างไร และจะมีการสื่อสารข้อเสนอเกี่ยวกับความร่วมมือในการดำเนินงานและพันธกิจต่างๆ ใช่หรือไม่ 4) สร้างและประกาศพันธกิจเพื่อแสดงถึงวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วม โดยการเน้นย้ำ ด้วยคำถาม ได้แก่ ใครคือผู้ที่ปฏิบัติตามพันธกิจเหล่านี้ สิ่งใดบ้างที่ต้องเตรียมการและอะไรคือความปรารถนาของหุ้นส่วนทุกคน 5) กำหนดวิธีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้

มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ระหว่างหุ้นส่วนต่างๆ มีการกำหนดกลไกให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสาร มีการสร้างบรรยากาศที่เป็นการให้เสรีภาพในการใช้ภาวะผู้นำของหุ้นส่วน ทุกคน 6) ให้โอกาสทุกคนแลกเปลี่ยนข่าวสารการประชุมมีการเลือกประเด็นที่เป็นแนวคิดของแต่ละคนมาสื่อสารและอภิปรายเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น

5. การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือ (Developing a Collaborative Strategic Plan) การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้เกิดความสำเร็จระยะยาวภายใน 2 – 4 ปี ในที่ประชุมผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญ ความหวัง สิ่งที่วิตกกังวล และร่วมกันร่างแผนยุทธศาสตร์ โดยคำนึงถึงความใส่ใจต่อทรัพยากรที่ขาดแคลนเน้นการมองมุมมองที่หลากหลาย อธิบายถึงรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆ ที่จะเกิดผลต่อองค์กรและเพื่อนบ้าน ส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการชี้แจงเหตุผล บริการจัดการ โดยการรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่น สร้างพันธะสัญญาความร่วมมือในการสร้างพันธกิจและเป้าหมายและประเมินจุดแข็งจุดอ่อนของหุ้นส่วนทุกคน

6. การกำหนดข้อปฏิบัติในการประชุม (Determining Meeting Rules) ทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถร่วมกันกำหนดข้อปฏิบัติบางส่วนของการประชุม ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ 1) เริ่มประชุมตามวาระที่กำหนดให้ และมีเวลาเพียงพอต่อการอภิปรายในแต่ละประเด็น 2) หุ้นส่วนแต่ละคนต้องได้รับการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและบทบาทในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติให้เสร็จสมบูรณ์ภายในเวลาที่กำหนด 3) การเริ่มและสิ้นสุดการประชุมอย่างตรงเวลา 4) การใช้ภาวะผู้นำให้เกิดประสิทธิผลเป็นปัจจัยที่สำคัญในทุกขั้นตอนซึ่งผู้นำจะต้องใช้ความพยายามอย่างสูงเพื่อหาบทสรุปของตัวเองแทนจากกลุ่มต่างๆ

7. การสร้างข้อตกลงร่วมกัน เกี่ยวกับการตัดสินใจ (Building Consensus about Decision Making) ประเด็นขัดแย้งต่างๆ นั้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้หรือเป็นไปได้ยาก การสร้างความร่วมมือจึงนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย การกลับไปทบทวนเพื่อหาคำตอบของประเด็นขัดแย้งและทักษะการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เป็นหนทางสู่ความสำเร็จ การไว้วางใจกันและกันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ หากไม่มี การไว้วางใจกันและกันทุกภาคส่วนจะไม่ยอมเปิดเผยความคิดเห็นส่วนตัว นอกจากการไว้วางใจกันและกันยังมีประเด็นอื่นๆ ที่ช่วยหนุนเสริมความร่วมมือได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์โดยกำหนดระยะเวลาเป็นช่วงในการร่วมอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความคับข้องใจ 2) การดำเนินการกำหนดเป้าหมายทั่วไปและมีการกำหนดวาระที่สะท้อนผลของการปฏิบัติตามจุดประสงค์ 3) การสื่อสารข้อมูลที่ทั่วถึงเพื่อให้ทุกคนสามารถทบทวนและนำไปสู่บทสรุปในที่ประชุม และ 4) การแสดงความยินดีกับความสำเร็จเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งต่อการสร้างทีมงาน

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ พบว่า แนวคิดความร่วมมือ นั้น เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาในทุกระดับ ทั้งในระดับองค์กร ในระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ เพื่อพัฒนาสู่เป้าหมายความสำเร็จ และเป็นสิ่งที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งในระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมวงกว้าง ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษางานวิจัย เรื่อง รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ตรงที่เป็นแนวคิดและปัจจัยที่สำคัญที่ใช้ในการสนับสนุนให้เกิดการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารระหว่างชุมชนกับภาครัฐ (ชุมชนตำบลเสม็ดใต้กับกรมการพัฒนาชุมชน) เนื่องจากในการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมือทั้งจากคนในชุมชนด้วยกันเอง และคนนอกชุมชนที่เป็นบุคลากรหรือองค์กรของภาครัฐในการสนับสนุนปัจจัยต่างๆที่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในชุมชน โดยที่การทบทวนเรื่องแนวคิดความร่วมมือจะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจกรอบหลักการและวิธีการในการสร้างความร่วมมือที่เกิดขึ้นในงานวิจัยชิ้นนี้ ส่งผลให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา อันได้แก่ การศึกษารูปแบบและแนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร และการศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่นๆได้

2.1.4 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม

สังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ เพราะการที่จะเกิดเป็นรัฐขึ้นได้นั้น ต้องเริ่มต้นจากการที่มนุษย์ได้อยู่รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคมจนกลายเป็นรัฐขึ้น และการที่มนุษย์ต้องมีการรวมกลุ่มกันนี้ เป็นสิ่งปกติเนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์เรานั้นเป็นสัตว์สังคม และเมื่อมีการรวมกลุ่มกันเป็นสังคมมนุษย์ จนเกิดเป็นรัฐขึ้นมา นั้น สังคมนั้นเองก็ต้องอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของรัฐ ดังนั้นรัฐกับสังคมจึงมีความสัมพันธ์กัน ควบคู่กันมาอยู่ตลอดเวลา มีอาจจะแยกจากกันได้ รัฐกับสังคมจึงต่างมีความสำคัญต่อกันและกัน และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะสังคมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ สังคมมีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดเป็นรัฐขึ้นมา และสังคมก็ต้องพัฒนาให้เป็นรัฐ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม และเพื่อติดต่อกับสัมพันธ์กับรัฐอื่น และรัฐเองก็ต้องอาศัยสังคม เพื่อความเจริญของรัฐ รัฐจะเข้มแข็งมั่นคงมากน้อยเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับสังคมในรัฐนั้นๆเช่นกัน ดังนั้นทั้งรัฐและสังคมเองจึงต่างมีความสำคัญต่อกันและกัน และมีความผูกพันกัน มีความสัมพันธ์

ต่อเนื่องกัน ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมเป็นไปด้วยดี ปราศจากปัญหาใดๆ ทั้งสังคมนั้น และรัฐนั้น ก็จะมีแต่ความสุข ความมั่นคงและมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง (ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม.(ม.ป.ป).[ออนไลน์].ได้จาก: <https://www.baanjommyut.com> [สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2565].)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539, น. 1) ได้อธิบายแนวคิดความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคมด้วยแนวคิดพื้นฐานจำนวน 3 แนวคิด ที่เป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงของรัฐ ที่ทำให้ประชาชนในสังคมยอมมอบสิทธิของตนเองให้กับรัฐเพื่อตอบสนองความรู้สึกปลอดภัยใน 3 เรื่อง ดังนี้

1) ความกลัว คือ การกลัวความตาย กลัวถูกรุกราน กลัวภัยธรรมชาติ กลัวสูญเสียสิ่งที่รัก จึงทำให้มนุษย์พยายามแสวงหาปลอดภัยในชีวิต อย่างน้อยที่สุดคือ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต การดำรงชีพ การประกอบอาชีพ และทรัพย์สิน

2) ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอดอยู่อย่างมีความสุข เมื่อมนุษย์สามารถอยู่รอดได้แล้ว มนุษย์ย่อมแสวงหาความสุขที่มากขึ้น ด้วยการสร้างทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อรักษาความสุขที่มีอยู่ ไปจนถึงอนาคต ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องมีสังคมที่ ร่วมเย็นเป็นสุข และมี "ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ"

3) ความต้องการที่จะอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน มีสิทธิ์ส่วนตัวที่จะคิด แสดงออก ออกความเห็น ต้องการการยอมรับ การมีส่วนร่วม ทั้งการกำหนดชะตาชีวิตของตัวเอง และการขับเคลื่อนสังคมที่ตนเองอยู่

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539, น. 3) ได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม มีความจำเป็นในการพิจารณาประเด็นที่สำคัญเกี่ยวข้องกัน 3 ประเด็น ดังนี้

1) ประเด็น โครงสร้างของรัฐและสังคม ต้องวิเคราะห์ว่าโครงสร้างของรัฐและสังคมนั้นมีลักษณะอย่างไร รัฐมีภาระหน้าที่ด้านใดบ้างที่เป็นภารกิจหลัก ภารกิจรอง โดยในแต่ละภารกิจหลักในด้านต่าง ๆ นั้น มีด้านใดบ้างที่เด่น ในช่วงเวลาใด

2) ประเด็น โครงสร้างของรัฐ กับ โครงสร้างของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของเศรษฐกิจต้องวิเคราะห์ว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร โครงสร้างใดมีผลต่อการกำหนดลักษณะบทบาท หน้าที่ และการเปลี่ยนแปลงของอีกโครงสร้างหนึ่งได้มากกว่า และทั้งสองโครงสร้างนั้นได้รับผลจากพลังภายนอกสังคมอย่างไร

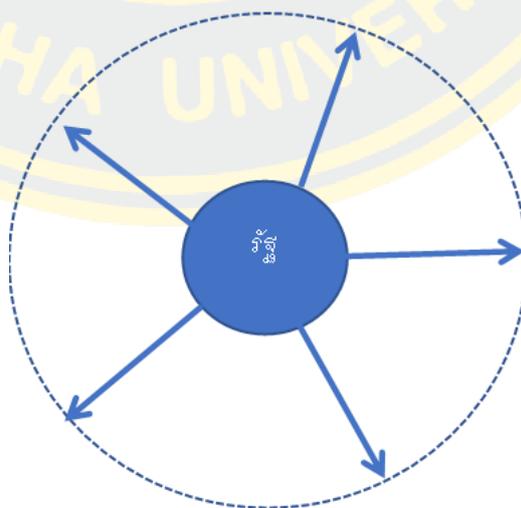
3) ประเด็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น ถูกขับเคลื่อนด้วยปัจจัยใด ซึ่งอาจจะเกิดได้ทั้งจากความพยายามของรัฐในการเข้าแทรกแซงสังคม และจากการสะท้อนกลับของพลังทางสังคมที่หลากหลาย หมายรวมถึงชนชั้นและกลุ่มต่างๆ ที่มีลักษณะหลากหลายทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม

รูปแบบความสัมพันธ์รัฐกับสังคม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539, น. 4) แบ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคม ได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) รัฐล้อมสังคม 2) สังคมล้อมรัฐ และ 3) สังคมร่วมรัฐ ทั้งนี้การกำหนดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมใช้เกณฑ์ในการกำหนด 3 ประการ คือ

- 1) ความสามารถในการควบคุมและกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการรักษาสถานภาพของความสัมพันธ์นั้นไว้ว่าขึ้นอยู่กับฝ่ายใด
- 2) การกระจายตัวทางโครงสร้างและหน้าที่
- 3) ความเป็นอิสระและความสามารถในการปรับตัวและกำหนดรูปแบบรวมถึงทิศทางของความสัมพันธ์ที่เป็นทั้งความสัมพันธ์ระหว่างกลไกของรัฐกับกลไกนอกกรอบอำนาจรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างกลไกนอกกรอบอำนาจรัฐด้วยกัน

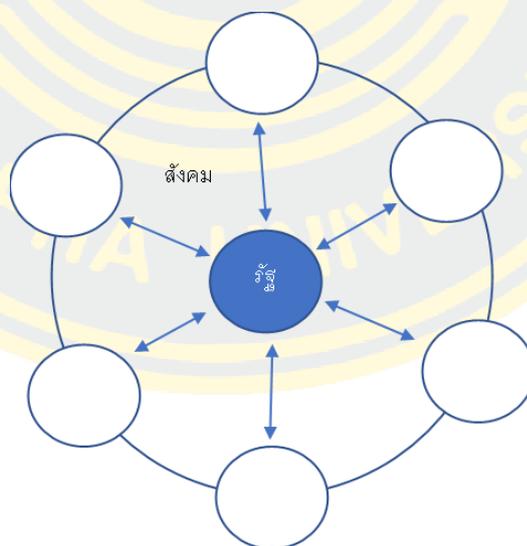
รัฐล้อมสังคม

ภาพประกอบที่ 2 รัฐล้อมสังคม

จากภาพวงกลมสามารถแทนอำนาจและกลไกของรัฐ โดยมีจะมีลักษณะเด่น 4 ประการที่ สังคมจะยังไม่มีหรืออาจจะมีแต่ยังไม่เป็นระบบ คือ 1) ศูนย์อำนาจที่มีเหตุของการดำรงอยู่ที่ชัดเจน คือ มีความปรารถนาที่จะสืบทอดเหตุผลของการดำรงอยู่ 2) ศูนย์รวมอำนาจที่เข้มข้นชัดเจน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม 3) ศูนย์กลางของอำนาจนั้นมีอาณาบริเวณที่จำเป็นต้อง ปกป้องที่ชัดเจนแม้ว่าบริเวณที่เป็นขอบวงของอิทธิพลและอำนาจเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ไม่มีความแน่นอน และ 4) ศูนย์อำนาจมีกลไกทางด้านกำลังบังคับและด้านอุดมการณ์ที่ ชัดเจน อย่างเป็นระบบ มีการแสวงหาทรัพยากรเข้ามาเติมเต็มกลไกอย่างต่อเนื่อง จากลักษณะ 4 ประการข้างต้น ส่วนวงรอบนอกยังมีความต้องการเฉพาะแก่การมีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย มีความสามารถในการเพิ่มพูนทรัพยากรต่ำ มีความสามารถในการป้องกันตัวเองและทรัพย์สินน้อย มีประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย และที่สำคัญคือ มีลักษณะของความไม่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกับชุมชนในขอบวงอิทธิพลและอำนาจศูนย์กลางมากเท่าใด อาจสรุปได้ว่า รัฐล้อมสังคม อำนาจที่ศูนย์กลาง ศูนย์กลางจะไม่เป็นเพียงแกนทางการเมืองการ ปกครองเพียงแค่นั้น แต่ยังคงเป็นแกนของสังคมอีกด้วย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2539, น. 4)

สังคมล้อมรัฐ

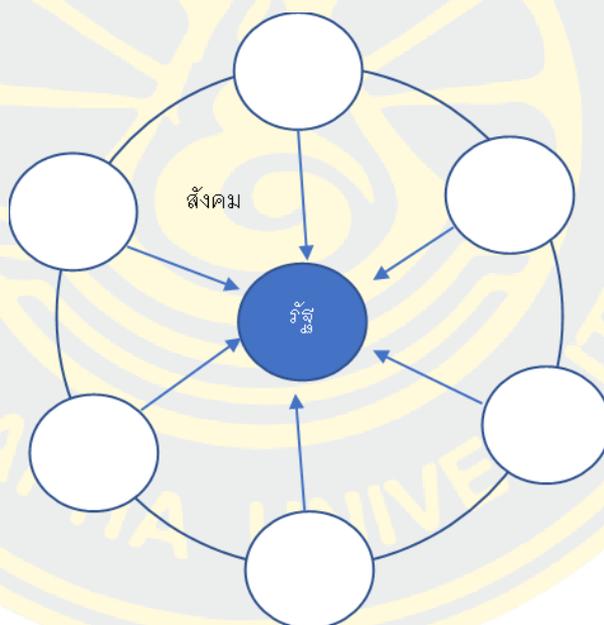
ภาพประกอบที่ 3 สังคมล้อมรัฐ

กลไกอำนาจรัฐ ไม่ใช่กลไกที่มีอำนาจเหนือกว่าสังคม หากอยู่ภายใต้อำนาจของศูนย์อำนาจ ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ที่สามารถผลักดันให้รัฐเปลี่ยนแปลง โครงสร้างที่ เอื้ออำนวยต่อเป้าหมายและความต้องการของกลุ่มต่างๆ ในสังคม จึงเรียกว่า “สังคมล้อมรัฐ”

ซึ่งหมายถึงการที่พลังนอกเหนือกลไกอำนาจของรัฐ เป็นที่ผลักดันการเปลี่ยนแปลงนั้น และส่วนหนึ่งก็ได้เข้าไปยึดอำนาจรัฐเอง โดยมีแนวร่วมจากกลุ่มต่างๆทางสังคมซึ่งได้แปรเปลี่ยนเป็นกลุ่มยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมาย ชัดเจนเป็นระบบ มีการจัดตั้งองค์กร มีการใช้ทรัพยากรเพื่อแสวงหาอิทธิพลและอำนาจในการเมือง และมีระบบติดต่อสื่อสารกันที่ดีระหว่างกันเองและกับประชาชน กล่าวโดยสรุป สังคมลัทธิอเมริกัน จะทำให้รัฐและกลไกเป็นเครื่องมือของสังคมมากกว่าที่รัฐและกลไกจะเป็นฝ่ายริเริ่มการขับเคลื่อน (ชัชอนันต์ สมุทวณิช, 2539, น. 6)

สังคมร่วมรัฐ

ภาพประกอบที่ 4 สังคมร่วมรัฐ

ความสัมพันธ์ในรูปแบบสังคมร่วมรัฐ จะอธิบายสภาวะภายหลังที่สังคมได้พัฒนาไปในระดับหนึ่ง คือหลังจากการที่กลุ่มยุทธศาสตร์เกิดขึ้นในสังคมและผ่านรูปแบบความสัมพันธ์สังคมลัทธิอเมริกันไปแล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ความเป็นพหุประชาธิปไตย ที่กลุ่มยุทธศาสตร์มีอำนาจมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีพื้นฐานที่การมีส่วนร่วมและเข้าถึงได้ โดยอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบาย นานไประบอบประชาธิปไตยกลับปล่อยให้ประชาชนบางส่วนขาดอำนาจและอิทธิพล และไม่มีส่วนร่วมในทางด้านสังคม เศรษฐกิจอย่างแท้จริง ถึงแม้จะมีส่วนใน

การเลือกตั้ง แต่ยังคงขาดการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจจะสังคมน เพราะ ความเป็นพหุประชาธิปไตยได้ ก่อเกิดการสร้างสถาบันและวัฒนธรรมแบบบรรษัทนิยม โดยมหาชนไม่ได้มีส่วนในการเป็นเจ้าของ ดังนั้น สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยที่มีระบบเศรษฐกิจทุนนิยมจึงเป็นสิทธิเสรีภาพด้านการเมืองเป็นหลัก ซึ่งปัญหาดังกล่าวจึงนำไปสู่การเรียกร้องจากกลุ่มยุทธศาสตร์ และประชาชนที่ด้อยพลังอำนาจ เรียกร้องให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการจัดการปัญหาความไม่เป็นธรรมในด้านต่างๆ รัฐจึงเข้ามาแทรกแซงสังคมมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้การแทรกแซงสังคมของรัฐ พิจารณาในมุมโครงสร้างแล้ว ต่างจากการแทรกแซงของรัฐ ในแบบ รัฐล้อมสังคม เพราะในตัวแบบแรกนั้น สังคมยังคงไม่มีการจัดตั้งกลุ่มยุทธศาสตร์ และมีพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจที่ต่ำ แต่ในตัวแบบสังคมร่วมรัฐนี้ สังคมมีโครงสร้างที่ซับซ้อนมากขึ้น มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในระดับโลก (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2539, น. 8)

เมื่อรัฐมีบทบาทสามารถแทรกแซงสังคม สังคมจึงตกอยู่ในสถานะที่มีความกล้าแข็ง เทียบเทียบกับอำนาจรัฐ จึงเรียกกรณีแบบนี้ว่า สังคมร่วมรัฐ กล่าวคือ มีการไต่กลับจากสังคม เพราะ การแทรกแซงของรัฐเกิดขึ้นในสภาพการณ์ที่ผ่านพ้นระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของ สังคมล้อมรัฐไปแล้ว

จากการศึกษา แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมนี ช่วยอธิบายลักษณะ ความสัมพันธ์ของรัฐ ได้แก่ ประเทศไทย ที่มีการบริหารจัดการประเทศภายใต้รัฐบาลที่มีองค์กร ภาครัฐในงานวิจัยนี้ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน ทำหน้าที่กำกับดูแลและสังคมอื่น ได้แก่ ชุมชน ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีความสัมพันธ์ในลักษณะของความต้องการ ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอดอยู่อย่างมีความสุขซึ่ง คือ การที่ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร มี แหล่งอาหารในชุมชนให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้สภาวะวิกฤต จึงจำเป็นต้องสร้างความ ร่วมมือร่วมกันกับรัฐ โดยยอมให้รัฐหรือภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการแทรกแซงสร้างความร่วมมือ ในลักษณะของสังคมร่วมรัฐ

2.2 เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัย มีดังต่อไปนี้

ศศิธร ทองจันทร์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันกับการ ขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐไทย กรณีศึกษาโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดพิษณุโลก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความ

ยากจน และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งคณะทำงาน โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน บุคลากรจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวนรวมทั้งสิ้น 13 คน ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการดำเนินงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความยากจน ภายใต้การดำเนินโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ในจังหวัดพิษณุโลก ที่ดำเนินการในระหว่างปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2553 เป็นการทำงานร่วมกันในรูปแบบของเครือข่าย “เครือข่ายการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก” ที่ก่อรูปจากการประสานบทบาทของระหว่างภาคีภาครัฐ กับ ภาคประชาชนและชุมชน รวมถึงภาควิชาการ ในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน (Collaboration) เริ่มจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาในชุมชนไปจนถึงการบูรณาการแผนชุมชนสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะหนุนเสริมพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมีอยู่เพื่อขับเคลื่อนภารกิจภายใต้เป้าหมายที่ทุกฝ่ายกำหนดและยึดถือร่วมกัน สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจน สามารถแยกออกตามแต่ละปัจจัย ดังต่อไปนี้ ประการแรก การที่มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ถือเป็นบุคคลที่อำนวยความสะดวกการสร้างความร่วมมือเป็นไปอย่างราบรื่น สร้างแรงจูงใจให้บุคคลอื่น ๆ หันมาร่วมมือกันทำงาน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ แกนนำคณะทำงานโครงการ และแกนนำเครือข่ายภาคประชาชน ประการที่สอง การที่มีสายสัมพันธ์ระหว่างภาคีภาคส่วนต่าง ๆ อย่างหนาแน่น ซึ่งเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในระดับอย่างต่อเนื่อง ประการที่สาม การมีกรอบกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ ดังเห็นได้จากการจัดตั้งคณะทำงาน ที่มีการกำหนดองค์ประกอบ ขอบเขตหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการจัดสรรทรัพยากรระหว่างกันอย่างชัดเจน ประการที่สี่ ผู้จัดการเครือข่ายเป็นบุคคลในพื้นที่ที่มีความเข้าใจในการบริหารจัดการกิจกรรมสาธารณะและกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายในภาพรวม ซึ่งส่งผลต่อการประสานการทำงานระหว่างภาคีสมาชิกเครือข่ายให้บรรลุเป้าหมาย ประการที่ห้า บทบาทของภาควิชาการ การสนับสนุนเทคนิควิธีการต่าง ๆ และการผลิตชุดความรู้จากภาควิชาการ สามารถค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของพื้นที่ อันนำไปสู่การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ควรพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นองค์กรหลักทางการบริหารจัดการอย่างแท้จริง สำหรับการสร้างและ

การบริหารจัดการความร่วมมือเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ควรปรับบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดและสำนักงานจังหวัดให้อยู่ในฐานะผู้จัดการ โครงการ ซึ่งเป็นข้อต่อสำคัญในการปรับประยุกต์ประสบการณ์และรูปแบบจากการศึกษาวิจัยนี้มาปรับใช้กับกระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่

กฤตยา โชคสมศิลป์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “ความร่วมมือในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา บ้านวังนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะหรือรูปแบบความร่วมมือที่มีต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ปัจจัยความสำเร็จในการสร้าง ความร่วมมือที่มีต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาที่ได้อาจเป็นประโยชน์และ เป็นข้อเสนอแนะเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือในการสร้างชุมชนเข้มแข็งต่อไป การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและสิ่งพิมพ์ การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า ความร่วมมือที่มีต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนบ้านวังนกไข่ มีลักษณะหรือรูปแบบความร่วมมือเป็นแบบเครือข่าย ที่ก่อรูปขึ้นจากการประสานภาคีภาคส่วนต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาสังคม ในการร่วมกันดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน มีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของแต่ละฝ่าย เพื่อขับเคลื่อนภารกิจภายใต้เป้าหมายร่วมกันให้บรรลุความสำเร็จ ซึ่งเป็นในรูปแบบของกลไกการบริหารแบบแนวราบโดยเน้นการประสานงานและความร่วมมือกัน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้เชื่อมโยงเครือข่ายสำหรับปัจจัยความสำเร็จต่อการเกิดความร่วมมือเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่ามี 4 ปัจจัย ได้แก่ (1) บทบาทของการประสานภาคีเครือข่ายต่างๆ ของผู้ใหญ่บ้าน (2) แรงจูงใจและกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและเครือข่ายต่าง ๆ (3) กระบวนการทำงานที่อาศัยการปรึกษาหารือมากกว่าเป็นการสั่งการจากผู้ใหญ่บ้าน และ (4) การเสริมสร้างพลังอำนาจประชาชนจากหน่วยงานของภาครัฐ ทางด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น นั้น พบว่ามี 4 ปัญหา ได้แก่ (1) ปัญหาจากความร่วมมือ (2) ปัญหาในเรื่องของต้นทุนทางธรรมชาติ (3) ปัญหาในเรื่องของการบริการนักท่องเที่ยว และ (4) ปัญหาเรื่องการทำภาคเกษตรกรรมในชุมชน ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ (1) ชุมชนควรมีกระบวนการจัดการตนเองอย่างเข้มแข็ง รู้จักใช้ประโยชน์จากการที่หน่วยงานรัฐเข้ามาให้การสนับสนุนอย่างคุ้มค่า โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐมากเกินไป (2) ควรมีการวางแผนและปรับกระบวนการทำงานภายในชุมชนให้ชัดเจนและสอดคล้องกับการ

เปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยการส่งผ่านภารกิจของชุมชนให้สืบทอดและเชื่อมต่อสู่ลูกหลานในรุ่นต่อ ๆ ไปให้เกิดความสำนึกในการพัฒนาและพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน และ (3) ควรมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพื่อช่วยดูงานและถ่ายทอดงานจากผู้ใหญ่บ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านมีงานที่ค่อนข้างเยอะ ทั้งงานภายในและภายนอกชุมชน อาจทำให้การดูแลในชุมชนไม่ทั่วถึงและบกพร่องได้

ภาณุวัช ม่วงนวล (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ความร่วมมือในการจัดการปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ตำบลน้ำพาง อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลน้ำพาง อำเภอแม่จริม จังหวัดน่านและเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลน้ำพาง อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน โดยใช้การศึกษาเอกสารงานวิจัยการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ส่วนหนึ่งของชุมชนตำบลน้ำพางผ่านสื่อออนไลน์ และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับน้ำพางโมเดล โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา ใช้เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบบันทึกข้อมูล และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากกลุ่มเป้าหมายโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่า 1) ลักษณะความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลน้ำพาง อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ประกอบไปด้วย (1) การริเริ่มแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยประชาชนบ้านน้ำพางส่งผลให้การแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด (2) การปรึกษาหารือเป็นกระบวนการแบ่งปันข้อมูลซึ่งกันและกันทั้งระหว่างชาวบ้านในพื้นที่และชาวบ้านกับองค์กรภาคส่วนต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจตรงกัน (3) การเกิดข้อตกลงร่วมกัน ส่งผลให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากผลกระทบจากทุกภาคส่วนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันแก้ปัญหา (4) การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบบทบาทหลักในยุทธศาสตร์น้ำพางโมเดลนั้นจะเป็นของภาคประชาชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและ 2) ปัจจัยความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลน้ำพาง อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ประกอบด้วย (1) การให้อำนาจในการตัดสินใจกับชุมชน เช่น การที่รัฐชะลอการยึดคืนพื้นที่ในตำบลน้ำพางแล้วให้ออกาชุมชนในการแก้ไขปัญหา การให้อำนาจตัดสินใจได้สะท้อนให้เห็นผ่านกิจกรรมต่างๆ ผ่านวิสาหกิจชุมชนและกองทุนหมุนเวียนกลุ่มเกษตรกรตำบลน้ำพาง (2) การให้ความรู้โดยผู้นำชุมชนจากองค์กรภาครัฐภาคประชาสังคม และองค์กรภาคเอกชน (3) พื้นฐานชุมชนที่มีเข้มแข็งจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความรักความสามัคคีกันในลักษณะแบบเครือญาติ ซึ่งชุมชนหมู่

ที่ 4 ตำบลน้ำพาง ได้รับคัดเลือกจากกรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้เป็นศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านต้นแบบปลอดการเผา ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน (4) ผู้นำที่ดี กำนันสวาท ธรรมรักษา เป็นผู้ริเริ่มในการเข้ามาเสนอทางแก้ไขปัญหาค่าขยะมูลฝอยในพื้นที่ตำบลน้ำพาง เป็นผู้ประสานและสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมโดยการทำให้ชาวบ้านเห็นเป็นแบบอย่าง และองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยในทุกขั้นตอนพบว่า การประสานความร่วมมือขององค์กรทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาพร้อมกันให้สำเร็จลุล่วงไปได้ตามเจตนารมณ์ เป็นการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยมีความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ประสานงานที่ดี มีความรู้ มีทักษะชีวิตในการแก้ไขปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสม่ำเสมอในการติดตามงาน และมีจิตสาธารณะเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

จอมขวัญ ชุมชาติ (2557) ได้วิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน โคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความมั่นคงทางอาหารในมิติความเพียงพอของอาหารกับความต้องการบริโภคของคนในชุมชน มิติการเข้าถึงอาหารของคนในชุมชนและมิติการจัดการแหล่งของคนในชุมชน โคกพยอม โดยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามและการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสำรวจพื้นที่ โดยผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากอาหารทั้งหมด 188 ชนิด โดยมีแหล่งอาหารที่คนในชุมชนพึ่งพา ทั้งหมด 3 แหล่ง ได้แก่ แหล่งอาหารธรรมชาติ แหล่งอาหารผลิตเอง และแหล่งอาหารซื้อขาย เมื่อนำปริมาณการมีอยู่ของอาหารเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์เพื่อการบริโภค พบว่า แหล่งอาหาร ธรรมชาติมีชนิดอาหารที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค 10 ชนิด จากทั้งหมด 35 ชนิด แหล่งอาหารผลิตเองมีชนิดอาหารที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค 38 ชนิด จากทั้งหมด 54 ชนิด ซึ่งการเปรียบเทียบปริมาณการมีอยู่ในชุมชนต่อปริมาณความต้องการในการบริโภค ถือว่า ชุมชนยังถือว่ามีความมั่นคงทางอาหารที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค แต่เมื่อชุมชนมีการ พึ่งพาแหล่งซื้อขาย ก็พบว่าอาหารทุกชนิดมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค ส่วนการ เข้าถึงแหล่งอาหาร พบว่า คนในชุมชนมีสิทธิในการเข้าถึงแหล่งอาหารทุกแหล่งอย่างเท่าเทียมกันแต่มีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับจากบริบทของแหล่งอาหาร และในส่วนของจัดการอาหารและแหล่งอาหาร พบว่า การจัดการเพื่อให้ได้อาหารเหล่านั้นต้องอาศัยภูมิปัญญาการทำเครื่องมือภูมิปัญญาการเก็บหาอาหาร ภูมิปัญญาในการนำไปประกอบอาหาร ตลอดจนการจัดการแหล่งอาหารเพื่อให้ได้ อาหารมาบริโภคได้ตลอดเวลา

วสวัตดี มานู (2560) ได้วิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหารและปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชน ตำบลนามะตูม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความมั่นคงทางอาหารของประชาชน เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชน และเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในตำบลนามะตูม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1.ระดับความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในตำบลนามะตูม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมมีระดับความมั่นคงทางอาหารระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก อันดับที่ 1 คือ ด้านความเพียงพอทางอาหาร รองลงมาคือด้านการเข้าถึงอาหาร ด้านการใช้ประโยชน์จากอาหาร ส่วนด้านเสถียรภาพทางอาหาร อยู่ในระดับปานกลาง 2. ปัจจัยครัวเรือนที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ ปัจจัยในด้านของที่ดินทำกิน แหล่งอาหารของครอบครัว และรายได้ต่อครัวเรือน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะพบว่า ปัจจัยด้านที่ดินทำกิน ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในด้าน การเข้าถึงอาหารด้านเสถียรภาพทางอาหารและด้านความเพียงพอ ปัจจัยด้านแหล่งอาหารของครอบครัว มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารในด้านเสถียรภาพทางอาหาร และด้านการเข้าถึงอาหาร ในขณะที่ปัจจัยด้านรายได้ต่อครัวเรือน มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารในด้านเสถียรภาพทางอาหาร และด้านการใช้ประโยชน์ส่วนปัจจัยในด้านจำนวนของสมาชิกครอบครัว และการบริโภคอาหารของครอบครัวนั้น ไม่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในตำบลนามะตูม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี 3.แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในตำบลนามะตูม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี คือ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินควรปลูกพืชผักสวนครัวไว้ที่บ้าน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายเป็นอาหารที่มีคุณภาพ และควรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือน

สุพรรณิ ไชยอำพร (2560) ได้วิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร : สิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประเด็นหลักด้วยกัน คือ 1) ความหมายของความมั่นคงทางอาหารในทัศนะ ของชุมชน 2) สิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในมิติสังคมและวัฒนธรรม และ 3) เปรียบเทียบสิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความหมายของความมั่นคงทางอาหารของในทัศนะของชุมชน หมายถึง การมีระบบการผลิต และ/ หรือ ระบบการสรรหาอาหารที่มีความสมดุลกับการบริโภคที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนและเมื่อทำการศึกษาถึงสิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า มีการกล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ความ

มั่นคงทางอาหารที่บ่งบอกถึงลักษณะของความมั่นคงทางอาหารของชุมชนด้วยกันทั้งหมด 19 สิ่งบ่งชี้ด้วยกันคือ 1) ความหลากหลายของประเภทอาหารในแต่ละมื้อ 2) สามารถรับประทานอาหาร/ เข้าถึงแหล่งอาหาร ได้ทุกเมื่อตามความต้องการ 3) การมีรายได้ที่เพียงพอต่อการซื้ออาหาร 4) การกินอาหารอย่างคุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือย 5) การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสารเคมี 6) การมีร่างกายอึดอวบ ผิวพรรณสดใส 7) การไม่มีโรคที่เกิดจากการรับประทานอาหารที่ไม่เหมาะสม 8) การมีความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการของผู้ประกอบอาหาร/ จัดหาอาหารในครอบครัว 9) การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการอาหารที่เหมาะสมกับการพัฒนาการตามวัยและสุขภาพของคนในครอบครัว 10) การวางแผนในการทำอาหาร/ ประกอบอาหาร 11) สถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือน 12) การมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยต่อระบบนิเวศน์ของชุมชน 13) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยกับสุขภาพของผู้บริโภค 14) การมีความรู้เกี่ยวกับอาหารดั้งเดิมของชุมชน 15) การมีระบบการผลิต/ สรรหาทรัพยากรอาหารที่สอดคล้องกับการบริโภคของคนในชุมชน 16) การมีแหล่งผลิตของส่วนรวม /มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตอาหารของชุมชน 17) การมีแหล่งจัดเก็บอาหารของส่วนรวม 18) การมีระบบการแบ่งปันอาหารในชุมชน และ 19) การมีสหกรณ์กลางเพื่อสวัสดิการทางด้านอาหารของชุมชน

ภาณุมาศ สุนทรวิจิตร (2559) ได้วิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนคลองแดน : กรณีศึกษาตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา วัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจสถานภาพด้านอาหารของครัวเรือนในชุมชนคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลาอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และ 2) พัฒนารอบตัวชี้วัดความมั่นคงทางด้านอาหารของครัวเรือนสงขลา ผลการศึกษาของการสำรวจสถานะความมั่นคงทาง อาหารชุมชนคลองแดน พบว่าครัวเรือนในชุมชนคลองแดนนั้นมีความมั่นคงทางด้านอาหารเนื่องจาก ผลการศึกษาพบว่าแต่ละครัวเรือนนั้นไม่เคยประสบสภาวะการฉ้อฉล และไม่มีครอบครัวใดอดอาหาร ทั้งนี้ทุกครัวเรือนมีศักยภาพในการซื้อและจัดหาอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาครั้งนี้พบว่ารายจ่ายที่เกิดขึ้นในเรื่องของการจัดหา และ/หรือการซื้ออาหารเพื่อ บริโภคในครัวเรือนนั้นนั้นมีอัตราที่สูง และผลการศึกษาตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน ชุมชนคลองแดนมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ คือ 1) การมีอยู่ของอาหาร 2) การเข้าถึงอาหารของ ครัวเรือน 3) การใช้ประโยชน์จากครัวเรือน 4) เสถียรภาพของอาหารของครัวเรือน 5) การพึ่งตนเอง และ 6) การปรับตัว โดยจำแนกระดับการวิเคราะห์หัวชี้วัดเป็น 4 ระดับ คือ 1) ระดับย่อยสุดคือหน่วยระดับแปลง 2) ระดับหน่วยครัวเรือน 3) ระดับหน่วยชุมชน และ 4) สิ่งแวดล้อม และมีตัวชี้วัดทั้งสิ้น 42 ตัวชี้วัด ทั้งนี้

ข้อมูลจากการศึกษาสามารถใช้เป็นข้อมูลกระตุ้น (data shock) เพื่อให้คนในชุมชนตื่นตัวในเรื่องกระบวนการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารของครัวเรือนต่อไปในอนาคต

ศุวิมล สงกลาง (2561) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบความมั่นคงทางอาหารและการจัดการอาหารปลอดภัยในชุมชน ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษารูปแบบความมั่นคงทางอาหารและการจัดการอาหารปลอดภัยในชุมชน ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่าแหล่งที่มาของอาหารและฐานทรัพยากรอาหารของชุมชนประกอบด้วย แหล่งอาหารตามธรรมชาติ อาหารที่ผลิตได้ แหล่งซื้อขายอาหาร และแหล่งอาหารตามวัฒนธรรม นอกจากนี้ชุมชนให้คำนิยามความมั่นคงทางอาหาร คือ “การพออยู่ พอกิน” ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ ฐานทรัพยากรอาหารของชุมชน ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ส่วนด้านความปลอดภัยของอาหารนั้นเน้นความปลอดภัยของกระบวนการผลิตอาหาร ความไม่ปลอดภัยของฐานทรัพยากรอาหาร และพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชุมชนมีรูปแบบความมั่นคงทางอาหารและการจัดการอาหารปลอดภัยด้วยการรวมกลุ่มปลูกผักตามฤดูกาล ร่วมกับความต้องการบริโภคที่ปลอดภัยจากสารเคมี โดยเน้นการให้ประชาชนในชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยของอาหาร และเข้าถึงผักที่ปลอดภัยจากสารพิษ ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนมีความพอเพียงของอาหาร จึงควรมีการพัฒนาแบบความมั่นคงทางอาหารและการจัดการอาหารปลอดภัยของชุมชน ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องและมีศักยภาพที่สูงขึ้นต่อไป

วีระ หวังสัจจะ โชค (2559) ได้วิจัยเรื่อง การเมืองว่าด้วยการวางกรอบความมั่นคงทางอาหาร : บทสำรวจการให้ความหมายความมั่นคงทางอาหารในกรอบของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาว่าภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมของไทย มีกระบวนการให้ความหมายความมั่นคงทางอาหารแตกต่างกันอย่างไร และการให้ความหมายความมั่นคงทางอาหารที่แตกต่างกันนั้นทำให้เห็นมิติการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการต่อสู้ต่อรองอำนาจและวัตถุประสงค์เบื้องหลังการนิยามที่แตกต่างกันอย่างไร ผลการศึกษาพบว่ามีการเมืองในการเลือกหยิบใช้และวางกรอบความมั่นคงทางอาหารของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ที่แตกต่างกันออกไปใน 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ มิติการมองความมั่นคงทางอาหาร หน่วยในการวิเคราะห์ความมั่นคงทางอาหาร เป้าหมายของความมั่นคงทางอาหาร และการใช้อำนาจรูปแบบต่างๆ ในการจัดการความมั่นคงทางอาหารตามจุดยืนของภาคส่วนตน

ผลการศึกษานำมาสู่ข้อเสนอที่ว่าความมั่นคงทางอาหารมีการเมืองในการวางกรอบนิยามตามเป้าหมายและผลประโยชน์ของแต่ละภาคส่วนอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้และหากต้องการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่อาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ต้องก้าวข้ามการถกเถียงเชิงแนวคิด แล้วมาเน้นความร่วมมือในเชิงปฏิบัติร่วมกันผ่านหน่วยงานในระดับจังหวัดและชุมชน

2.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

(1) ความมั่นคงทางด้านอาหาร หมายถึง ความพอเพียงของปริมาณอาหารที่อาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศ สามารถเข้าถึงซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ และใช้ประโยชน์ได้อย่างเพียงพอตลอดเวลาอย่างมีเสถียรภาพ ไม่ต้องเสี่ยงกับวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจ หรือสภาพภูมิอากาศ เป็นต้นซึ่งเป็นไปตามนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน ที่ได้มีการขับเคลื่อน โครงการแผนปฏิบัติการ 90 วัน “ปลูกผักสวนครัว เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร” เพื่อให้เกิดการแบ่งปันเกื้อกูลและเพื่อช่วยแก้ปัญหาเรื่องคุณภาพชีวิตของคนไทยในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรค ซึ่งนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ สุขความยั่งยืนได้ต่อไป

(2) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิต การมีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน สามารถเลี้ยงดูผู้รอบข้างตนเองโดยให้มีความเหมาะสม เพียงพอกับความต้องการของตนเองได้ โดยกรมการพัฒนาชุมชนและชุมชนตำบลเสม็ดได้ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อพึ่งพาตนเอง ให้ชุมชนมีความพออยู่ พอกิน พอใช้

(3) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมจากกรมการพัฒนาชุมชนในด้านของการพัฒนาความรู้ ทักษะ ทศนคติ และความเข้าใจในภาวะการเป็นผู้นำ และขับเคลื่อนนำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในประเด็น 3 สร้าง ได้แก่ สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2. การตรวจสอบข้อมูล

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะอาศัยวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 รูปแบบ คือ

(1) การศึกษาเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1.1) เอกสารชั้นต้น (Primary Data) ข่าวและคลิปวิดีโอในสื่อออนไลน์ต่างๆ เอกสารของกรมการพัฒนาชุมชน

(1.2) เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) ข้อมูลรายงานการสร้างความมั่นคงทางอาหารของกรมการพัฒนาชุมชน ข้อมูลสรุปผลการดำเนินงาน โครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) การสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ จะใช้การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม เครื่องมือที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ชุด คือ 1) แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเป้าหมายภาครัฐ (ข้าราชการกรมการพัฒนาชุมชน) 2) แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือผู้นำชุมชน และ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเป้าหมายภาคสังคม (ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) โดยมีการแบ่งประเด็นในแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และ ส่วนที่ 2 ประเด็นความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (บทบาท/กิจกรรม/รูปแบบการทำงาน/ปัญหาและอุปสรรค/ข้อเสนอแนะ) โดยที่การจัดเก็บข้อมูลแบบ

สัมภาษณ์ดังกล่าวผู้วิจัยดำเนินการภายใต้การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของมหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) คือ

(2.1) ผู้บริหารกรมการพัฒนาชุมชนที่ขับเคลื่อนนโยบายสร้างความมั่นคงทางอาหาร จำนวน 1 คน

(2.2) ผู้อำนวยการกลุ่มงานและนักวิชาการพัฒนาชุมชน สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน

(2.3) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา 5 คน

(2.4) พัฒนาการอำเภอบางคล้า และพัฒนากรประจำตำบลเสม็ดใต้ 2 คน

(2.5) ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 15 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวใช้วิธีการแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น โดยวิธีการเจาะจงซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าจะทำให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากที่สุด โดยกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้เลือกสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามข้อ 2.1 – 2.2 เนื่องจากเป็นผู้กำหนดนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารจากภาครัฐ และสำหรับกลุ่มเป้าหมายตามข้อ 2.3 – 2.4 เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และสำหรับประชาชน จำนวน 15 คน เพื่อให้ทราบรูปแบบที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ โดยสามารถแสดงถึงประโยชน์ ปัญหา ตลอดจนอุปสรรคและข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

3.2 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บ รวบรวมข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยใช้วิธีการดังนี้ (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2558, หน้า 4-5)

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาถูกต้องหรือไม่ จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ แหล่งเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะมีความเหมือนกันหรือไม่อย่างไร แหล่งสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่ออกไปจะเหมือนกันหรือไม่ และแหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเปลี่ยนไปหรือไม่ ซึ่งในการศึกษาเรื่อง รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา จะเน้นการใช้การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคลมากที่สุด ในคำถามเดียวกัน

ว่ามีความเหมือนกันหรือไม่ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเรื่อง “รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา” มีกระบวนการดำเนินการที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (ชาย โพธิ์สิตา, 2554, หน้า 337)

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) เป็นกระบวนการจัดการ ด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบทั้งในทางกายภาพและในเชิงเนื้อหาเพื่อเป็นพื้นฐานในการนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นระบบในขั้นตอนต่อไป

2. การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอในรูปแบบของพรรณนาซึ่งเกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ตามตัวแบบการวิเคราะห์เพื่อบ่งบอกเรื่องราวหรือรายละเอียดของสิ่งที่ศึกษาตามความหมายที่ข้อมูลแสดงออกมา

3. การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความหมายของผลการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบการวิจัย รวมถึงการตรวจสอบว่า ข้อสรุปหรือความหมายที่ได้มานั้น มีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้น อาจจะอยู่ในรูปของคำอธิบาย ตัวแบบการวิเคราะห์ และแนวคิดทฤษฎี

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รัฐและสังคมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามจุดหมายที่ต้องการและครอบคลุมวัตถุประสงค์การศึกษา โดยผู้ศึกษาแบ่งการนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.1 พัฒนาการความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ได้ดำเนินการร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษากระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และการลงพื้นที่ศึกษา โดยสามารถแบ่งพัฒนาการความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่เป็นกิจกรรม/โครงการ ที่ได้ดำเนินภายในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการออกได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

4.1.1 ระยะแรก (ช่วงกำเนิด ปี พ.ศ. 2562)

ในปี พ.ศ. 2562 การสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งจากฐานรากเป็นนโยบายที่เร่งด่วนของรัฐบาลไทยในยุคนั้น โดยที่ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งถือเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศไทยให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัย ที่มุ่งเป้าไปที่ปากท้องความเป็นอยู่ของประชาชน นโยบายที่สำคัญของกระทรวงมหาดไทยที่ถูกหยิบยกขึ้นมาแก้ไขปัญหา คือ การให้ประชาชนสามารถพึ่งพาอาศัยตนเองได้ จากการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดย กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการนโยบายที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะแรกนี้ คือ โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โลก หนอง นา โมเดล ซึ่งเป็นการจัดสรรงบประมาณให้พื้นที่ในชุมชนทั่วประเทศที่มีความพร้อมจัดทำเป็น พื้นที่ต้นแบบ หรือ ศูนย์เรียนรู้ ในการพึ่งพาตนเอง โดยการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในแปลง “โลก หนอง นา”

โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์ สู่ โลก หนอง นา โมเดล

เป็นโครงการที่กรมการพัฒนาชุมชน พยายามจัดตั้งพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ หรือ พื้นที่ต้นแบบ เพื่อให้ในทุกๆชุมชนมีแหล่งเรียนรู้การพึ่งพาตนเองด้วยหลักทฤษฎีใหม่ ในรูปแบบ โลก หนอง นา ซึ่งเป็นการบริหารจัดการพื้นที่จำนวน 1 ไร่ 3 ไร่ 5 ไร่ หรือ 10 ไร่ ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามหลักทฤษฎี 30:30:30:10 หรือเรียกอย่างง่ายว่า โลก หนอง นา เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจของชาวบ้าน โดย “โลก” จะใช้เป็นที่ปลูกไม้สูงหรือไม้ยืนต้น “หนอง” ใช้เป็นแหล่งน้ำในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์น้ำ และ “นา” ใช้เป็นที่ปลูกข้าว แล้วห้วยคันนาใช้เป็นที่เพาะปลูกไม้ระดับกลาง และระดับเตี้ย ที่รวมถึงพืชผักสวนครัวไว้รับประทาน โดยใช้หลักกิจกรรมธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ โดย ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าว โดยมีครัวเรือนในชุมชนตำบลเสม็ดใต้ จำนวน 1 ครัวเรือน/แปลง เข้าร่วมโครงการดังกล่าวโดยใช้ชื่อ “ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ โลก หนอง นา พช. คนเสม็ดใต้ ไปด้วยกันไปได้ไกล” ซึ่งมีขนาดพื้นที่จำนวน 3 ไร่ ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ภายในชุมชน โดยมีฐานการเรียนรู้ภายในแปลง โลก หนอง นา เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้การสร้างความมั่นคงทางอาหาร จำนวน 5 ฐานเรียนรู้ ได้แก่

- ฐานห่มดิน “เราช่วยกัน”
- ฐานปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง
- ฐานการทำปุ๋ยหมักแห้ง
- ฐานจุลินทรีย์หน่อกล้วย
- ฐานปลูกพืช ปลูกผัก ปลูกรักกับ พช.

“โลก หนอง นา เป็น ทางรอด ไม่ใช่ ทางเลือก การดำเนินการพัฒนาคุณภาพประชาชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนที่สุด คือ การพัฒนาให้เขาสามารถพึ่งพาตัวเองได้ และพร้อมแบ่งปันให้กับผู้อื่น ”

(ผู้อำนวยการกลุ่มงานสำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2566)

การดำเนินการ โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์ สู่ โลก หนอง นา โมเดล ในพื้นที่ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมแรกที่เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างองค์ความรู้และสร้างการตระหนักรู้ของการพึ่งพาตนเองและการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน

โดยการรายงานในบันทึกสมุดตรวจเยี่ยมศูนย์เรียนรู้ฯ แห่งนี้ ได้ให้บริการประชาชนที่เข้ามาเรียนรู้ภายในศูนย์เรียนรู้เฉพาะที่เป็นประชาชนชุมชนเสมีคได้มีจำนวน 324 คน ในระยะเวลา 1 ปี ที่ได้ดำเนินการ

“ ได้ความรู้ในการทำปุ๋ยหมักและวิธีการต่างๆ ในการปลูกพืชผักสวนครัว เป็นโครงการที่ดี เราเข้าไปเรียนรู้กลับมาทำมันเห็นผลในสิ่งที่เขาสอน ทำได้จริง ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์ คู่ โลก หนอง นา โมเดล จะเป็นโครงการที่ได้รับความสนใจแก่ชาวบ้านในชุมชนตำบลเสมีคได้มีจำนวนไม่น้อย และสามารถสร้างการตระหนักรู้และองค์ความรู้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนตำบลเสมีคได้ได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงพบว่ามีโครงการฯ ดังกล่าวนั้นยังมีปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ปัญหาการบริหารจัดการพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์ คู่ โลก หนอง นา โมเดล เนื่องจากการดำเนินการพื้นที่ต้นแบบฯ หรือศูนย์เรียนรู้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เวลาในการดำเนินการเพาะปลูก จึงจะเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อให้ถูกหลักการของการดำเนินการ ผู้เข้าร่วมโครงการจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานในการดำเนินการ และยังคงมีผู้ช่วยในการดำเนินการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีชีวิตตลอดเวลา ซึ่งศูนย์เรียนรู้ในชุมชนตำบลเสมีคได้แห่งนี้เจ้าของศูนย์ที่เข้าร่วมโครงการนั้น ในบางครั้งไม่ได้มีเวลาว่างตลอดเวลาเนื่องจากประกอบธุรกิจส่วนตัว ซึ่งเพื่อให้ศูนย์เรียนรู้ดำเนินการต่อไปได้จึงมีการจ้าง “นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ โลก หนอง นา ” มาเป็นลูกจ้าง และเป็นวิทยากรในการให้ความรู้ แก่ชาวบ้าน และดูแลเพาะปลูกพืชผักในแปลง ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะพบได้ว่าอาจจะขัดกับหลักการพึ่งพาตนเอง คือ การใช้เงินในการดำเนินการและ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้ที่ทำโลก หนอง นา จะต้องเป็นผู้ที่มีเวลาว่างและไม่มีงานประจำทำจึงจะมีเวลาในการดูแลแปลงและเป็นวิทยากรในการให้ความรู้ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินการโลก หนอง นา ที่ กรมการพัฒนาชุมชนมุ่งหวังจะให้ประชาชนหลายๆครัวเรือนในชุมชนกลับไปทำในพื้นที่ของตนเอง เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองนั้น เป็นไปได้ยาก เนื่องจากปัจจัยสำคัญคือ จะต้องมีความรู้ที่จำแนกขนาดที่กำหนด คือ 1 ไร่ 3 ไร่ 5 ไร่ หรือ 10 ไร่ และต้องมีทรัพยากรน้ำที่เพียงพอ รวมถึงที่สำคัญคือ จะต้องเป็นผู้ที่มีเวลาและมีเงินทุนพอสมควรจึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างเห็นผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

โดยสรุปแล้ว การดำเนินการในระยะแรก ของการสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ชุมชนตำบลเสม็ดได้ที่ร่วมมือกับกรมการพัฒนาชุมชน เป็นการดำเนินการสร้างองค์ความรู้ และการสร้างการรับรู้เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง โดยใช้หลักการพึ่งพาตนเอง โดยมี โลก หนอง นา โมเดล เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ซึ่งในแง่ของการสร้างการรับรู้และการสร้างองค์ความรู้ สามารถดำเนินการได้อย่างประสบผลสำเร็จภายในชุมชนตำบลเสม็ดได้ แต่ในแง่ของการนำไปปฏิบัติยังพบว่าไม่สามารถไปปฏิบัติได้จริง เนื่องจากข้อจำกัด ในแง่ของความพร้อมของประชาชนในด้านงบประมาณ ในด้านระยะเวลา ทำให้การที่จะให้ทุกครัวเรือนในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ดำเนินการทำ โลก หนอง นา นั้น ไม่ประสบความสำเร็จ

4.1.2 ระยะที่สอง (ช่วงปฏิบัติการ Quick win ปี พ.ศ. 2563 - 2564)

ในปี พ.ศ. 2563 - 2564 ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤตโรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ส่งผลให้สถานะเศรษฐกิจในประเทศไทยตกต่ำลง ประชาชนเกิดการภาวะว่างงาน ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน ได้พยายามหาหนทางที่จะช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตดังกล่าว จึงได้ดำเนินการออกนโยบายสร้างความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นนโยบายที่ง่ายและสามารถปฏิบัติได้จริง คือ นโยบายปฏิบัติการ Quick Win 90 วันปลูกผักสวนครัว สร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยที่มุ่งหวังให้ครัวเรือนทุกครัวเรือนในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ร่วมกันปลูกผักสวนครัว เพื่อบริโภคในครัวเรือน เพื่อเป็นการลดรายจ่ายและให้ประชาชนมีความสามารถในการเข้าถึงปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ “ อาหาร ” ที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด

“ กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่เป็นนโยบายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพราะอาหารเป็นสิ่งสำคัญที่ประชาชนทุกคนจำเป็นต้องเข้าถึง ประกอบกับสถานการณ์ปัจจุบันที่สถานะเศรษฐกิจไม่ดีนัก การมีอาหารไว้บริโภคในครัวเรือน โดยไม่ต้องเสียดค่าใช้จ่ายถือเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี... ”

(ผู้บริหารกรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2566)

ปฏิบัติการ Quick Win 90 วันปลูกผักสวนครัว สร้างความมั่นคงทางอาหาร

ในขณะนั้น ที่รัฐบาลมีนโยบายให้ประชาชนทุกคนกักตัวอยู่บ้านเพื่อลดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้สถานะเศรษฐกิจทั่วประเทศประสบปัญหาอย่างหนัก โดยชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ก็ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวนี้เช่นกัน ทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนและความ เป็นอยู่ของชาวบ้านภายในชุมชนแห่งนี้ตามมา โดยที่กรมการพัฒนาชุมชนได้ออกนโยบายโดยใช้กรอบระยะเวลา 90 วัน เป็นกรอบการดำเนินงานที่สำคัญในการในการดำเนินปฏิบัติการ Quick Win 90 วันปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยใช้โมเดลต้นแบบจากชุมชนตำบล โกงธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี มาเป็นต้นแบบการดำเนินโครงการในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยมอบหมายให้ข้าราชการในสังกัดกรมการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตำบลเสม็ดได้ ได้แก่ พัฒนาการอำเภอบางคล้า พัฒนาการผู้รับผิดชอบตำบลเสม็ดได้ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ สร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สำนักงานพัฒนาชุมชนกับประชาชนให้ เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยกิจกรรมระยะแรก ใช้แนวคิดที่เริ่มจากการพัฒนาตัวข้าราชการใน พื้นที่ก่อน โดยพัฒนากรและพัฒนากรอำเภอ ทำการปลูกผักสวนครัวไว้รับประทานเองบริเวณที่ พักอาศัยและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า อย่างน้อยคนละ 10 ชนิด เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่ ประชาชน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในระดับบุคคล ก่อนที่จะลงไปส่งเสริมให้ประชาชนใน ชุมชนตำบลเสม็ดได้ ภายใต้หลักการ “จะพัฒนาใครเขาต้องเริ่มจากตัวเราก่อน เมื่อดำเนินการปลูก ผักสวนครัวจนได้รับผลผลิตที่เป็นรูปธรรม ได้มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ผ่านที่ ประชุมประจำเดือนของอำเภอบางคล้า เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเชิญร่วมกิจกรรมการปลูกผัก สวนครัวกับผู้นำชุมชนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีเนื่องจากนายอำเภอบาง คล้า ได้ให้การสนับสนุนและขานรับนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน จึงได้เกิดกิจกรรมปลูกผัก สวนครัวของชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอบางคล้าขึ้น โดยเริ่ม Kick off การปลูกผักสวนครัวแห่ง แรกโดยการนำของนายอำเภอบางคล้า ณ บริเวณ ที่ว่าการอำเภอบ้านคล้า ซึ่งเป็นการปลูกผักสวน ครัวจำนวนกว่า 15 ชนิด ต่อมาได้ขยายผลในวงกว้างระดับตำบล ซึ่งตำบลแห่งแรกที่ได้รับนโยบาย ไปขยายต่อ คือ ตำบลเสม็ดได้ ซึ่งเป็นตำบลที่มีผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งและให้ความร่วมมือกับ สำนักงานพัฒนาชุมชนบางคล้าเป็นอย่างดีมาโดยตลอด โดยการนำของกำนันตำบลเสม็ดได้ (กำนัน น้ำผึ้ง คำสอาด)

“ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า ได้รับนโยบายจากท่านอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ให้เริ่มปฏิบัติการปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยให้เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนเริ่มปลูกผักสวนครัวในบ้านพักของตนเอง จำนวน 10 ชนิด เพื่อใช้ในการบริโภคและแบ่งปันให้กับผู้นำชุมชน และที่สำคัญ คือ การเป็นกุศโลบายให้ประชาชนในพื้นที่เห็นเป็นแบบอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ”

(พัฒนาการอำเภอบางคล้า , 10 กันยายน 2566)

“ การดำเนินการกิจกรรมในระยะแรก เรานั่นความง่ายและไว คือ เราก็เริ่มจากการปลูกผักที่สามารถเจริญเติบโตได้อย่างง่าย และใช้พื้นที่ไม่มาก เช่น กะเพรา โหระพา ผักชี ผักชีฝรั่ง เป็นต้น เพื่อให้สามารถเจริญเติบโตและเห็นผลโดยไว และที่สำคัญต้องใช้วิธีการปลูกแบบธรรมชาติ คือ ไม่ใช้สารเคมี ตามหลักกสิกรรมธรรมชาติ ”

(เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า , 10 กันยายน 2566)

“ ในระยะแรกที่ได้มีการเริ่มปลูกผักสวนครัวจำนวน 10 ชนิด บริเวณโดยรอบบ้าน ชาวบ้านก็เริ่มสงสัยว่าเป็นถึงข้าราชการแล้วทำไมยังต้องปลูกผักสวนครัวกินเองอีก เราก็ได้อธิบายให้ชาวบ้านฟังถึงประโยชน์ของการปลูกผักไว้รับประทานเอง และก็ได้แบ่งปันผลผลิตให้ชาวบ้านเขาไปกิน ซึ่งเขาก็ชอบและชื่นชมในสิ่งที่เราทำ และบอกว่าจะกลับไปปลูกที่บ้านข้าง ”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนประจำตำบลเสม็ดใต้ , 10 กันยายน 2566)

ซึ่งจากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้ศึกษาและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีกิจกรรมการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเสม็ดใต้มี ทั้งหมด 7 กิจกรรมย่อย ประกอบด้วย

1) การส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว

กิจกรรมการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวถือเป็นหัวใจหลักที่สำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดใต้แห่งนี้ โดยริเริ่มจากข้าราชการในสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน (พัฒนาการและพัฒนาการอำเภอบางคล้า) การสำรวจบ้านตนเองมีการปลูกพืชผักสวนครัว ที่ชนิด ก็นำมาปลูกเพิ่ม จาก 5 ชนิด เป็น 10 ชนิด ขยายเป็น 20 ชนิด เริ่มปลูกจากบ้านผู้นำชุมชน ทั้ง 15 คน โดยได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า และการแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้นำการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการทำหุ้ลมพอเพียงไว้ที่บ้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนละ 1 หุ้ลม คู่มือปฏิบัติจริง

2) กิจกรรมรณรงค์สร้างการตระหนักรู้

เป็นการวางแผนการขับเคลื่อนขยายผลสู่ครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน โดยการวางแผนทางโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้าร่วมกับทีมผู้นำชุมชนตำบลเสม็ดได้ร่วมกันวางแผนขยายผลเพื่อปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนด ผู้นำ 1 คน ขยายผลให้ได้ 10 ครัวเรือน ในการรณรงค์ สร้างการตระหนักรู้เรื่องการปลูกผักสวนครัวไว้รับประทานในครัวเรือน พร้อมทั้งให้ผู้นำทำการประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook ส่วนตัวของผู้นำ

3) กิจกรรมสร้างเครือข่ายขยายผล

กิจกรรมการขยายผลต่อไปยังครัวเรือนต่างๆ ในหมู่บ้าน ผ่านเวทีหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียง หรือโครงการต่างๆ ในหมู่บ้าน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงพร้อมครัวเรือนขยายผลเยี่ยมเยียนบ้านในความดูแล พร้อมทั้งนำเมล็ดพันธุ์ และต้นกล้าที่มีไปแลกกับครัวเรือนในหมู่บ้าน เป็นการสร้างการรับรู้ให้กับครัวเรือน ขยายผลอื่นๆ จนครบทุกหลังคาเรือน จำนวน 1887 ครัวเรือน ทั่วทั้งชุมชนตำบลเสม็ดได้

4) กิจกรรมทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน (กิจกรรมถนนกินได้)

การสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่สาธารณะ โดยการกำหนดเส้นถนนริมคลองชลประทานหมู่ที่ 2 ตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา (หน้าบ้านนางอุบล ช่วยเงิน) เป็นถนนกินได้ ระยะทางประมาณ 200 เมตร เป็นจุดนำร่องในการปลูกผักสวนครัว ซึ่งประกอบไปด้วยการปลูกพืชผักสวนครัวริมสองข้างถนน เช่น กะเพรา พริก มะเขือ โหระพา เป็นต้น เพื่อให้ชาวบ้านตำบลเสม็ดได้ใช้เป็นแปลงผักสาธารณะสามารถเก็บพืชผลผลิตไปรับประทาน และช่วยกันลดน้ำดูแลรักษา โดยเป็นการดำเนินการในรูปแบบทำ 1 ได้ถึง 2 คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินการปลูกผักในที่สาธารณะนอกจากชาวบ้านจะได้ผักไว้รับประทานแล้ว ยังเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีของคนในชุมชนที่ต้องมาช่วยกันดูแลรักษาแปลงผักสาธารณะแห่งนี้ พร้อมดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนริมคลองชลประทาน ให้สวยงามสามารถเป็นจุดเช็คอิน

5) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การทำหลุมพอเพียง

การดำเนินการทำหลุมพอเพียง จำนวน 1 หลุม พร้อมป้ายความรู้ ณ บ้านของนางอุบล เพื่อเป็นจุดเรียนรู้การทำหลุมพอเพียง ซึ่งเป็นบริเวณที่ใกล้ถนน เพื่อให้ชาวบ้านเสม็ดได้สามารถมาเรียนรู้ได้ โดยหลุมพอเพียง เป็นวิธีการบริหารจัดการสิ่งที่อยู่ในหลุม ที่เริ่มจากเตรียมพื้นที่ตามขนาดที่กำหนด แล้วปลูกหญ้าแฝกเป็นรูปวงกลมหรือเป็นเป็นบล็อกลีเหลี่ยม จากนั้นปลูก

ไม้ในหลุมนี้ ลงได้ถึง 4-5 ประเภทในหลุมเดียว เพื่อลดการระบาดของโรค น้ำ ปลูกชำ และเกื้อต่อการกำจัด ศัตรูพืชเพราะให้ทุกอย่างเกื้อกูลกัน

6) กิจกรรมการทำถังขยะเปียกลดโลกร้อน

ผู้นำชุมชนร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ส่งเสริมการเรียนรู้การทำน้ำหมักจากขยะเปียกในครัวเรือน นำเศษอาหาร วัชพืช จากครัวเรือน พร้อมถังเก่า หรือเศษหัวปลา เกล็ดปลา หางปลา มาทำเป็นถังขยะอินทรีย์ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหามลพิษทางขยะและเป็นการเพิ่มจุลินทรีย์ในดิน ให้ดินในบริเวณโดยรอบสามารถปลูกพืชผักสวนครัวเจริญงอกงามได้เป็นอย่างดี

7) กิจกรรมผู้яз่างบ้าน ผู้อาหารข้างครัว

เป็นกิจกรรมโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ บางคล้าในการรณรงค์การปลูกพืชผักสวนครัวที่สามารถเป็นยาสมุนไพรในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ภาครัฐ โดยการนำของสำนักงานพัฒนาชุมชนและสำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางคล้าร่วมกับทีมผู้นำ การเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดใต้ ได้ร่วมกันส่งเสริมการปลูกพืชที่เป็นสมุนไพรรักษาโรค โดยเฉพาะ ฟักทะลายโจร ที่สามารถช่วยป้องกันอาการ โควิด – 2019

จากกิจกรรมที่กล่าวมาทั้งหมด 7 กิจกรรม นั้น เราจะพบได้ว่าพัฒนาการการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารระหว่างกรมการพัฒนชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดใต้ ในระยะที่สอง (ช่วงปฏิบัติการ Quick win ปี พ.ศ. 2563 - 2564) จะเป็นการดำเนินการในรูปแบบที่ เน้นการสร้างความร่วมมือในรูปแบบ “ ทำร่วม ” กล่าวคือ “ ภาครัฐนำ ชุมชนทำ และมีหน่วยงาน ภาคีคอยหนุนเสริม ” โดยพัฒนาการในช่วงแรกและช่วงที่สอง จะเน้นการสร้างการรับรู้ถึง ความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร แต่ในช่วงระยะที่สองจะดำเนินการลงมือปฏิบัติใน ลักษณะของการมุ่งหวังผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม คือ มีการปลูกผักทุกครัวเรือนแบบ 100 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องอาศัย “ความร่วมมือ” เป็น Key Success ของการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

4.1.3 ระยะเวลาที่สาม (ช่วงก้าวสู่ความยั่งยืน ปี พ.ศ. 2565 - ปัจจุบัน)

หลังจากการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะที่สอง ซึ่งเป็นระยะที่ดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ในระยะที่สาม ของการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร จะเป็นช่วงของการดำเนินการรักษาความร่วมมือ และเป็นช่วงที่ชุมชนตำบลเสม็ดได้ร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชนและภาคีเครือข่ายในการทำให้การปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเกิดความยั่งยืน โดยในช่วงนี้จะเป็นการดำเนินการที่ยึดโยงสถาบันในชุมชนที่เป็นแหล่งบ่มเพาะ เด็กและเยาวชน รวมถึงชาวบ้านทั่วไป ให้เข้ามาสนใจในการสร้างความมั่นคงทางอาชีพ โดยยึดหลัก “ บ้าน วัด โรงเรียน ” หรือ ที่เรียกสั้นๆ ว่า หลัก “ บวร ”

“ เราก็พยายามคิดหลักการให้ชุมชนเราสามารถขับเคลื่อนเพื่อความยั่งยืน โดยพยายามให้เด็กๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกผัก โดยใช้หลัก บวร บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเน้นไปที่เด็กและเยาวชน ในสถานศึกษาให้เขาได้ปลูกผักสวนครัวที่บ้านและที่โรงเรียน และในส่วนของวัด ก็ได้รับความอนุเคราะห์จากหลวงพ่อบริการให้พื้นที่ในการปลูกผัก ”

(กำนันน้ำผึ้ง คำสะอาด , สัมภาษณ์เมื่อ 10 กันยายน 2566)

พัฒนาการการสร้างความร่วมมือในระยะที่สามนี้ จะมุ่งเน้นไปที่การสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในชุมชนโดย ผู้นำชุมชนและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้าร่วมมือกันแสวงหาภาคีเครือข่ายในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และกำหนดโจทย์ คือ ความยั่งยืน เพื่อไม่ให้เกิดการปลูกผักสวนครัวในชุมชนในปีที่ผ่านมาเป็นเพียงแค่กระแส และการแก้ไขปัญหาช่วงวิกฤติโควิด 2019 เพียงเท่านั้น แต่ผู้นำชุมชนตำบลเสม็ดได้มีความต้องการที่จะเห็นการปลูกผักสวนครัวเป็นแนววิถีชีวิตที่เป็นวัฒนธรรมการปลูกผักของชุมชนตำบลเสม็ดได้ จึงได้ดำเนินการจัดทำกิจกรรมในระยะที่ 3 ระยะช่วงก้าวสู่ความยั่งยืน จำนวน 3 กิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมสร้างทักษะชีวิต วิถีใหม่ เยาวชนเสม็ดไทย สร้างอาหารเป็น

เป็นกิจกรรมที่ต่อยอดจากการปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยยึดหลัก “ บวร ” บ้าน วัด โรงเรียน โดยมุ่งเน้นไปที่เด็กและเยาวชนในชุมชนตำบลเสม็ดได้ให้ ได้เรียนรู้การปลูกผักสวนครัว เป็นการปลูกฝังค่านิยมการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารเพื่อให้เด็กในชุมชนเติบโตมาได้ดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหาร สังกัดแบบรุ่นสู่รุ่น โดยเป็นการดำเนินการที่อาศัยความร่วมมือจากสถานศึกษาในชุมชนตำบลเสม็ดได้ (โรงเรียนวัดเสม็ดใต้) ร่วมมือกับผู้นำชุมชนตำบลเสม็ดได้ และกรมการพัฒนาชุมชน ในการจัดทำศูนย์เรียนรู้การปลูกผัก

สวนครัวและแปลงผักสาธิต เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการปลูกผักสวนครัว และสามารถนำผักสวนครัวที่ปลูกมารับประทานเป็นอาหารกลางวัน

2) กิจกรรมเสริมได้ป็นสุข

กิจกรรมเสริมได้ป็นสุข เป็นการดำเนินการที่ชาวบ้านภายในชุมชน ดำเนินการแบ่งปันผลผลิตที่เกิดจากการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตส่วนเกิน และแบ่งปันผลผลิตไปยังตำบลอื่นๆ ที่ใกล้เคียง ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่าประชาชนชุมชนตำบลเสม็ดได้ มีความยั่งยืนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และดำเนินการแบ่งปันองค์ความรู้แก่ชาวบ้านทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้มีองค์ความรู้ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยใช้ พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา “ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ โคก หนอง นา พช. คนเสม็ดได้ ไปด้วยกันไปได้ไกล” เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมเสริมได้ป็นสุข

3) กิจกรรม 4 ร. (โรงเรียน ร้านอาหาร โรงพยาบาล โรงแรม)

เมื่อชาวบ้านตำบลเสม็ดได้สามารถปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารได้แล้ว เมื่อผลผลิตที่เกิดขึ้น เกินกับความต้องการบริโภคภายในครัวเรือน จึงเกิดกิจกรรม 4 ร. ในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยเป็นการแสวงหาภาคีเครือข่าย จากภาครัฐ ภาคเอกชน ในการรับผลผลิตที่ปลูกได้ในชุมชนเสม็ดได้ โดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านภายในชุมชนแล้วรวบรวมผลผลิตที่ได้ในรูปแบบ “ผักปลอดสารพิษ” ส่งจำหน่ายให้กับ โรงเรียนใช้เป็นอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน ส่งให้ร้านอาหารภายในและภายนอกชุมชนที่ต้องการผักปลอดสารเคมีเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ ส่งให้กับโรงพยาบาลอำเภอบางคล้าเพื่อใช้ในการประกอบอาหารให้กับผู้ป่วยที่รักษาตัวในโรงพยาบาล และส่งต่อให้กับผู้ประกอบการภาคเอกชน โรงแรม รีสอร์ท ในชุมชน เพื่อนำไปประกอบเป็นอาหารให้กับผู้มาใช้บริการ แล้วนำรายได้ที่ได้จากการส่งจำหน่ายผักมาจัดสวัสดิการภายในชุมชนเพื่อดูแลสมาชิกกลุ่ม และดูแลแปลงผักสาธิต

“ความยั่งยืน จะเกิดขึ้นได้ เมื่อชาวบ้านเขาเห็นถึงประโยชน์ที่เขาได้ทำ ถ้าทำแล้วไม่เป็นประโยชน์ สักพักมันก็จะหายไปเองตามกระแสเวลา .. จะเห็นว่าการปลูกผักในชุมชนเรามันสร้างประโยชน์ได้หลายอย่างในชุมชน ชาวบ้านก็เห็นคล้ายตามกันพากันทำเป็นกิจวัตร”

(ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ , สัมภาษณ์เมื่อ 10 กันยายน 2566)

จากที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมา นั้น จะเห็นได้ว่าชุมชนตำบลเสม็ดได้แห่งนี้ มีวิธีการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดความยั่งยืนได้ ด้วยการดึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายเข้า

มามีบทบาทในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยหากพิจารณาแล้วจะพบปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

- วิสัยทัศน์ของผู้นำ

ชุมชนตำบลเสม็ดได้มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ไม่ได้มองการดำเนินการเพียงระยะสั้นตามกระแสหรือตามนโยบายที่ภาครัฐสั่งการลงมาเท่านั้น แต่ยังนำแนวนโยบายมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทภูมิสังคมของชุมชน และยังมองเห็นถึงอนาคตที่ ต้องการต่อขยายนโยบายการปลูกผักให้เป็นวัฒนธรรมการปลูกผักสวนครัว

- การทำงานเป็นทีม

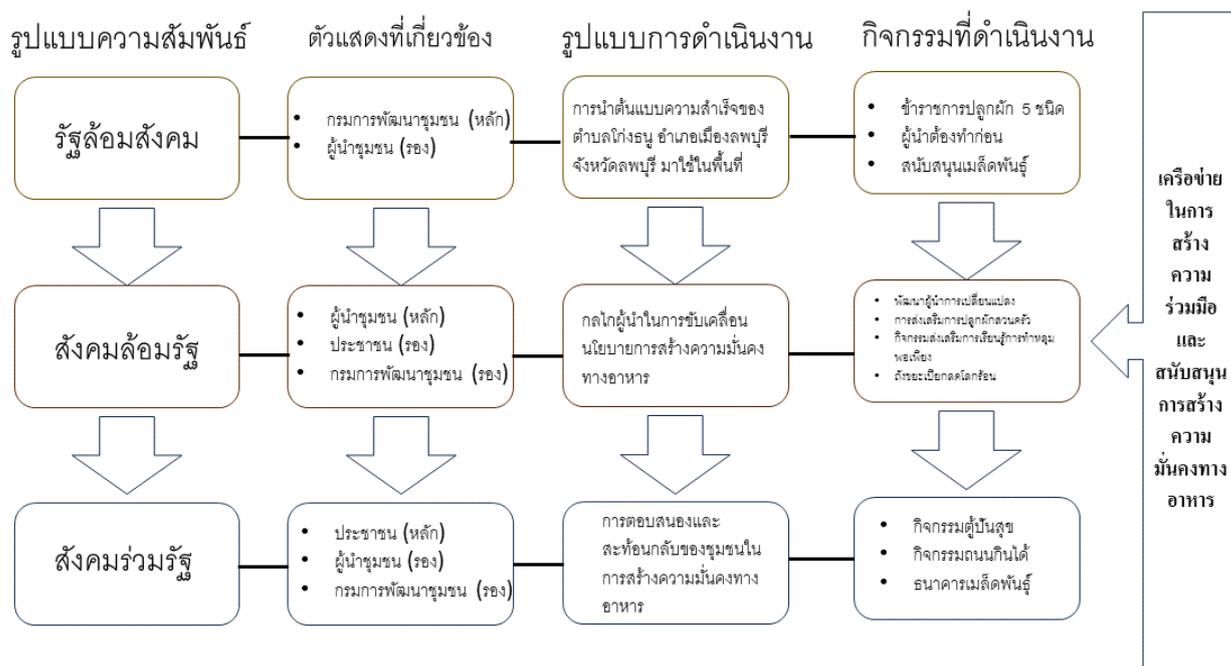
ชุมชนตำบลเสม็ดได้มีทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถช่วยกัน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งการทำงานเป็นทีมมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งให้การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนประสบความสำเร็จ เพราะความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลมีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน การนำความรู้ความสามารถที่มีมารวมกันนั้น จะก่อเกิดกิจกรรมการสร้างความมั่นคงต่างๆ ที่สามารถต่อขยายไปสู่ความยั่งยืนได้

- การแสวงหาภาคีเครือข่าย

ผู้ศึกษาได้สังเกต ว่าการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้แห่งนี้ ปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้น คือ การแสวงหาภาคีเครือข่าย ต่าง ๆ ที่จะเข้ามาส่งเสริมหรือเกื้อหนุน ให้การปลูกผักสวนครัวเกิดประโยชน์และเห็นผลเป็นรูปธรรม กล่าวคือ การทำให้ชาวบ้านปลูกผักแล้วได้ประโยชน์ทั้งในแง่การลดรายจ่ายและการสร้างรายได้ ซึ่งก็ต้องอาศัยภาคีเครือข่ายที่จะมาช่วยเหลือในแง่ของการสร้างการสร้างองค์ความรู้ การสร้างความตระหนักรู้ หรือการรับผลิตผลของชุมชนไป ทำให้ชุมชนได้ประโยชน์จากภาคีเครือข่ายเหล่านี้ จึงทำให้มีความต้องการปลูกผักสวนครัวอยู่ตลอดเวลา

4.2 รูปแบบในการสร้างความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งจากภาครัฐและภาคสังคม จำนวน 24 คน ได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับรูปแบบในการสร้างความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และ ชุมชนตำบลเสมีดใต้ ผู้ศึกษาจึงได้สรุปสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์และศึกษาข้อมูลดังกล่าว โดยใช้กรอบแนวคิด “รูปแบบความสัมพันธ์ของรัฐ” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช , 2539) ที่ได้แบ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคม ไว้ 3 รูปแบบ คือ 1) รัฐล้อมสังคม 2) สังคมล้อมรัฐ และ 3) สังคมร่วมรัฐ มาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่ออธิบายรูปแบบความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสมีดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งรูปแบบในการสร้างความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารที่ผู้ศึกษาได้ศึกษานั้นพบว่า มีรูปแบบในการสร้างความร่วมมือที่สอดคล้องกับรูปแบบ “รูปแบบความสัมพันธ์ของรัฐ” สามารถสรุปเป็นแผนผังรูปแบบการสร้างความร่วมมือ ได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 5 รูปแบบในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

รูปแบบรัฐล้อมสังคม

รูปแบบการสร้างความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร ระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ ในระยะแรก นั้น เป็นการดำเนินการสร้างความร่วมมือที่เน้นกลไกภาครัฐเป็นหลัก โดยที่ภาครัฐมีแนวคิด หลักการ และวิธีการในการดำเนินนโยบายการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารที่ชัดเจน และเป็นแบบแผนในการดำเนินงาน โดยใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานจากภาครัฐเกือบทั้งหมด ทั้งงบประมาณ ในการดำเนินงาน และทรัพยากรบุคคลที่เป็นข้าราชการในสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินนโยบายการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารในช่วงต้น ในขณะที่ ภาคประชาชนหรือสังคม ยังไม่ได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร จึงทำให้ช่วงแรกการดำเนินงานจึงเป็นภาครัฐซึ่งนำการดำเนินงานการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้น โดยใช้ต้นแบบต้นแบบความสำเร็จของ ตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี มาใช้ในพื้นที่ชุมชนตำบลเสม็ดใต้

4.2.1 การนำต้นแบบความสำเร็จของ ตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี มาใช้ในพื้นที่

การดำเนินการสร้างความร่วมมือในการความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ได้ร่วมมือกับกรมการพัฒนาชุมชน จุดเริ่มต้นของความร่วมมือนี้นั้น เกิดจากนโยบายในลักษณะของการสั่งการจากภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารลงมาสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ ในรูปแบบ Top-Down คือ เป็นการสั่งการให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า ซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับพื้นที่ของกรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการไปสร้างความร่วมมือกับชุมชนให้เกิดความตระหนักถึงการสร้างความมั่นคงทางอาหารจนเกิดเป็นโครงการและกิจกรรมต่างๆในการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ปรากฏในภายหลัง

“ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้าเราในฐานะหน่วยปฏิบัติในระดับพื้นที่ ซึ่งรวมถึงพื้นที่ตำบลเสม็ดใต้.. บทบาทของเราคือการนำนโยบายกรมการพัฒนาชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหารมาขับเคลื่อน ให้เป็นรูปธรรม ”

(พัฒนาการอำเภอบางคล้า ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ใช้ต้นแบบความสำเร็จของ ตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ที่ได้ขับเคลื่อนนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารจนประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง ภายใต้โครงการบ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยตำบลโก่งธนูมีกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่โดดเด่น จนสามารถเป็นโมเดลได้ คือ โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” ที่ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัวกินเองที่บ้านทุกวันจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการปลูกผักสวนครัว โดยได้รับพระราชทานเมล็ดพันธุ์ของศูนย์พัฒนาพันธุ์พืช เพื่อให้ประชาชนปลูกกินเองภายในครัวเรือนและหากเหลือจากกินเองแล้วก็สามารถจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริม รวมถึงสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ดังกล่าวนำไปปลูกอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ โดยมีกิจกรรมการเอามื้อสามัคคีดำเนินการปลูกผักและดูแลแปลงผักในพื้นที่สาธารณะของตำบลอีกด้วย เพื่อให้ประชาชนปลูกกินเองภายในครัวเรือนและหากเหลือจากกินเองแล้วก็สามารถจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริม รวมถึงสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ดังกล่าวนำไปปลูกอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ โดยมีกิจกรรมการเอามื้อสามัคคีดำเนินการปลูกผักและดูแลแปลงผักในพื้นที่สาธารณะของตำบลอีกด้วย นอกจากนี้ ยังเน้นการปลูกจิตสำนึกในการรับสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนทุกคนร่วมกันปลูกไม้ผลริมถนนทุกเส้นในตำบลเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารภายใต้กิจกรรม “ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน” เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวริมถนนทุกเส้นทางในพื้นที่ตำบลโก่งธนูทำให้ประชาชนมีความมั่นคงทางอาหาร โดยมีไม้ผลที่กินได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ประชาชนตำบลโก่งธนู ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ จากกรมสมเด็จพระเทพฯ ทรงพระราชทานแนวทางการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยประชาชนทุกหลังคาเรือน ทั้ง 1,320 หลังคาเรือน เข้าร่วมโครงการพระราชดำริ โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” และได้รับพระราชทานพันธุ์ผักสวนครัวทั้งหมด 10 ชนิด แจกจ่ายให้กับประชาชนได้ปลูกเพื่อการบริโภค เปรียบเสมือนเป็นลุงขี้พระพรราชทานที่สามารถเลี้ยงชีพได้ตลอดชีวิต ตัวอย่างเช่น ฐานการเรียนรู้แห่งนี้ ถือเป็นคลังเมล็ดพันธุ์ประจำหมู่บ้าน ของหมู่ที่ 5 เป็น 1 ใน 14 แปลงของตำบลโก่งธนู ที่จะปลูกไว้เพื่อการเก็บเมล็ดพันธุ์ ซึ่งจะมีทั้งพันธุ์ผักพระราชทานและพันธุ์ผักพื้นบ้าน เมล็ดพันธุ์เหล่านี้จะแจกจ่ายให้กับประชาชนในพื้นที่และผู้มาศึกษาดูงาน ได้นำกลับไปเพาะปลูก ต่อยอดคลังอาหารในครัวบ้าน ”

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายของภาครัฐในส่วนกรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบแห่งนี้ไว้ว่า

“ชุมชนแห่งนี้มีแนวคิดว่าจะปลูกในสิ่งที่เรากิน กินในสิ่งที่ปลูก บริโภคผักปลอดภัยไร้สารพิษ มีสุขภาพชีวิตที่ดี เพราะชุมชนตำบลโก่งธนูใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากขยะอินทรีย์ (ขยะเปียก) ซึ่งถือเป็นขยะที่มีมากที่สุด โดยการบริหารจัดการขยะเปียกนั้น ชาวบ้านได้จัดทำเป็น ถังขยะ

เปียกคลดโลกร้อน เพื่อจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง นำมาทำเป็นปุ๋ยหมัก สำหรับใช้ในการบำรุงพืชผักสวนครัว” (ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชน, 7 กันยายน 2566)

“โครงการบ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง โดยประชาชนชาวตำบลโก่งธนู ทุกหลังคาเรือน ทั้ง 1,320 หลังคาเรือน มีถังขยะเปียกคลดโลกร้อนประจำบ้าน 100% ทำให้ผักที่ปลูกไว้เพื่อบริโภค นั้นมีความปลอดภัยจากสารเคมี และยังเป็นกรลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและมีอาหารบริโภคที่ปลอดภัย” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบงานระดับกรม, 7 กันยายน 2566)

“ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน กรมการพัฒนาชุมชนเราพยายามที่จะหาต้นแบบความสำเร็จในด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เน้น ความง่าย เข้าถึง และทำได้จริง ซึ่งการปลูกผักสวนครัวเป็นสิ่งที่หลายครัวเรือนปลูกกันอยู่แล้วหากส่งเสริมให้เป็นรูปธรรมเกิดขึ้นทุกชุมชนจะเกิดประโยชน์แก่ชาวบ้านอย่างมาก ซึ่งตำบลโก่งธนู ก็พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าทำได้จริง กรมฯ จึงเลือกพื้นที่แห่งนี้เป็นต้นแบบ ” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบงานระดับกรม, 7 กันยายน 2566)

กรมการพัฒนาชุมชนจึงเลือกใช้ต้นแบบจากความสำเร็จของโมเดลชุมชนตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ซึ่งถือเป็นตัวอย่างในการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ประสบความสำเร็จและมีความเรียบง่าย และไม่ซับซ้อน อีกทั้งยังสามารถเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับชาวบ้านทุกชุมชน มาขับเคลื่อนเป็นต้นแบบนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารในทั่วประเทศ รวมถึงภายในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

อย่างไรก็ตามการดำเนินการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะแรก นั้น ถึงแม้ว่ากรมการพัฒนาชุมชนจะพยายามหาตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ โดยการนำต้นแบบของตำบลโก่งธนู อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มาเป็นต้นแบบให้ชุมชนตำบลเสม็ดได้ได้เรียนรู้ แต่พบว่าในช่วงระยะแรกของการดำเนินการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น นั้น กลับไม่ได้ประสบผลสำเร็จในวงกว้างภายในชุมชนเสม็ดได้อย่างเท่าที่ควร เนื่องจาก กระแสการสร้างความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทยยังไม่ได้เป็นกระแสมากพอที่จะทำให้ประชาชนชาวบ้านตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่มากพอ เพราะประเทศของเราเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางพืชพรรณ ธัญญาหาร ทำให้การบริโภคอาหารของชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยในระยะแรกของการดำเนินโครงการมีครัวเรือนที่ให้ความร่วมมือเพียง 6 ครัวเรือน ซึ่งเป็นครัวเรือนที่เป็นภาคีเครือข่ายกับกรมการพัฒนาชุมชน และเป็นการดำเนินการในลักษณะของการ “ขอความอนุเคราะห์” ให้ช่วยดำเนินการเพื่อเป็นต้นแบบ และการสั่งการให้

บุคลากรภาครัฐโดยการนำของหัวหน้าส่วนราชการในระดับอำเภอ (นายอำเภอบางคล้า/พัฒนาการอำเภอ/ที่เดินอำเภอ/สัสดีอำเภอ) เป็นผู้ดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยใช้หลักที่ว่า “จะพัฒนาใครเขา ต้องเริ่มที่ตัวเราก่อน”

ซึ่งในขณะเดียวกันก็ยังมีประชาชนบางกลุ่มในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ไม่ได้เห็นด้วยกับนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยการปลูกผักสวนครัว ที่กรมการพัฒนาชุมชนได้พยายามดำเนินการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีมุมมองว่า การสร้างความมั่นคงทางอาหาร เปรียบเสมือนนโยบาย ๆ หนึ่งที่เป็นเครื่องมือของข้าราชการในพื้นที่เพื่อการสร้างผลงาน เพื่อให้สามารถก้าวต่อไปสู่ยศ ตำแหน่งที่ใหญ่ขึ้น และมองว่าผู้นำชุมชนที่มารณรงค์การสร้างความร่วมมือจะใช้นโยบายดังกล่าวในการเป็นฐานเสียงในการลงสมัครการเมืองท้องถิ่น และในขณะเดียวกัน บางคนก็มองว่าอาจจะมียุทธประโยชน์แอบแฝงในแง่ของการจัดซื้อจัดจ้าง วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินนโยบายหรือไม่ และในบางกลุ่มก็มีมุมมองที่ต่อต้าน เพราะมองว่านโยบายดังกล่าวเป็นเรื่องไกลตัว ชุมชนตำบลเสม็ดได้ไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างความมั่นคงทางอาหาร ชุมชนตำบลเสม็ดได้เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ประชาชนไม่ได้คอยาก ถึงต้องมาเชิญชวนให้ปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหาร ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ ในระยะแรกคนหนุ่มสาวในชุมชนก็ต่อต้านนะ เขามองว่านโยบายมันไม่สำคัญ ไม่ได้มีเวลาว่างซื้อกินเองง่ายกว่า และไม่ยากไปเป็นส่วนหนึ่งของบันไดให้ข้าราชการในท้องถิ่น นักการเมืองในท้องถิ่น ...แต่สำหรับผมผมมองว่าพวกเขาก็คิดไม่ถูกต้องนะ..” (ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2566)

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงขอแบ่งพัฒนาการในการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ได้นำตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี มาเป็นต้นแบบ โดยผู้ศึกษาได้แบ่งจากการลงพื้นที่ศึกษาและการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ช่วงระยะ ดังนี้

1) ระยะที่ 1 (ช่วง “ ปลูกพืช ปลูกผัก ปลูกรัก กับ พช.”)

การสร้างความมั่นคงทางอาหารในช่วงแรกนี้ เป็นการดำเนินการในรูปแบบ การสั่งการแบบ Top Down โดยมอบหมายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า ดำเนินการณรงค์ให้บุคลากรในสังกัดและข้าราชการในอำเภอดำเนินการปลูกผักสวนครัวอย่างน้อยคนละ 5 ชนิด และดำเนินการประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ภายใต้ Motto “ ปลูกพืช ปลูกผัก ปลูกรัก กับ พช.”

ซึ่งในช่วงแรกมีการดำเนินการขยายผลไปสู่ผู้นำชุมชนที่เป็นภาคีเครือข่ายจำนวน 6 ครัวเรือน โดยได้รับพันธุ์พืชผักสวนครัวจากกรมการพัฒนาชุมชน

2) ระยะที่ 2 (ช่วง “ ผู้นำต้องทำก่อน ”)

หลังจากขยายผลสู่ผู้นำชุมชน แล้ว ผู้นำชุมชนนำโดยกำนันตำบลเสม็ดใต้ (กำนันน้ำผึ้ง คำสอาด) พร้อมทีมงานได้ขยายผลการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยกำหนด 1 ผู้นำชุมชนขยายต่อ 10 ครัวเรือน โดยได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผักสวนครัวจากภาคีเครือข่ายภาคเอกชน (บริษัท สรแดง จำกัด) โดยกรมรงค์ให้เครือข่ายร่วมกันปลูกผักสวนครัวโดยใช้วิธีการทำเป็นต้นแบบให้ดูเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจ เห็นถึงประโยชน์ของการปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยยึดหลักการทำงานที่ว่า “ ผู้นำต้องทำก่อน ” ซึ่งในระยะนี้ มีครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมการปลูกผักสวนครัวจำนวน 747 ครัวเรือน

“ ในฐานะผู้นำชุมชน เราเห็นว่าการปลูกผักมันเป็นประโยชน์ มันง่าย.. จริงๆทุกคนก็ปลูกกันอยู่แล้วที่บ้าน.. แค่เรามาส่งเสริมให้เป็นกระแส.. ให้ปลูกอย่างเป็นวิถี.. ปลูกอย่างถูกต้อง ปลอดภัย ..” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

3) ระยะที่ 3 (ช่วง “ เสม็ดใต้ปั่นสุข ”)

การดำเนินการปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหารในช่วงนี้เป็นการดำเนินการที่ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากมีการขยายผลจากผู้นำ ไปสู่เครือข่ายในวงกว้าง เนื่องจากทำแล้วเห็นผล ประกอบกับ ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่วิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) กำลังแพร่ระบาดอยู่พอดี ประชาชนจึงว่างงานและได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ จึงทำให้ชาวบ้านหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาปากท้องความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานคือ “ อาหารการกิน ” และนโยบายการล็อกดาวน์ห้ามออกจากบ้าน ยิ่งทำให้ความสำคัญของการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารยิ่งถูกหยิบยกมาเป็น “ ทางรอด ” ในยามวิกฤติซึ่งทีมผู้นำชุมชนและภาครัฐ ได้หยิบยกประเด็นดังกล่าวมาสร้างการตระหนักรู้และเชิญชวนปลูกผัก ร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ซึ่งทำให้ในระยะนี้ผู้ที่ต่อต้านหรือไม่เห็นด้วย และผู้ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารกลับมาร่วมมือและเปิดใจยอมรับนโยบายดังกล่าว

โดยจากการลงพื้นที่สำรวจของผู้ศึกษา และจากรายงานการสร้างความมั่นคงทางอาหารของกรมการพัฒนาชุมชนพบว่า ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ มีครัวเรือนที่ปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหาร จำนวน 1,887 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด (อ้างอิงจากข้อมูล จปฐ. ปี 2566) โดยจากการลงพื้นที่สำรวจโดยรอบของชุมชนและจากการ

สัมภาษณ์ข้อมูลผู้นำชุมชน ได้ให้ข้อมูลถึงชนิดผักที่ปลูกมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1) กะเพรา 2) พริก 3) มะเขือ 4) ผักชี และ 5) ถั่วฝักยาว ตามลำดับ ซึ่งเป็นพืชผักสวนครัวที่ปลูกได้ง่ายและสามารถเจริญเติบโตได้รวดเร็ว และที่สำคัญ คือ สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายเมนูเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปรุงอาหารที่หลากหลายในชีวิตประจำวัน

“ ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก แต่ถ้าจะนับว่าที่ปลูกเยอะปลูกกันทุกบ้าน.. ก็จะมี พริก กะเพรา ผักชี เพราะผักพวกนี้มันขึ้นง่าย.. บางทีไม่ต้องดูแลอะไรมาก.. ถึงเวลาเก็บกินๆ.. ทำได้หลายเมนูด้วย.. ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

“ การปลูกผักกินเอง มันดีต่อทั้งสุขภาพกาย และสุขภาพจิตใจ เรามีผักปลอดสารพิษไว้รับประทานถือว่าเราได้สุขภาพกายที่ดี ส่วนสุขภาพใจ คือ เราได้มีกิจกรรมทำ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทำให้จิตใจเราสงบ ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

“ หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในบ้านได้วันละประมาณ 50 บาท เพราะเราไม่ต้องซื้อผักจากตลาด และ ไม่ต้องเสียค่าน้ำมันรถออกไปอีก รวมๆ เดือนนึงประหยัดได้ 1,000 – 1,500 บาท แลมันได้สุขภาพที่ดี ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

“ ตอนแรกก็มองเป็นเรื่องไกลตัว.. เป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนบุคคล.. แต่ตอนหลังเราเห็นเขาทำงานกันอย่างจริงจัง และจริงใจ ผมไม่รู้หรอกนะ.. ว่ามีอะไรแฝงไหม.. แต่มันมีประโยชน์มันดีต่อครอบครัว.. เราทำ.. เราได้.. ปลูกผักช่วยลดค่าใช้จ่าย อย่างน้อยตัวเราได้ประโยชน์ก็เพียงพอที่จะให้ทำแล้วละ.... ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

รูปแบบสังคมล้อมรัฐ

การดำเนินการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร หลังจากภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในลักษณะ รัฐล้อมสังคม คือ มีการดำเนินนโยบายในรูปแบบ Top down สั่งการลงมาโดยใช้ทรัพยากรจากภาครัฐดำเนินการในช่วงต้น แล้วนั้น รูปแบบความสัมพันธ์ต่อมา ที่เกิดขึ้นในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ คือ “รูปแบบสังคมล้อมรัฐ” กล่าวคือ เมื่อภาครัฐใช้กลไกในการควบคุมการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเสม็ดได้แล้ว จึงก่อให้เกิดการจุดประกายความคิด การเห็นความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหารขึ้นภายในชุมชน ประกอบกับการส่งเสริมของภาครัฐ จึงทำให้เกิดกลุ่มกระบวนการทางสังคม ที่เรียกว่า “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้” ที่สามารถใช้กลไกภาครัฐเป็นเครื่องมือในการดำเนินการสร้างความร่วมมือ และสามารถประสานงานก่อให้เกิดความร่วมมือ การริเริ่ม การสร้างความมั่นคงทางอาหารในหลายๆ กิจกรรมในชุมชนให้เป็นรูปธรรม ทำให้ภาครัฐหรือกรมการ

พัฒนาชุมชนถูกลดบทบาททรงลงมาเป็นผู้สนับสนุนมากกว่าผู้ริเริ่มในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยในรูปแบบสังคมล้อมรัฐนี้เอง มีการดำเนินการที่สำคัญที่ใช้ “กลไกผู้นำในการขับเคลื่อนนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหาร” มาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน

4.2.2 กลไกผู้นำในการขับเคลื่อนนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

หลังจากการนำนโยบายปฏิบัติการ Quick Win 90 วัน ไปปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหารลงมาในระดับพื้นที่ โดยที่กรมการพัฒนาชุมชนได้นำแนวทางมาจากต้นแบบความสำเร็จของตำบลโก่งธนู อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นนโยบายในรูปแบบ **Top Down** ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ในระยะแรก พบว่า มีทั้งชาวบ้านในชุมชนตำบลเสม็ดได้ที่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว และบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยและไม่ให้ความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะแรก ซึ่งเป็นปัญหาความท้าทายที่สำคัญของภาครัฐที่จะต้องสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นภายในชุมชนแห่งนี้

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ใช้กลไกการดำเนินงานที่สำคัญ คือ การขับเคลื่อนงานผ่าน “ผู้นำชุมชน” ซึ่งถือเป็น **Key Person** ที่สำคัญในชุมชน เพราะเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ และเป็นที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ จึงทำให้การดำเนินงานต่างๆ ภายในชุมชน ถ้าภาครัฐ (กรมการพัฒนาชุมชน) สามารถสร้างความร่วมมือกับผู้นำชุมชนได้ การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนก็มีแนวโน้มที่จะประสบผลสำเร็จได้

“ ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ในการนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญต่อการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้อยู่ดี มีสุขได้ ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาไม่ว่าจะมีมิติใด ๆ ก็ตามล้วนแล้วแต่มีผู้นำเป็นปัจจัยความสำเร็จทั้งสิ้น ” (ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชน, 7 กันยายน 2566)

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า ในฐานะภาครัฐ จึงเริ่มการดำเนินการสร้างความร่วมมือ โดยประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนเป็นลำดับแรก นำโดย กำนันน้ำผึ้ง คำสอาด พร้อมด้วยทีมงาน มาเป็นกำลังหลักในการสร้างความร่วมมือ ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยจากการวิเคราะห์ของผู้ศึกษาและการสัมภาษณ์ข้อมูล พบว่า ผู้นำชุมชนตำบลเสม็ดได้ให้ความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารกับภาครัฐเป็นอย่างดี ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้ผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ได้ดังนี้

1) มีตัวอย่างการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชนเสมีดใต้ ภาครัฐได้ใช้แนวทางการสร้างการตระหนักรู้และการประชาสัมพันธ์ ให้ผู้นำชุมชนหันมาสนใจเข้าร่วม โดย ใช้กิจกรรม “ปลูกพืช ปลูกผัก ปลูกรัก กับ พช.” ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมโดยการให้บุคลากรภาครัฐ/ส่วนราชการ ในอำเภอ ดำเนินการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยปลูกอย่างน้อยคนละ 10 ชนิด เพื่อเป็นแบบอย่างและประชาสัมพันธ์ผลสำเร็จไปสู่ผู้นำชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนก็ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินการเป็นอย่างดี

“ มีผู้นำต้นแบบการพัฒนา คือ ท่านนายอำเภอและพัฒนาการอำเภอ ภายใต้คำที่ว่า“ผู้นำต้องทำก่อน” เราก็นำไปทำตาม ทำเป็นตัวอย่าง และขยายผลสู่ระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสมีดใต้ , 10 กันยายน 2566)

“ เห็นพัฒนาชุมชนอำเภอเขามารณรงค์เชิญชวน ตัวเราก็มีความรู้ด้านการปลูกผักอยู่บ้าง ก็อยากจะมีส่วนร่วม เห็นเขาทำแล้วมันเห็นผล ดีกว่าหลายๆ กิจกรรมที่เคยทำมา ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสมีดใต้ , 10 กันยายน 2566)

2) สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid - 19)

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid - 19) ในปี พ.ศ 2563 เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้นำชุมชนตำบลเสมีดใต้ ให้ความสนใจและร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจาก ชุมชนตำบลเสมีดใต้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาด และประชาชนเกิดภาวะว่างงาน ขาดแคลนรายได้ โดยจากการสอบถามข้อมูลจากผู้นำชุมชน พบว่า ชุมชนแห่งนี้ จำนวนเกินกว่าครึ่งหนึ่งในวัยแรงงานประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างหรือพนักงานบริษัทในนิคมอุตสาหกรรม และอีกส่วนหนึ่งประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว และเกษตรกรรม ผู้นำชุมชนจึงได้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่จะสามารถเป็นทางรอดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

“ สถานการณ์โควิด ๆ ทำให้ทุกอย่างหยุดชะงัก.. แต่ปากท้องความเป็นอยู่เราหยุดไม่ได้.. ทุกคนต้องกิน.. ต้องอยู่.. อย่างน้อยต้องสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้ คือ มีอาหารไว้กิน การปลูกผักที่พัฒนาชุมชนเขามารณรงค์ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและควรนำไปปฏิบัติโดยถ้วนหน้าในชุมชน ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสมีดใต้ , 10 กันยายน 2566)

“ โควิด มันคือ วิกฤติ แต่ในขณะเดียวกันมันก็คือ โอกาส เป็นโอกาสที่เราจะได้ เคลื่อนงานพัฒนาชุมชน งานที่อยู่กับความเป็นอยู่คุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งพอ โควิดมันเริ่ม ระบาด ชาวบ้านก็เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการมีอาหารไว้บริโภค ” (พัฒนาการอำเภอบาง คล้า , 10 กันยายน 2566)

3) การพัฒนา ผู้นำ ผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง

ในการใช้กลไกผู้นำ ในการขับเคลื่อนการสร้างความร่วมมือในการสร้างความ มั่นคงทางอาหาร สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำ เพื่อให้เป็นผู้นำในการ พัฒนาชุมชน หรือ “ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ” โดยการดำเนินการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการ เปลี่ยนแปลง เป็นการดำเนินการที่จัดขึ้น โดยกรมการพัฒนาชุมชน เป็นเสมือนหลักสูตรที่ออกมา เพื่อสนับสนุนการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของ ผู้นำชุมชน และพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำ ตลอดจนเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการสร้างความมั่นคง ทางอาหาร ผ่านการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผู้นำเป็น ทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ ของตำบลเสมีคใต้ อำเภอบางคล้า จำนวน 15 คน นำทีมโดย กำนัน น้ำผึ้ง คำสอาด กำนันตำบลเสมีคใต้ เพื่อเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำ การเปลี่ยนแปลง โดยใช้หลักวิถีกระบวนการจิตอาสาพัฒนาชุมชนสร้างผู้นำมีจิตอาสา เสียสละ พอเพียง และพัฒนา ด้านของการพัฒนา “ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ” รวมถึงความเข้าใจใน ภาวะการเป็นผู้นำ และขับเคลื่อนนำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในประเด็น 3 สร้าง ได้แก่ สร้างความ มั่นคงทางอาหาร สร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ด้วยการน้อมนำหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ภายใต้คตินัย “ 1 หมู่บ้าน สามารถดูแลได้ทั้งตำบล สร้าง ความมั่นคงทางอาหาร ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ” โดยที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมี บทบาทในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมพัฒนาหมู่บ้านในการขับเคลื่อนตามคตินัยดังกล่าว เพื่อให้การขับเคลื่อนการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารเกิดผลสำเร็จโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมให้ทุก หมู่บ้านในตำบลเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกผักสวนครัวภายใต้แนวคิด “ ผู้นำต้องทำก่อน ” โดยจะ ดำเนินการปลูกผักสวนครัวคนละไม่ต่ำกว่า 10 ชนิด พร้อมลงไปให้คำแนะนำและกระตุ้น ปฏิบัติการโดยใช้วิธีการทำงานแบบเน้นการพึ่งพาตนเองและใช้ความสามัคคีช่วยกัน ในลักษณะของ กลุ่มเล็กๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การตัดสินใจในการกระตุ้นความคิดจากตัวอย่างในชุมชนและให้คน ที่ทำสำเร็จได้เป็นตัวอย่างให้กับคนที่ได้เริ่มต้น

“ ในการดำเนินงานของตำบลเสม็ดใต้ หลังจากเข้าอบรมตามโครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทำให้ได้ความรู้ เกิดหลักคิดทางวิชาการเกิดการตระหนักถึงบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง หรือการเปลี่ยนแปลง บ้านพ่อ เมืองแม่ อย่างจริงจัง ตำบลเสม็ดใต้ถึงเวลาการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญเพื่อ ไปสู่ชุมชนที่ดีขึ้น มีชีวิตที่ดีกว่า มีชีวิตที่มีความสุข ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดใต้ , 10 กันยายน 2566)

โครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาและดึงศักยภาพความเป็นผู้นำ รวมทั้งการนำปราชญ์ในชุมชนมาร่วมกันดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยเริ่มจากการปลูกผักสวนครัวมากกว่า 10 ชนิด โดยดำเนินการร่วมกับภาคีการพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ อาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) และโรงเรียนผู้สูงอายุแก่นเสม็ดใต้ และกระบวนการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ความเชี่ยวชาญจากผู้นำการเปลี่ยนแปลง ร่วมกับปราชญ์ชุมชน ขยายผลสู่ครัวเรือนในหมู่บ้าน ชุมชน และตำบลเสม็ดใต้ เริ่มจากผู้นำทำก่อน เห็นการลงมือทำจริงร่วมกับผ่านกระบวนการจิตอาสา ทำให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมทำตามจนเป็นกิจวัตร ต่อยอดสู่การพัฒนาสู่ "เสม็ดใต้ปั่นสุข" ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" จะส่งผลให้เกิดการตระหนักรู้ในชุมชน ทำให้มีพลังในการจะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ภายได้ทุนชุมชน ศักยภาพของผู้นำ และบริบทของชุมชน คนในชุมชนมีความพร้อมในการสร้างสังคมที่มีความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อแบ่งปันเกื้อกูล ผู้นำชุมชนมีศักยภาพเป็นต้นแบบในการปฏิบัติ ดังนั้น โครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นการสร้างผู้นำชุมชนให้มีโอกาสในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม แสดงศักยภาพสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานได้อย่างเห็นผลและเป็นรูปธรรม

“ ในการบริหารจัดการคน พื้นที่ เวลา ผู้นำต้องจัดสรรและเสียสละเวลา สร้างให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มผู้นำ เราได้ใช้โอกาสนี้เป็นเวทีแลกเปลี่ยน แบ่งปันความคิด นอกจากสร้างผู้นำ สร้างปราชญ์ และได้ริเริ่มทำในสิ่งต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ โดยยึดหลักว่า “ให้” คือ ความสุขของเรา ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ทำกิจกรรมเพื่อทำให้คนในหมู่บ้าน/ตำบล ได้มีอาหารปลอดภัย มีความมั่นคงทางด้านอาหาร สร้างภาวะผู้นำ สามารถถ่ายทอดความรู้ แสดงออกถึงบทบาทผู้นำ ทำหน้าที่ประสานกระตุ้น เอื้ออำนวย ให้ชุมชนเกิดเริ่มลงมือทำ ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดใต้ , 10 กันยายน 2566)

นอกจากนี้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงอีกท่านได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการขับเคลื่อนงานว่า

“การลงมือทำ เป็นจุดเริ่มต้นของทุกสิ่ง ถ้าเราตัดสินใจที่จะลงมือทำแล้ว ต้องไม่กังวลกับเสียงคัดค้าน วิพากษ์วิจารณ์ ความไม่ร่วมมือจะเป็นแค่ตอนแรกเพียงเท่านั้น ถ้าเราทำซ้ำ ลงมือทำจริง ทำให้คนอื่นเปิดใจ เห็นผลลัพธ์ ก็จะทำตามอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง สงสัย เหมือนกับคำที่ว่า “ผู้นำต้องทำก่อน” เป็นคำที่พูดติดปาก และติดอยู่ในใจของผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ทุกท่าน ” (ผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ , 10 กันยายน 2566)

หลังจากชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีทีมผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ ที่ผ่านการฝึกอบรมตามโครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงแล้ว การขับเคลื่อนนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารภายใต้ ปฏิบัติการ Quick Win 90 วันปลูกผักสวนครัว สร้างความมั่นคงทางอาหาร ได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมภายใต้ คติพจน์ “ ผู้นำต้องทำก่อน ” เกิดการขับเคลื่อนส่งเสริมการสนับสนุนด้านความมั่นคงทางอาหาร เกิดกิจกรรมปันสุขต่าง ๆ รวมถึงผู้นำชุมชนได้เรียนรู้เรื่องภาวะผู้นำการทำงานเป็นทีมของผู้ว่าการเปลี่ยนแปลง “ผู้ว่าการเปลี่ยนแปลง” ยังใช้ความสามัคคี ในการแก้ปัญหาและอุปสรรค ใดๆ ที่เกิดขึ้นในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร ซึ่งถือเป็นโอกาสได้ขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลร่วมกัน นอกจากนี้ ทีมผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ ยังถือเป็นกำลังและกลไกขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาชุมชนร่วมกับประชาชนในตำบล ภาทิกการพัฒนา โดยใช้หลัก บ้าน วัด โรงเรียน ราชการ พัฒนาการ องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดได้ ในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการอย่างเป็นระบบ ปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการต่อยอดกิจกรรมเดิม และกำหนดกิจกรรมใหม่ จัดทำแผนการดำเนินงาน อย่างเป็นขั้นตอน ขยายผลให้ครอบคลุมทั้งตำบล โดยใช้ผู้นำร่วมกับพลังชุมชน สร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม และสร้างสิ่งแวดล้อม

4) การประกวดการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

จากการที่ผู้นำชุมชน หรือ ผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ มาสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน ภาครัฐได้ใช้วิธีการสร้างความร่วมมือกับผู้นำชุมชนหรือผู้ว่าการเปลี่ยนแปลง โดย ใช้วิธีการจัดการประกวดการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ภายใต้แนวคิด “ 1 หมู่บ้าน สามารถดูแลได้ทั้งตำบล สร้างความมั่นคงทางอาหาร ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ” โดยมีเงินรางวัลสนับสนุนสำหรับชุมชนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ จำนวน 100,000 บาท เป็นแรงจูงใจเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นภายใน

ชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งทำให้หลายชุมชนในประเทศไทยได้ตระหนักแล้วร่วมกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยที่ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนดีเด่น 1 ใน 3 ของประเทศ ในด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ตามโครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยได้รับเงินสนับสนุน 100,000 บาท มาต่อยอดการสร้างความปลอดภัยทางอาหาร

“ กรรมการพัฒนาชุมชน พยายามหาแรงจูงใจ จะให้ประชาชนได้หันมาสนใจ ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเราก็ได้ใช้การประกวด โดยมีเงินรางวัลเป็นแรงจูงใจ และใบประกาศเชิดชูเกียรติให้กับผู้ชนะ ซึ่งผลตอบรับเราดีมาก มีชุมชนเข้าร่วมการประกวดในการสร้างความมั่นคงทางอาหารกับเรามากกว่า 878 ชุมชน ” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบงานระดับกรม, 7 กันยายน 2566)

“ พอทราบว่าจะมีการจัดประกวดการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เราในฐานะผู้นำก็อยากจะนำพาชุมชนของเราเข้าร่วมการประกวด เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนตำบลเสม็ดใต้ และมีเงินรางวัลที่เราจะสามารถมาสานต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนของเราได้ ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดใต้ , 10 กันยายน 2566)

จากที่กล่าวมา นั้น จะพบว่า ผู้นำชุมชน ที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตำบลเสม็ดใต้ ให้ประสบผลสำเร็จโดยมีภาครัฐคอยสนับสนุนสร้างร่วมมือผ่านการเสริมสร้างองค์ความรู้ การสร้างการตระหนักรู้ และการประสานทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนเกิดความสนใจและตระหนักในความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และมาเป็นแกนนำในการนำพาชาวบ้านตำบลเสม็ดใต้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการขับเคลื่อนงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง จากการสัมภาษณ์ข้อมูลพบว่า สามารถแบ่งวิธีการขับเคลื่อนงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้ ดังนี้

1) ค้นหาทีมคนมีใจ

การดำเนินงานในขั้นตอนแรก ของผู้นำชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร คือ การค้นหาทีมงานคนมีใจ โดยการเริ่มต้นจากผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนันตำบลเสม็ดใต้ (น้ำผึ้ง คำสอาด) ได้เชิญชวนผู้ใหญ่บ้านอีกจำนวน 5 หมู่บ้านรวม 6 คน เข้าร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และได้ดำเนินการค้นหาสมาชิกแกนนำอีกจำนวน 9 คน รวมเป็น 15 คน ซึ่งเป็นทีมผู้นำชุมชนที่มาจาก ผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ โดย

การทำงานของทีมนำชุมชนนี้ จะเน้นการทำงานในรูปแบบทีม โดยมีการแต่งตั้งเป็นคณะทำงาน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ โดยมี กำนันตำบลเสม็ดได้เป็นประธานกลุ่ม

2) อบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้

กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นระยะเวลา 3 วัน โดย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า เป็นผู้จัดการฝึกอบรม ณ ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ โคก หนอง นา พช. คนเสม็ดได้ ไปด้วยกันไปได้ไกล โดยใช้หลักสูตรที่กรมการพัฒนาชุมชนส่วนกลางเป็นผู้กำหนด ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ความรู้ด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหาร 2) ความรู้ด้านการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และ 3) การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เมื่อผู้นำชุมชนได้รับการอบรมเพิ่มศักยภาพ ได้รับการพัฒนาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พร้อมการปฏิบัติงาน ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวระหว่างทีมงานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภายในทีม ดังหลักสูตรที่ปรากฏตามรูปภาพ

เวลา	08.00	09.00	10.00	11.00	12.00	13.00	14.00	15.00
วันที่	-	-	-	-	-	-	-	-
	09.00 น.	10.00 น.	11.00 น.	12.00 น.	13.00 น.	14.00 น.	15.00 น.	16.00 น.
วันที่ 1	ลงทะเบียน	พิธีเปิด และบรรยายพิเศษ ด้วยคลิบริตีโอ โดยอธิบดีกรมการพัฒนา ชุมชน ในหัวข้อ "บทบาทผู้นำ ในการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร"	กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน เอามื้อสามัคคี "ทำความดีด้วยหัวใจ" (วิทยากรราชการ แบ่งกลุ่ม 3 คน)		พัก รับประทานอาหาร กลางวัน	บรรยายด้วยคลิบริตีโอ ในหัวข้อ "การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาสู่การปฏิบัติ" (อ.ปัญญา)		เวทีถอดบทเรียน (วิทยากรราชการ บรรยาย 1 คน)
วันที่ 2		เอามื้อสามัคคี (วิทยากรราชการบรรยาย 1 คน)				เวทีเสวนา บริหารจัดการดิน น้ำ ป่า โดยครูพาทำ (วิทยากรราชการบรรยาย 1 คน)		
วันที่ 3		เรียนรู้ความสำเร็จ "โคกธนูโมเดล" และถอดบทเรียน (วิทยากรราชการบรรยาย 1 คน)	การ ประชาสัมพันธ์ (วิทยากรราชการ บรรยาย 1 คน)			จัดทำแผนปฏิบัติการ มอบไปงาน และสรุปชี้แจงภารกิจ การขับเคลื่อน		มอบภารกิจ/ ปิดการอบรม

ภาพประกอบที่ 6 หลักสูตรผู้นำการเปลี่ยนแปลง

3) วางแผนการดำเนินงาน (แบ่งงาน แบ่งเขตความรับผิดชอบ)

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีวิธีการทำงาน ในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยแบ่งการทำงานตามความถนัดของกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และแบ่งเขตความรับผิดชอบในแต่ละชุมชนภายในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ดังตารางการแบ่งงานความรับผิดชอบ ดังนี้

การแบ่งความรับผิดชอบของผู้ในการเปลี่ยนแปลง

ที่	ชื่อ – สกุล	ตำแหน่งทางการ	ความถนัด	พื้นที่รับผิดชอบ
1	นางสาวน้ำผึ้ง คำสอาด	กำนัน	งานวิชาการ	ทุกหมู่บ้าน
2	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 2	ผู้ใหญ่บ้าน	การปลูกผัก	บ้านวังสีทอง
3	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 3	ผู้ใหญ่บ้าน	การปลูกผัก	บ้านหนองโสน
4	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 4	ผู้ใหญ่บ้าน	การทำปุ๋ยหมัก	บ้านหนองโพรง
5	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 5	ผู้ใหญ่บ้าน	การทำปุ๋ยหมัก	บ้านสนามช้าง
6	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 6	ผู้ใหญ่บ้าน	การปลูกผัก	บ้านวังโคลน
7	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 7	ปราชญ์ชุมชน	ประชาสัมพันธ์	ภาพรวมตำบล
8	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 8	ประธานกลุ่มสตรี	งานประสาน	บ้านคอนทับไก่อ
9	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 9	ประธานศูนย์เรียนรู้	การปลูกผัก	บ้านวังสีทอง
10	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 10	ไวยาวังกร	การปลูกผัก	บ้านหนองโสน
11	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 11	ผู้นำ อช.	กำจัดศัตรูพืช	ภาพรวมตำบล
12	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 12	ผู้นำ อช.	การปลูกมะม่วง	บ้านหนองโพรง
13	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 13	ปราชญ์ชุมชน	การห่มดิน	บ้านสนามช้าง
14	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 14	ปราชญ์ชุมชน	การแปรรูป	บ้านวังโคลน
15	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คนที่ 15	ปราชญ์ชุมชน	การปลูกผัก	บ้านคอนทับไก่อ

4) ดำเนินการแบบ ทำทันที

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสมีคได้ใช้หลักการดำเนินงานแบบ “ทำทันที” คือ เมื่อมีทรัพยากรบุคคลพร้อม ทีมงานพร้อม และได้รับการพัฒนาศักยภาพจนพร้อม ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้ดำเนินการลงมือสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างทันที โดยเริ่มที่ ตนเองก่อน ภายใต้นโยบาย “ผู้นำต้องทำก่อน” เพื่อเป็นต้นแบบในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ให้เห็นของจริง มีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันกับคนในชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้นำ 1 คน ขยายผล คนละ 10 ครัวเรือนตามพื้นที่ความรับผิดชอบ ให้ประชาชนปลูกผักสวนครัว และที่สำคัญคือยึดหลักการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมกับประชาชน คือ การ “ทำร่วม” ไม่ใช่ทำให้ เพราะการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารหากไม่ได้ทำร่วมกับชาวบ้าน แต่เป็นการที่ทีมผู้นำไปดำเนินการทำให้ทั้งหมด การปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารจะไม่สามารถสำเร็จได้ หรือ อาจจะสำเร็จแต่ไม่มีความยั่งยืน เนื่องจากประชาชนไม่ได้รู้สึกมีส่วนร่วมและตระหนักในการดำเนินการ ดังนั้น ทีมงานผู้นำการ

เปลี่ยนแปลงจึงใช้กระบวนการสร้างการรับรู้ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหารเป็นลำดับแรก และเมื่อชาวบ้านเห็นความสำคัญจึงเริ่มให้องค์ความรู้และเชิญชวนมาปลูกผักสวนครัว

“ การดำเนินงานของเราใช้หลักที่ว่า ต้องทำทันที เมื่อเรามีไอเดีย เราคิดอะไรดี ๆ เพื่อจะพัฒนาชุมชนของเรา เราต้องทำโดยไม่มีรอที่มีโอกาส เพราะถ้าช้าอาจจะไม่ได้ทำ ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดใต้, 10 กันยายน 2566)

“ เรายึดหลักการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ เพราะเมื่อใดเขารู้สึกมีส่วนร่วมกับเรา เขาจะอยากทำในสิ่งที่เขาต้องการ สิ่งที่เป็นประโยชน์กับเขา และเมื่อนั้นการดำเนินการจะสำเร็จและยั่งยืน ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดใต้, 10 กันยายน 2566)

5) ตรวจสอบติดตาม

ขั้นตอนการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารของทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงขั้นสุดท้าย คือ การตรวจสอบติดตามการปลูกผักสวนครัว โดยเป็นการดำเนินการลงติดตามสอบถามปัญหาและเยี่ยมชมผลผลิตที่ชาวบ้านได้ดำเนินการปลูก และเมื่อบ้านใดมีปัญหา ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะให้การช่วยเหลือ ซึ่งนอกจากประเด็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารแล้ว การตรวจติดตามดังกล่าว ยังเป็นการตรวจติดตามเพื่อรับทราบปัญหาความเป็นอยู่ด้านอื่น ๆ ของประชาชนตำบลเสม็ดใต้อีกด้วย

“ ทีมของเราใช้การดำเนินงานในลักษณะคล้ายๆกับหน่วยบริการเคลื่อนที่ ที่ไปตรวจเยี่ยมพี่น้องชาวบ้าน ว่าปลูกผักแล้วเป็นอย่างไร ผลผลิตดีไหม มีปัญหาอะไรบ้าง ซึ่งไม่ใช่แค่ปัญหาด้านปลูกผักนะ ปัญหาอื่น ๆ เราก็รับฟัง และให้การช่วยเหลือ ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566)

รูปแบบสังคมร่วมรัฐ

เมื่อการดำเนินการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนและชุมชนตำบลเสม็ดใต้ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ได้ดำเนินการพัฒนาการสร้างความมั่นคงทางอาหารไประดับหนึ่งแล้ว การที่ภาครัฐ โดยกรมการพัฒนาชุมชนได้เข้ามาดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในช่วงต้น ส่งผลให้ชุมชนตำบลเสม็ดใต้มีความเข้มแข็งมากขึ้นและตระหนักได้ถึงความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ได้ใช้กลไกผู้นำในการขับเคลื่อนนโยบาย ซึ่งการดำเนินการทั้ง 2 ช่วงดังกล่าว ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ที่เทียบเท่ากับบทบาทของภาครัฐในช่วงต้น จึงทำให้ช่วงนี้มีความสัมพันธ์ในรูปแบบ “สังคมร่วมรัฐ” คือ ชุมชนเกิดการตกผลึกและริเริ่มกิจกรรม

การสร้าง ความมั่นคงทางอาหารได้ด้วยตนเอง หรือ เรียกได้ว่าเป็น การตอบสนองและสะท้อนกลับของชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

4.2.3 การตอบสนองและสะท้อนกลับของชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

(Bottom - Up)

การดำเนินการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในช่วงระยะแรกเป็นการดำเนินการในลักษณะการสั่งการในรูปแบบ Top Down ที่ภาครัฐโดยกรมการพัฒนาชุมชนในภาพรวมระดับประเทศเป็นผู้กำหนดนโยบาย และในระดับพื้นที่เป็นสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้าเป็นผู้รับนโยบายมาปฏิบัติในพื้นที่ชุมชนตำบลเสม็ดได้ และในช่วงระยะที่สองเป็นการสร้างความร่วมมือในลักษณะแนวราบ คือ การร่วมมือระหว่างสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้าร่วมมือกับผู้นำชุมชน (ผู้นำการเปลี่ยนแปลง) ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือนจำนวน 1,887 ครัวเรือน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม จนเกิด กระแสการปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้

“ ในช่วงปี 2564 การปลูกผักเป็นกระแสมาก เห็นข้างบ้านปลูก เราก็ปลูก แล้วเราเอามาแลกเปลี่ยนกัน บางทีชาวบ้านก็นัดมาเจอกัน มาแลกเปลี่ยนผักสวนครัวกัน บางทีก็ทำอาหารมาแลกเปลี่ยนกัน ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

ซึ่งกระแสดังกล่าว ได้ส่งผลให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนตำบลเสม็ดได้เกิดการตอบสนองต่อนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เกิดเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนภายใต้ชื่อกิจกรรม “ เสม็ดได้ปันสุข ” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ประชาชนชาวบ้านในชุมชนตำบลเสม็ดได้ได้ริเริ่มดำเนินการ โดยผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมที่ประชาชนได้ริเริ่ม จำนวน 3 กิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมผู้ปันสุข

กิจกรรมผู้ปันสุข เป็นการดำเนินการของชาวบ้านตำบลเสม็ดได้ที่ได้เริ่มปลูกผักสวนครัวแล้วเหลือจากการบริโภคภายในครัวเรือนจึงเริ่มการแบ่งปันในครัวเรือน ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว (ปี พ.ศ. 2564) เป็นช่วงของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid - 19) ทำให้การไปแบ่งปันผลผลิตผักสวนครัวแบบเผชิญหน้ากันทำให้มีภาวะเสี่ยงต่อการติดต่อของโรคระบาด ชาวบ้านจึงได้ริเริ่มการตั้ง ผู้ปันสุข เพื่อแบ่งปันพืชผักสวนครัวที่ปลูกได้ เช่น คะน้า กะหล่ำ ผักกาด กวางตุ้ง เป็นต้น ให้กับกลุ่มผู้ประบางในชุมชน โดยมีจุดดำเนินการดังนี้

- ผู้เสมีคได้ป็นสุข หมู่ที่ ๖ ตั้งอยู่ริมถนนประโชชน์-รำแพน ด
 - ผู้เสมีคได้ป็นสุข หมู่ที่ ๒ ตั้งอยู่ริมถนนหน้าบ้านนางอุบล ช่วยเงิน ริมคลอง
 - ผู้เสมีคได้ป็นสุข หมู่ที่ ๓ ตั้งอยู่โคก หนอง นา แปลงนายภัทรพล แม้นประสิทธิ์
 และขยายผลต่อไปยัง หมู่ที่ ๑, ๔ และต่อไป เพื่อเป็นการกระจายให้ชาวบ้านได้ป็นสุขกันอย่างทั่วถึง
 ทั้งตำบล

“ คน ในหมู่บ้านเริ่มปลูกผักกันมากขึ้น ทีนี้ผักมันเหลือกินจะทิ้งเราก็กินเสียเลย ก็เลยคิด
 หาทางที่จะแบ่งปันกัน โดยที่ลดความเสี่ยงจากโควิด จังหวะที่บ้านมันมีตู้ที่เราไม่ได้ใช้ ก็นำมาทำ
 เป็น ตู้ปันสุขใส่ผักที่เราปลูกได้ไปตั้งไว้ เริ่มที่หมู่ 6 ของเราที่แรกเลยนะ ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เส
 วนสียง , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

2) กิจกรรมถนนกินได้

ถนนกินได้ หรือ ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ถนนเสมีคได้ป็นสุข” เป็นการใช้พื้นที่
 สาธารณะริมคลองชลประทานหมู่ที่ ๒ ตำบลเสมีคได้ ที่รกร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์ นำมาทำเป็นถนน
 กินได้ โดยใช้ชื่อว่า "ถนนเสมีคได้ป็นสุข" เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรักความสามัคคีและความเป็น
 หนึ่งเดียวกันของคนเสมีคได้ โดยการกระจายความรับผิดชอบให้ทุกหมู่บ้านแบ่งพื้นที่ในการดูแล
 ตั้งแต่การถอนหญ้า ขุดดิน พรวนดิน ปลูกผักสวนครัว รดน้ำจนถึงเก็บเกี่ยวผลผลิต แบ่งพื้นที่กัน
 ดูแล แต่แบ่งผักกันรับประทาน สามารถมาตัดรับประทานได้ทุกคน

“ กิจกรรมถนนกินได้เริ่มจากพวกเราอยากส่งต่อกิจกรรมการปลูกผักสวนครัว สู่อำเภอตามที
 กำหนดได้มารณรงค์ ก็เลยรวมตัวกัน ในฐานะจิตอาสา ร่วมมือร่วมใจเอามือ สามัคคี ถางหญ้า และทำ
 แปลงผัก ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสวนสียง , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

3) กิจกรรม ธนาคารเมล็ดพันธุ์

ชาวบ้านตำบลเสมีคได้ได้ริเริ่มการจัดทำธนาคารเมล็ดพันธุ์ ตำบลเสมีคได้ จำนวน
 ๑ แห่ง ชื่อว่า "ธนาคารเมล็ดพันธุ์เสมีคได้" เปิดดำเนินการ โดยการรับบริจาคทุนตั้งต้นของเมล็ด
 พันธุ์ ในธนาคารประกอบด้วยเมล็ดพันธุ์ เช่น มะละกอ มะขาม รวมทั้งต้นกล้าของผัก เช่น พริก แด
 กิ่งพันธุ์ต่างๆ ที่เหลือจากการบริโภคภายในครัวเรือนและการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ซึ่งเริ่มดำเนินการ
 เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๔ มีที่ทำการธนาคาร ณ บ้านนางเจลา ปุณณะ โดยมีวิธีการดำเนินการเป็น
 สมุดจดบันทึกในการลงทะเบียน โดยระบุเมล็ดพันธุ์ ประกอบด้วย พริก มะเขือเปราะ มะเขือ
 เทศ น้ำเต้า บวบ ต้นกล้า ต้นแค ต้นคะน้าแม็กซิกัน โดยให้มีการถอนนำเมล็ดพันธุ์ไปปลูกที่บ้าน

โดยระบุว่าปลูกบ้านเลขที่เท่าไร นำเมล็ดพันธุ์ไปแล้วนำกลับมาฝาก และดอกเบี้ยเป็นเมล็ดพันธุ์ชนิดอื่น หรือชนิดนั้น

“ เราเองเกษียณจากราชการแล้ว พอจะมีความรู้อยู่บ้าง แต่ไม่ใช่ความรู้ด้านการเกษตรนะ จะไปทำเป็นศูนย์เรียนรู้ก็ไม่่น่ารอด แต่อยากมีส่วนร่วมกับเขา เพราะการสร้างความมั่นคงทางอาหารป้ามองว่ามันสำคัญนะ เลยมาทำธนาคารเมล็ดพันธุ์ ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย , สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

4.2.4 เครือข่ายในการสร้างความร่วมมือ และสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอ บางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม มีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในการสร้างความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งตัวแสดงที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความร่วมมือในทุกระดับไว้ ดังนี้

1) ตัวแสดงภายในพื้นที่

(1) ภาคประชาชน หรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารระหว่างภาครัฐและสังคมหรือชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญของการขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหารภายในชุมชน คือ ภาคประชาชน อันได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอ บางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งถือเป็นตัวแสดงที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เนื่องจากภาคประชาชนจะเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม และขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในระดับครัวเรือน ขยายผลจนถึงระดับชุมชน ทำให้ชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอ บางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความมั่นคงทางด้านอาหาร

(2) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมจากกรมการพัฒนาชุมชนในด้านของการพัฒนาความรู้ ทักษะ ทศนคติ และความเข้าใจ ในภาวะการเป็นผู้นำ และขับเคลื่อนนำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในประเด็น 3 สร้าง ได้แก่ สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ซึ่งผู้นำการเปลี่ยนแปลง ถือเป็นตัวแสดงที่สำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอ บางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยแนวคิด “ผู้นำต้องทำก่อน” คือ ทำเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้านในหมู่บ้านได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ปลูกผัก เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา สร้างความมั่นคงทางอาหาร ประกอบกับ

ความมีภาวะผู้นำทางความคิด ก็จะสามารถชักนำให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารได้ และนอกจากนี้ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ยังทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความ ร่วมมือ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในตำบลเสม็ดได้ เพื่อร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชน สร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนอีกด้วย

(3) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า มีบทบาทในการบริหารงานพัฒนา ชุมชนและการบริหารการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องในอำเภอบางคล้าให้เป็นไปตามนโยบายของ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ตลอดจนการให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา แนะนำในการส่งเสริมศักยภาพของผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการ บริหารจัดการชุมชนและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการ ขับเคลื่อนการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ บางคล้า ภายใต้การปฏิบัติหน้าที่ของ พัฒนาการอำเภอ และพัฒนากรประจำตำบลเสม็ดได้ (นักวิชาการพัฒนาชุมชน) มีส่วนสำคัญในการเป็นแกนกลางประสานและขับเคลื่อนนโยบายการ สร้างความมั่นคงทางอาหารจากจังหวัด ส่วนกลาง ลงมาให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ โดย การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ผ่านการฝึกอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนกิจกรรมการ สร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชน

2) ตัวแสดงภายนอกพื้นที่

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีพันธกิจที่สำคัญในการพัฒนาระบบ กลไกการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาการบริหารจัดการภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และสร้างระบบกลไกและกิจกรรมทางเศรษฐกิจฐานรากให้ มั่นคงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการนำสู่หลักการปฏิบัติในระดับครัวเรือน โดยมี การส่งเสริมรณรงค์ให้มีการปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือนทั่วประเทศ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ทางอาหารในระดับครอบครัวและชุมชน โดยเน้นการพึ่งตนเองและความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์โควิด 2019 ที่ส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ โดยสั่งการนโยบายดังกล่าว จากส่วนกลาง ลงมาถึงในระดับพื้นที่ โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า เป็นผู้รับนโยบาย ไปปฏิบัติต่อในชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า

นอกจากตัวแสดงหลักที่มีบทบาทสำคัญในการความร่วมมือระหว่างภาครัฐในการ สร้างความมั่นคงทางอาหาร กลไกการสร้างความร่วมมือที่สำคัญอีกประการ คือ ภาคีเครือข่าย ซึ่ง กรมการพัฒนาชุมชนพยายามประสานความร่วมมือภาคีเครือข่าย โดยมีพัฒนากรหรือเจ้าหน้าที่

ภาครัฐเป็นโฆ่ขื่อกลางในการสอดประสานเชื่อมโยงภาคีต่าง ๆ มาบูรณาการการทำงานร่วมกันในการขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยประกอบด้วย ภาคี 7 ภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาควิชาการ ภาคศาสนา ภาคประชาสังคม และภาคสื่อสารมวลชน

“ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า พยายามแสวงหาภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการทำงานเพราะถ้าพึ่งเราเองขับเคลื่อนนโยบายอาจจะทำได้เสร็จ แต่คงไม่จะไม่สำเร็จเพราะถ้าสำเร็จได้เราต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆฝ่าย ซึ่งนอกจาก ภาครัฐเราเองและภาคประชาชนที่ร่วมมือกันเรายังคงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคีของเรา ทั้งจาก มหาวิทยาลัย ในจังหวัด วัดในชุมชน กลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้ประกอบการเอกชน ” (พัฒนาการอำเภอบางคล้า , 10 กันยายน 2566)

โดยแต่ละภาคีเครือข่ายต่างเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ศึกษาได้สรุปภาคีเครือข่ายที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารระหว่างภาครัฐกับชุมชน โดยสรุปได้จำนวน 7 ภาคี และวิเคราะห์สาเหตุของการเข้าร่วมการสร้างความร่วมมือ ไว้ดังนี้

1) ภาครัฐ

ภาครัฐในฐานะผู้ริเริ่มนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่นำโดย กรมการพัฒนาชุมชน แล้ว สำหรับการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารภายในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ยังมีภาคีจากภาครัฐอื่นๆ ที่ได้ให้การสนับสนุนการร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ดังนี้

- กรมการปกครอง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในฐานะฝ่ายปกครอง ที่มีหน้าที่ดูแลบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของประชาชนตำบลเสม็ดได้ ภายใต้การนำของ นายอำเภอบางคล้า ได้ให้การสนับสนุนความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการสนับสนุนนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารทุกนโยบายที่สำนักงานพัฒนาชุมชนเสนอ จะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านนายอำเภอบางคล้าเห็นชอบให้ดำเนินการทุกโครงการ และฝ่ายปกครองได้ให้ความสำคัญโดยได้ร่วมกิจกรรมรณรงค์การปลูกผักสวนครัวในช่วงระยะแรกของการดำเนินการ

- กรมส่งเสริมการเกษตร

การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การปลูกผักสวนครัว เกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์ความรู้ด้านวิชาการเกษตร ดังนั้น การดำเนินการสร้างองค์ความรู้จึงมีความอนุเคราะห์จากนักวิชาการเกษตรในตำบลเสม็ดได้ เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมให้แก่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปขยายผลสร้างความมั่นคงทางอาหาร และนอกจากนั้น ยังสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ต้นกล้า ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดย สนับสนุน พันธุ์กล้วย และ มะละกอ จำนวนอย่างละ 200 ต้น

- กรมประมงและกรมปศุสัตว์

การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหาร นอกเหนือจากการปลูกผักแล้ว ยังมีบางครัวเรือนที่ได้ดำเนินการเลี้ยงไก่ไข่ และเลี้ยงปลานิล เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้ และวัคซีน จากหน่วยงานดังกล่าว

- องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดได้

องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดได้ ได้ให้การสนับสนุน การดำเนินการจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนจำนวน 500 ถัง ซึ่งเป็นการดำเนินการลดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม และเป็นการเพิ่มจุลินทรีย์ให้หน้าดินส่งผลให้ดินในบริเวณชุมชนเสม็ดได้โดยรอบอุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารได้ และนอกจากนี้ยังได้สนับสนุนป้ายจุดเช็คอิน “เสม็ดได้ป็นสุข”

2) ภาคประชาชน

ภาคประชาชน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพราะถ้าไม่มีส่วนร่วมจากประชาชนทุกครัวเรือนจำนวน 1,887 ครัวเรือนภายในตำบลเสม็ดได้ การสร้างความมั่นคงทางอาหารก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยบทบาทของภาคประชาชนตามทีผู้ศึกษาได้กล่าวไปในส่วนก่อนนั้น ที่สำคัญ คือ การดำเนินการปลูกผักสวนครัวอย่างน้อยครัวเรือนละ 10 ชนิด และริเริ่มการดำเนินกิจกรรมผู้ป็นสุข และกิจกรรมถนนกินได้

“ชาวบ้านในตำบลของเรามีความเข้มแข็งอย่างมาก จุดแข็งของชุมชนเราคือ ความร่วมมือและความเห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่ทำให้การสร้างความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นได้” (กำนันน้ำผึ้ง คำสะอาด , ให้สัมภาษณ์เมื่อ 10 กันยายน 2566)

3) ภาคเอกชน

ภาคีเครือข่ายภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในแง่ของการสนับสนุนการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารตั้งแต่ ต้นน้ำจนถึงกระบวนการปลายน้ำ ซึ่งภาคเอกชนที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ จากการศึกษาพบว่า มีหน่วยงานภาคเอกชนเข้ามามีบทบาท ดังนี้

- บริษัทเอกชนที่ผลิตเมล็ดพันธุ์

กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการทำบันทึกข้อตกลง (MOU : Memorandum of Understanding) กับบริษัทผลิตเมล็ดพันธุ์พืชชื่อดังระดับประเทศ เพื่อขอรับส่วนลดในการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์และเป็นกิจกรรมคืนกำไรสู่สังคมให้แก่บริษัทดังกล่าว โดยได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ภาพรวมในระดับประเทศจำนวน 400,000 ซอง โดยชุมชนตำบลเสม็ดได้ได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ จำนวน 500 ซอง

- โรงแรมในอำเภอบางคล้า

ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมและรีสอร์ทในอำเภอบางคล้าและบริเวณใกล้เคียง ได้ให้การสนับสนุนผลผลิตจากการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อนำไปเป็นอาหารเพื่อสุขภาพแก่ผู้มาใช้บริการโรงแรม เป็นการสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มปลูกผักในชุมชนตำบลเสม็ดได้

4) ภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคมในชุมชนตำบลเสม็ดได้ที่มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สำคัญ ที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปแล้ว คือ กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ นอกจากนี้ชุมชนแห่งนี้ยังได้รับความร่วมมือจากองค์กรภาคประชาสังคมที่สำคัญอีก 2 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มอาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก

อาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก คือ ประชาชนในตำบลเสม็ดได้ที่มีจิตอาสาสมัครใจ เสียสละ และอุทิศตน เพื่อช่วยเหลืองานด้านการจัดการสิ่งปฏิกูล และมูลฝอย การปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้ชื่อว่า “อดล.” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน การจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อน และการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพในการปลูกผักสวนครัว

- กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (อช.)

กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน หรือ อช. ทำหน้าที่ เปรียบเสมือนเงาของ พัฒนาการ หรือนักวิชาการพัฒนาชุมชน ในการช่วยเหลืองานด้านการพัฒนาชุมชน โดยไม่มีผลตอบแทน โดยบทบาทของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน มีส่วนสำคัญในการประชาสัมพันธ์งานนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า ได้แก่ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ กิจกรรมปลูกพืช ปลูกผัก ปลูกรัก กับ พช. และ การให้ความรู้ นโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

5) ภาคศาสนา

ภาคศาสนาได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากวัดเป็นแหล่งศูนย์รวมของชาวบ้านตำบลเสม็ดได้ ในงานสำคัญต่าง ๆ เมื่อมีงานเทศกาลใด ๆ เช่น งานทำบุญ งานสงกรานต์ งานลอยกระทง เป็นต้น วัดเสม็ดได้จะถูกใช้เป็นแหล่งศูนย์รวมประชาชนในตำบล ซึ่งวัดในตำบลเสม็ดได้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความร่วมมือ ได้แก่ วัดเสม็ดได้ โดยได้ให้ความอนุเคราะห์พื้นที่บริเวณรอบวัดใช้เป็นแปลงผักชุมชน

“ วัดเสม็ดได้เป็นที่ที่ชาวบ้าน ได้รวมตัวกันในวันสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเราโชคดีที่หลวงพ่อบ้านได้เมตตาเห็นความสำคัญกับนโยบายนี้ ซึ่งมีส่วนอย่างมากในการสร้างความตระหนักรู้ในการปลูกผัก ” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบตำบลเสม็ดได้, 10 กันยายน 2566)

ภาคศาสนา หรือ วัด เป็นแหล่งศูนย์รวมของประชาชนในหมู่บ้าน โดย การสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นการดำเนินการที่เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ประชาชนหรือชุมชนได้มีแปลงผักสาธารณะไว้บริโภค ในขณะที่เดียวกันวัดก็มีคนมากราบไหว้เยอะขึ้น

6) ภาควิชาการ

ภาควิชาการมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยเป็นการให้การสนับสนุนความร่วมมือในรูปแบบการให้องค์ความรู้ วิชาการต่าง ๆ แก่ผู้นำชุมชนและประชาชน โดยภาควิชาการที่เข้ามามีบทบาท มีดังนี้

- การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลบางคล้า

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลบางคล้า ได้ให้การสนับสนุนในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในด้านองค์ความรู้ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้นำผักสวนครัวมาประกอบอาหาร รับประทาน เช่น เมนูไข่เจียวมะเขือเทศ ผักคะน้า น้ำมันหอย

- มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ได้เข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้แก่ผู้นำชุมชน และชาวบ้านด้านวิชาการเกษตรในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ องค์ความรู้ด้านการทำ หลุมพอเพียง และนวัตกรรมการปลูกผักแบบแปลงผักคีย์โฮล

สำหรับการสนับสนุนความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน ตำบลเสม็ดใต้ ภาควิชาการเข้ามาสนับสนุนในด้านองค์ความรู้ โดยการเข้ามาสนับสนุน ดังกล่าว เป็นการดำเนินการในลักษณะ Win – Win Situation คือ ได้ผลประโยชน์กันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ได้องค์ความรู้ในการพัฒนาการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ภาควิชาการได้ผลงาน หรือข้อมูลในการดำเนินการทำวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ

7) ภาคสื่อสารมวลชน

ภาคสื่อสารมวลชน ได้แก่ นักสื่อสารสังคมและวิทยุชุมชน มีบทบาทสำคัญในการ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการดำเนินงานการสร้างความมั่นคงทางอาหารผ่านคลื่นวิทยุชุมชน และ นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้โดยดำเนินการแต่งเพลง เสม็ดใต้ป็นสุข โดยมีเนื้อ รื่องเป็นการแนะนำชุมชนตำบลเสม็ดใต้ ดังนี้

เพลง เสม็ดใต้ป็นสุข

เสม็ดใต้ของเราที่บ้าน อาหารการกินบริบูรณ์ (ชาย)

เมตตาอาหารเกื้อกูล คำจูนผู้คนเลื่องลือ (หญิง)

ผู้นำทั้งหมดทั้งสิ้น รักถิ่นรักบ้านเกิดตน (ชาย)

ปลูกผักข้างท้องถนน (ชาย) (ซ้ำ) * ให้ทุกคนได้แบ่งปันกันกิน (รวม) (ซ้ำ) *

คำขวัญจำกันแม่นมั่น เสม็ดใต้ป็นสุขเพิ่มพูนทวี (รวม)

หน้าตาเบิกบานเปรมปรีดิ์ เพราะเรามีบ้านเรือนงามตา (รวม)

เพราะเรามีบ้านเรือนสะอาดตา ขยะเราทิ้งเปียกและแห้ง

พวกเราพร้อมแรงแปรรูปเป็นเงินตรา ลดรายจ่ายรายได้เพิ่มมา

เก็บออมก่อนหนา ค่อยมาใช้กิน เสม็ดใต้สุขทุกเวลา ไม่ต้องซื้อหา ผักปลาแบ่งปัน

เสม็ดใต้สุขทุกเวลา ขอเชิญท่านมา.... ทัศนบ้านเรา

อย่างไรก็ตาม การที่ภาคีเครือข่ายทั้ง 7 ภาคีที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความร่วมมือให้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม แล้ว ภาคีทั้ง 7 ก็ต่างได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากการสร้างความร่วมมือ ซึ่งถือเป็นผลประโยชน์ต่างตอบแทน แต่ข้อระมัดระวัง คือ ต้องไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเห็นผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้งมากเกินไป หรือ ทำให้อีกฝ่ายต้องสูญเสียผลประโยชน์หรือมีความเสียหาย

“ เคนคนเดียวอาจจะเดินได้ไว แต่ถ้าอยากเดินไกลต้องเดินหลายคน การสร้างความมั่นคงทางอาหารถ้าอยากให้ยั่งยืน เราต้องอาศัยภาคีเครือข่าย ฟังพาอาศัยกัน ในการพัฒนาเขาได้ประโยชน์ เราได้ประโยชน์ ชุมชนได้ประโยชน์ ” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบตำบลเสม็ดได้, สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2566)

4.3 ข้อค้นพบ ประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางของการสร้างความร่วมมือเพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่น (ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งจากภาครัฐและภาคสังคม จำนวน 24 คน และสังเกตการณ์จากการลงพื้นที่ตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา รวมถึงการศึกษาจากเอกสารรายงานของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งทำให้ได้ข้อค้นพบที่เป็นประเด็นความสำเร็จ และที่เป็นประเด็น ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางของการสร้างความร่วมมือเพื่อเป็นต้นแบบของ การสร้างความมั่นคงทางอาหารที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่น ได้ ดังนี้

4.3.1 ข้อค้นพบ แนวทางการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ดังนี้

1) ผู้นำต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง

การที่ชาวบ้านได้เห็นจากการปฏิบัติงานของผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงที่ลงมือทำกิจกรรมในชุมชนเป็นตัวอย่างเรื่อยมา เป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่าคนเหล่านี้ได้ทำสิ่งเดิมซ้ำ ๆ เป็นประจำจนกระทั่งทำให้ตนเองและเพื่อนบ้านที่คอยสังเกตและให้ความสนใจอยากรู้ และคอยเข้ามาพูดคุยส่งความรู้สึกไปยังคนเหล่านั้นว่าถ้าเข้าไปมีส่วนร่วมจะส่งผลดีต่อตัวเองและครอบครัวอย่างไร ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการขยะจนเกิดเป็นรายได้ การร่วมจัดตั้งศูนย์ผู้นำจิตอาสา หรือการปลูกพืชผักสวนครัวรั้ว/ถนนกินได้ที่ทำให้เกิดการแบ่งปัน ตลอดจนการรวมกลุ่มสร้างอาชีพจากวัตถุดิบที่มีในพื้นที่ รวมถึงการแสวงหางบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อมาพัฒนาพื้นที่

2) ความตระหนักรู้ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารเป็นสิ่งสำคัญ

จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ได้ให้ความเห็นทิศทางเดียวกันว่า “ จากสถานการณ์โควิด-19 ที่ทำให้เกิดภาวะที่คนไม่สามารถเดินทางไปรวมกลุ่มหรือทำกิจกรรมได้มากนัก รวมถึงการไปจับจ่ายซื้อของในตลาดก็ทำได้อย่างยากลำบาก ประกอบกับการที่ปัจจุบันราคาของข้าวของที่แพงขึ้นจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ ทำให้การปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเอง ดูเหมือนจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมอย่างมาก ” ในขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร ก็มีการส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนได้ปลูกพืชผักสวนครัว จากโครงการที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่มีการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผัก ต้นกล้า มาให้ปลูกไว้ในพื้นที่กลางและพื้นที่ในครัวเรือน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า “ปลูกไว้กิน เหลือจึงแบ่ง แบ่งแล้วค่อยขาย ”

3) การทำงานเป็นทีม

การทำงานอยู่คนเดียว หรือเก่งคนเดียวอาจจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ง่ายและไว แต่จะให้ได้สำเร็จได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยเครือข่ายการทำงาน เพราะแต่ละคนมีความถนัดไม่เหมือนกัน ในฐานะของผู้ที่เป็นชาวบ้านทั่วไป อาจจะมีความสามารถจากการลงมือปฏิบัติ แต่เมื่อปฏิบัติไปถึงระดับหนึ่งแล้วพบว่าไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ก็ต้องการคำแนะนำหรือข้อมูลทางวิชาการที่เครือข่ายความร่วมมือจะมาสับสนุน รวมถึงในเรื่องของงบประมาณ หากติดขัดปัญหาในเรื่องนี้ ก็อาจทำให้การทำงานบางอย่างชะงักได้ ดังนั้น การได้รับความร่วมมือหรือการมีสมาชิกในกลุ่มที่มีความสามารถในการประสานเครือข่ายความร่วมมือมาทำงาน เช่น อบต. เทศบาล หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน บริษัทห้างร้านต่าง ๆ มาช่วยเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ หรืองบประมาณทำกิจกรรม ก็จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปได้ด้วยดี แต่ทั้งนี้ต้องมาจากความร่วมมือที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน ในลักษณะ “Win-Win” เพราะการทำงานให้สำเร็จนั้นต้องอาศัยความเป็นทีม ไม่เน้นทำงานเก่งคนเดียว เน้นทีมงานอันทรงพลังที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงพร้อมจะทำงานเพื่อตอบ โจทย์ความเดือดร้อนของคนในชุมชนเป็นหลัก

4) กลไกผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ผู้นำต้องทำก่อน เป็นการทำให้เห็นเป็นตัวอย่างและศึกษาก่อนคนอื่น จึงมาสอนหรือบอกกล่าวให้ผู้อื่นทำตามได้ เพื่อให้เกิดการตื่นตัวของชุมชน ทำให้คนส่วนใหญ่หันมาสนใจ จากความแปลกใหม่ไม่เหมือนใคร การที่ผู้นำออกนำไปลงมือทำก่อนจะทำให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ๆ จากการเรียนรู้หรือจากความคิดพลาดที่เกิดขึ้น การที่ผู้นำได้ปฏิบัติก่อน ไม่ว่าจะผิดหรือถูกก็ตาม ก็สามารถใช้เป็นบทเรียนที่ใช้บอกแนะหรือเป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชนว่า ควรทำตามรูปแบบใดที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

5) การสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจ

การสร้างแรงบันดาลใจและแรงบันดาลใจจึงเป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้เรื่องอื่น ๆ กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมีการกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้กับสมาชิก โดยใช้วิธีการมอบหมายงานที่มีความหมายต่อชุมชนและมีความท้าทาย ซึ่งเป็นการสร้างให้เกิดความรู้สึกของความเป็นทีม ทำให้มีความต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายรวมถึงแสดงความผูกมัดตนเองและมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ในขณะที่เมื่อมาร่วมกันทำงานแล้วหากสมาชิกคนใดมีปัญหาใด ๆ ทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ก็ต้องมีการเอาใจใส่ซึ่งกันและกันและช่วยเหลือกันเท่าที่จะสามารถช่วยเหลือได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ มีการสอน แนะนำ สนับสนุน และให้ความสนใจอย่างใกล้ชิดต่อสมาชิก หรือมีการให้รางวัลกับผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เมื่อสมาชิกทุกคนมีความรู้สึกได้รับการสนับสนุนหรือมองว่าตนเองเป็นคนสำคัญของทีมก็จะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของทีมและส่วนหนึ่งของกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

4.3.2 ประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อวิจารณ์ รูปแบบการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

จากข้อค้นพบดังที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยได้พบปัญหาในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตำบลเสม็ดได้ที่ร่วมมือกับกรมการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์ข้อมูลซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและไม่ได้มีอาชีพประจำ ซึ่งทำให้มีเวลาว่างในการดำเนินกิจกรรมการสร้างความปลอดภัยทางอาหารปลูกผักสวนครัวบริเวณบ้านตนเองและพื้นที่สาธารณะ แต่ในอีกด้านหนึ่งประชากรวัยแรงงานในชุมชนแห่งนี้ก็มีจำนวนไม่น้อย ซึ่งไม่ได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพราะไม่มีเวลาว่างในการเพาะปลูก แต่เนื่องจากนโยบายการสร้างความร่วมมือใน

การสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ร่วมมือกันระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนและผู้นำชุมชน ที่มีเป้าหมายให้ทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัวอย่างน้อย 10 ชนิด ส่งผลให้ทุกหลังคาเรือนที่มีประชากรวัยแรงงานที่ไม่ได้มีเวลาว่างต้องปลูกผัก แต่เป็นการปลูกผักโดยที่ตัวครัวเรือนเองไม่ได้ดำเนินการปลูกเอง แต่มีทีมงานผู้นำการเปลี่ยนแปลงดำเนินการนำเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมาปลูกให้ จึงทำให้เกิดข้อปัญหาที่ทำให้การสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยการปลูกผักสวนครัวในชุมชนตำบลเสม็ดได้แห่งนี้ อาจประสบปัญหาความไม่ยั่งยืนได้ เนื่องจาก กิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารไม่ได้เกิดจากการ “ทำร่วม” ของสมาชิกในทุกครัวเรือน แต่เป็นการดำเนินการในลักษณะของ “ทำให้” ของทีมผู้นำชุมชนหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเห็นได้จากการลงพื้นที่ของผู้ศึกษาแล้วพบว่าบางครัวเรือนพืชผักสวนครัวมีการล้มตาย หรือไม่เจริญเติบโต เพราะขาดการดูแลรักษา

“ ชุมชนเราปลูกผักสวนครัวทุกหลังคาเรือนเป็นเรื่องจริงไหม คำตอบ คือ จริง แต่การมีส่วนร่วมในการปลูกหรือเปอร์เซ็นต์หรือ ไม่ คำตอบ คือ ไม่ แต่ส่วนใหญ่ 80 – 90 เปอร์เซ็นต์ก็ให้ความร่วมมือดีมาก ในส่วนที่ไม่ได้ให้ความร่วมมือ เราก็มีทีมงานไปจัดการทำให้ ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ , สัมภาษณ์เมื่อ 10 กันยายน 2567)

“ บางบ้าน ก็ไม่ได้เข้าร่วมนะ แต่ก็ทีมงานผู้นำมาทำให้ ถามว่าดีไหม มันก็ดี แต่คนที่เขาไม่ได้สนใจ เขาก็ไม่ได้ใส่ใจ มาทำให้เขาก็ไม่ได้ดูแลรักษา ไม่นานมันก็ล้มตาย ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย , สัมภาษณ์เมื่อ 10 กันยายน 2567)

2) การใช้สารเคมีในแปลงผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร

จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์ข้อมูล พบว่าการสร้างความมั่นคงทางอาหารในบางครัวเรือนในตำบลเสม็ดได้ มีการดำเนินการที่ไม่ถูกต้องตามหลักของความปลอดภัยในอาหาร กล่าวคือ มีการใช้สารเคมีในการฉีดพ่นฆ่าแมลงแปลงผักสวนครัวของชุมชนในบางแปลงเพื่อให้ผักสวนครัวมีผลผลิตที่เจริญงอกงาม สวยงาม ไม่มีแมลงกัดแทะใบ โดยเฉพาะบริเวณจุดการดูงานและประชาสัมพันธ์ (จุดเช็คอินในชุมชน) เนื่องจากต้องการให้มีความสวยงาม ซึ่งการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกผักสวนครัวจะส่งผลเสียต่อผู้บริโภคซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชนเองและส่งผลเสียต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมในชุมชน

“ ก็มีบางบ้านที่เขา ต้องการเห็นผลไว ด้วยความไม่รู้ ก็ใช้สารเคมี มาเร่งในการเจริญเติบโตของผัก ซึ่งเราก็พยายามส่งทีมงานผู้นำเราไปปรณรงค์ห้ความรู้ถึงวิธีการที่ถูกต้อง ปลูกอย่างไรโดยไม่ใช้สารเคมี ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ , สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2566)

3) ความหลากหลายของการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน

กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัวทุกครัวเรือน ตลอดจนการปลูกบริเวณพื้นที่สาธารณะโดยรอบของชุมชนตำบลเสมีดใต้ เป็นการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่มีผลสำเร็จเป็นรูปธรรมจริง แต่ยังมีข้อค้นพบที่ผู้ศึกษาค้นพบได้ว่า ชุมชนตำบลเสมีดใต้แห่งนี้ ยังขาดความหลากหลายของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจาก กิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารภายในชุมชนทั้งหมดเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการปลูกผักสวนครัว เป็นกิจกรรมหลัก ซึ่งตรงตามกับที่นโยบายของกรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดให้ดำเนินการ เช่น การปลูก กะเพรา พริก มะเขือ กะหล่ำ ผักบุ้ง กวางตุ้ง แดงกวา โหระพา ผักชี ผักชีฝรั่ง ฯลฯ เป็นต้น แต่ในความเป็นจริงแล้วในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ไม่ได้บริโภคแค่พืชผักสวนครัวเพียงอย่างเดียว แต่หากยังต้องการบริโภคโปรตีนที่มาจากเนื้อสัตว์ เพื่อให้ครบถ้วนต่อความต้องการของร่างกายในแต่ละวัน ดังนั้น จะพบได้ว่าชุมชนตำบลเสมีดใต้ ยังขาดการสร้างความมั่นคงทางอาหารในด้านการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู ปลา เป็นต้น ซึ่งพบว่ามีแค่ส่วนน้อยที่มีการเลี้ยงไว้บริโภคเอง แต่ยังไม่มีการสนับสนุนให้มีการดำเนินการสร้างเป็น โครงการหรือกิจกรรมในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ที่เป็นรูปธรรม

“อยากให้มีการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยง ไก่ หมู ปลา เบ็ด ที่สามารถเป็นอาหารได้ มันจะช่วยต่อยอดชุมชนต่อไปได้” (ประชาชนตำบลเสมีดใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

4) ปัญหาความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

การสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสมีดใต้ เป็นความร่วมมือในลักษณะของการทำงานร่วมกันของหลาย ๆ ภาคส่วน ทั้งจากภาครัฐ ภาคประชาชน และรวมถึงภาคอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบปัญหาและข้อวิจารณ์ที่เกี่ยวกับความร่วมมือของภาคีต่าง ๆ ที่สำคัญที่มีบทบาทในการร่วมมือกันสร้างความมั่นคงทางอาหาร ดังนี้

ความร่วมมือภาครัฐ การศึกษาของผู้ศึกษา พบว่า ภาคีเครือข่ายภาครัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร นั้น บางภาคีเครือข่ายจากภาครัฐไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารด้วยความสมัครใจ แต่ต้องดำเนินการตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาสูงสุดในอำเภอ และมีมุมมองว่าไม่ใช่ภารกิจหลักของตนเอง งานภารกิจของหน่วยงานของตนเองก็มีมากพอแล้ว ดังคำสัมภาษณ์

“ความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารจากภาครัฐ จริงๆ แล้วควรมีการสนับสนุนให้กับชุมชนได้มากกว่านี้ แต่ด้วยภารกิจของแต่ละหน่วยงานที่มีมาก จึงทำให้การ

ดำเนินการต่างๆมันไม่ได้มากเท่าความเป็นจริงที่ควรจะทำได้” (นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบตำบลเสมีดใต้ สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2566)

ความร่วมมือภาคประชาชน ความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากประชาชนจะดูประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่จากการสังเกตของผู้ศึกษาพบว่า ประชาชนที่ให้ความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยส่วนใหญ่จะเป็นประชาชนในช่วงวัยสูงอายุ และผู้ว่างงาน แต่ประชาชนที่เป็นวัยแรงงานและเยาวชน ยังไม่ได้ให้ความร่วมมือมากนัก ส่งผลให้ในระยะยาวหากกาลเวลาผ่านไป วัฒนธรรมการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารภายในชุมชนตำบลเสมีดใต้อาจเลือนหายไปตามกาลเวลาเพราะไม่มีคนในชุมชนรุ่นหลังสานต่อ

“ สิ่งที่น่ากังวลของชุมชนเรา คือ คนหนุ่มสาว เด็กรุ่นหลัง ที่ยังไม่มีส่วนร่วมมากพอ จึงเป็นโจทย์ของผู้นำที่จะต้องพยายามสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในทุกกลุ่มวัย เพื่อความยั่งยืน ” (ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสมีดใต้ , สัมภาษณ์เมื่อ 10 กันยายน 2566)

4) ผลประโยชน์แอบแฝง

จากการศึกษาข้อมูล พบว่า การสร้างความมั่นคงทางอาหาร เปรียบเสมือนนโยบาย ๆ หนึ่งในเครื่องมือของข้าราชการในพื้นที่ นักการเมืองในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ใช้เพื่อการสร้างผลงาน เพื่อให้สามารถก้าวต่อไปสู่ยศ ตำแหน่งที่ใหญ่ขึ้น เป็นฐานเสียงในการลงสมัครการเมืองท้องถิ่น และในขณะเดียวกัน บางคนก็มองว่าอาจจะมีผลประโยชน์แอบแฝงในแง่ของการจัดซื้อจัดจ้าง วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินนโยบายหรือไม่ นอกจากนี้แล้ว ภาคเอกชนที่ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การดำเนินการต่างๆ จุดประสงค์สำคัญที่สุดคือการแสวงหาผลกำไร ดังนั้น จากการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร จึงแฝงไปด้วยประโยชน์แอบแฝงจากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ โดยจากการสังเกตของผู้ศึกษาพบว่า เมล็ดพันธุ์ที่นำมาสนับสนุนให้ชาวบ้าน โดยภาครัฐเป็นผู้อุดหนุนมาในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ได้และเป็นผักที่คนไม่นิยมปลูกกันมาก และที่สำคัญอายุของผลิตภัณฑ์ใกล้จะหมดอายุ

4.3.3 ข้อเสนอแนะต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

การดำเนินการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ มีข้อเสนอแนะที่ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขในประเด็นปัญหาในการสร้างความร่วมมือ ดังนี้

- ทักษะของประชาชน

การดำเนินการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเป็นการดำเนินการระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม หรือผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินการริเริ่มแนวนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหารและการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากภาครัฐหรือผู้นำไม่ริเริ่ม ก็จะเป็นการยากที่ประชาชนจะริเริ่มทำก่อน ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่ประชาชนไม่ได้รับการปลูกฝังทัศนคติของการเป็นนักคิด หรือนักพัฒนา ซึ่งจะทำให้การดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีผู้ริเริ่มให้ ซึ่งประชาชนในบางส่วนก็ได้มาเข้าร่วมอย่างมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน แต่ยังคงมีประชาชนอีกกลุ่ม ได้แก่ ประชากรวัยแรงงาน ที่ยังไม่ได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นมากเท่าที่ควร ซึ่งสิ่งหนึ่งเกิดจากทัศนคติของประชาชนกลุ่มดังกล่าวที่มองว่า เรื่องของการพัฒนาต่าง ๆ ตลอดจนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร นั้น เป็นเรื่องของภาครัฐ ตนมีหน้าที่ในการทำงาน และรอรับผลประโยชน์เพียงอย่างเดียวเพราะเสียภาษีอยู่แล้ว

“ ก็เคยคิดจะเข้าร่วมนะ แต่ไม่มีเวลาแค่ทำงานก็เหนื่อยแล้ว และมันเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ผมก็ไม่ได้เดือดร้อนนะถ้าไม่ได้ผลประโยชน์อะไรจากกิจกรรมพวกนี้ ผมก็ซื้อบริโภคเอา ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สัมภาษณ์เมื่อ 10 กันยายน 2566)

ซึ่งประเด็นดังกล่าว เป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเนื่องจาก ทัศนคติเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมโดยตรง หากประชาชนไม่มีทัศนคติที่ริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนา ก็จะเป็นการยากในการพัฒนาในการสร้างความมั่นคงทางอาหารหรือด้านอื่น ๆ โดยการพัฒนาทัศนคติของประชาชน สามารถดำเนินการได้โดยการฝึกอบรมปรับทัศนคติมุมมองต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อส่วนรวม และการปลูกฝังค่านิยมประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตัว

- ผลประโยชน์แอบแฝง

ปัญหาสำคัญ ที่ผู้ศึกษาได้พบในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร คือ การที่ภาคีเครือข่าย มีจุดประสงค์ซ่อนเร้นหรือผลประโยชน์แอบแฝงบางอย่างซ่อนอยู่ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ยกตัวอย่างเช่น ภาคเอกชน ที่เข้ามาสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผักสวนครัวให้กับกรมการพัฒนาชุมชน พบว่า เมล็ดพันธุ์ผักสวนครัวที่สนับสนุน เป็นเมล็ดพันธุ์ผักที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ หรือ ที่เรียกว่าเป็นหมัน ซึ่งทำให้การขยายผลการสร้างความมั่นคงทางอาหารต้องซื้อเมล็ดพันธุ์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่สามารถต่อยอดจากของเดิมที่มีอยู่ได้ทำให้บริษัทก็ได้ผลกำไรเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าเมล็ดพันธุ์ที่นำมาสนับสนุนให้กรมการพัฒนาชุมชนไปแจกต่อนั้น เป็นเมล็ดพันธุ์ที่เหลือระยะเวลาใช้งานไม่นาน (ใกล้หมดอายุ) ดังนั้น การสร้างความร่วมมือควรตัดประเด็นผลประโยชน์แอบแฝงออกไป และทุกฝ่ายควรมองถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง โดยไม่เอาัดเอาเปรียบกัน

4.3.4 ข้อเสนอแนะต่อโครงการ/กิจกรรมในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

กิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในชุมชนตำบลเสม็ดได้มีกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่โดดเด่น คือ การปลูกผักสวนครัว และการดำเนินกิจกรรมปลูกผักในที่สาธารณะ แต่การดำเนินการดังกล่าวยังไม่สามารถตอบ โจทย์การสร้างความมั่นคงทางอาหารได้ครอบคลุมทั้งหมด ผู้ศึกษาจึงรวบรวมข้อค้นพบ ประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อโครงการ/กิจกรรมในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ดังนี้

- โครงการ/กิจกรรม การเลี้ยงสัตว์

การบริโภคอาหารของมนุษย์ ร่างกายของมนุษย์นั้นนอกจากการได้รับวิตามินและเกลือแร่ หรือคาร์โบไฮเดรตจาก แป้ง ร่างกายยังมีความต้องการในการบริโภคโปรตีนจากเนื้อสัตว์ ซึ่งชุมชนตำบลเสม็ดได้แห่งนี้ยังไม่ได้มีการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์อย่างเป็นทางการ หรือเป็นกิจกรรมเช่นเดียวกับการปลูกผัก ดังนั้น ควรมีกิจกรรมต่อยอดการสร้างความมั่นคงทางอาหารในรูปแบบของการเลี้ยงสัตว์ เช่น การส่งเสริมการเลี้ยงไก่ไข่

“ อยากให้มีการสนับสนุนการเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เพราะเป็นสัตว์ที่เลี้ยงไม่ยาก อาจจะทำเป็นพื้นที่สาธารณะแบบแปลงผัก ให้ชาวบ้านมาช่วยกันดูแล และนำผลผลิตไปบริโภคและจำหน่าย นำเงินมาหมุนเวียน ” (ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2566)

- การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผักสวนครัว

การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพื่อการบริโภค และการแบ่งปัน ตลอดจนการจำหน่ายในรูปแบบผักสด เป็นการดำเนินการที่พื้นที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว แต่หากต้องการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ควรมีการดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เป็นของกินที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ และสามารถเก็บรักษาได้นานขึ้น เช่น การแปรรูปผักทอด การแปรรูปกิมจิ การแปรรูปผักกาดดอง เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการแปรรูปนั้น ต้องอาศัยองค์ความรู้ ดังนั้น ควรมีการจัดการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ในการแปรรูป และส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

“ ผักบางอย่างมันบริโภคไม่ทัน อายุสั้น เหลือก็อาจจะต้องทิ้ง ถ้ามีการสนับสนุนให้เราแปรรูปได้ ก็จะเป็นเรื่องที่ดี ชุมชนเราจะได้มีรายได้เพิ่มอีกช่องทาง “ (ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย , สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2566)

4.3.5 ข้อเสนอแนะเพื่อความยั่งยืนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

ความยั่งยืน เป็นหนึ่งในส่วนสำคัญของความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เนื่องจาก หากการดำเนินการใด ๆ ก็ตามขาดความยั่งยืนกิจกรรม เหล่านั้น และประโยชน์จากกิจกรรมเหล่านั้นก็จะถูกเลื่อนหายไปตามเวลา ตามกระแสการพัฒนา ซึ่งในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์และสรุปข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ดังนี้

- การพัฒนาคนและเครือข่าย

ในปัจจุบันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และเช่นเดียวกับองค์ความรู้ต่างๆ ที่รวมถึงองค์ความรู้หรือแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ก็มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เช่นกัน ดังนั้น การพัฒนาคนและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพื่อให้ทรัพยากรบุคคลได้เรียนรู้ องค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสามารถนำมาพัฒนาชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืน เพราะถ้าทรัพยากรบุคคลไม่ได้รับการพัฒนาความรู้หุคอยู่หนึ่ง แต่โลกไม่ได้หยุดนิ่งตาม ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ชุมชนอาจจะไม่สามารถปรับตัวได้ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาฝุ่นละอองในอากาศ ที่

ส่งผลกระทบต่อตรงกับการเจริญเติบโตของการปลูกผัก ถ้าทรัพยากรบุคคลไม่ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ ก็จะทำให้ไม่สามารถปรับตัวเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าวได้

- การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

เทคโนโลยีการเกษตรและนวัตกรรมทางการเกษตร มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารหากต้องการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนหรือต้องการพัฒนาให้ดีกว่าเดิม อาจจะไม่สามารถทำได้โดยใช้วิธีการแบบเก่าหรือแบบเดิม แต่หากจะต้องใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาช่วย เช่น การใช้เทคโนโลยีเครื่องรดน้ำผักโดยอัตโนมัติ การใช้นวัตกรรมการปลูกผักแบบคอนโดเพื่อลดพื้นที่ การปลูกผักบนโต๊ะ เป็นต้น

- การพัฒนาโดยใช้ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable Development Goals (SDGs)

การพัฒนาการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในด้านของเป้าหมายขจัดความหิวโหย (Zero Hunger) แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเด็นอื่น ๆ อีก 16 ข้อ เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยยกระดับการพัฒนาความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นได้ เช่น เป้าหมายการขจัดความยากจน อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร กล่าวคือ ถ้าเราสามารถทำให้ประชาชนมีรายได้ที่เพียงพอ ประชาชนก็จะสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารได้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารได้โดยตนเองไม่เดือดร้อน หรือ การส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ ก็จะช่วยให้สามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการไม่ยอมรับในความแตกต่างในระหว่างการทำงาน ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารได้

- การจัดตั้งกองทุนความมั่นคงทางอาหาร

การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหาร หรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากภาวะวิกฤติต่าง ๆ นอกจากอาหารแล้ว เงินทุน ยังไม่เป็นสิ่งสำคัญ ในการสร้างความร่วมมือและการแก้ไขปัญหา การดำเนินการต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีต้นทุนในการผลิตหรือการสละเวลา ดังนั้น หากต้องการขยายขอบเขตความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้มีกิจกรรมที่มากขึ้น และมีความยั่งยืน ควรมีการดำเนินการจัดตั้งเป็นกองทุน โดยใช้เงินทุนจากการจำหน่ายพืชผักสวนครัวจาก กิจกรรม 4 ร. (โรงแรม โรงเรียน โรงพยาบาล ร้านอาหาร) มาบริหารจัดการเพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เช่น นำเงินมาซื้อเมล็ดพันธุ์ผักที่ในชุมชนยังไม่มี การเพาะปลูกเป็นต้น หรือเป็นเงินทุนสำรองสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจำเป็นเร่งด่วน

บทที่ 5

สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง รัฐและสังคมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ภูมิศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร และ 2) เสนอแนะแนวทางของตัวแบบการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่นๆได้ โดยการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงลงพื้นที่พูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในประเด็น โดยสามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษา ได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารจากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นชุมชนที่โดดเด่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยในชุมชนแห่งนี้ มีการสร้างความมั่นคงทางอาหารด้วยการปลูกผักสวนครัว ครัวเรือนละอย่างน้อย 10 ชนิด เป็นจำนวน 1,887 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในตำบลเสม็ดได้ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวประสบความสำเร็จได้เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐที่มีกรมการพัฒนาชุมชนเป็นแกนนำหลักในการดำเนินนโยบายสร้างความมั่นคงทางอาหารร่วมกับชุมชนที่มีผู้นำชุมชนเป็นกลไกที่สำคัญร่วมกับภาคีเครือข่ายภาคส่วนอื่น ๆ ร่วมมือกันสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมภายในชุมชนแห่งนี้ โดยสามารถสรุปผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้ดังนี้

5.1.1 รูปแบบในการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสมีคใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

สำหรับรูปแบบในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารจากการศึกษาข้อมูล จะพบว่า รูปแบบในการสร้างความร่วมมือนั้น เป็นการดำเนินการสร้างความร่วมมือที่มีพัฒนาการรูปแบบการสร้างความร่วมมือด้วยกัน 3 รูปแบบ ที่สอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคม ที่ได้แบ่งไว้ 3 รูปแบบคือ 1) รัฐล้อมสังคม 2) สังคมล้อมรัฐ และ 3) สังคมร่วมรัฐ ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า รูปแบบการสร้างความร่วมมือการสร้างความมั่นคงทางอาหารในช่วงแรก เป็นแนวนโยบายที่ภาครัฐ โดย กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ริเริ่มกำหนดนโยบายในการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ที่กลายเป็นโรคระบาดครั้งใหญ่ในช่วงปี พ.ศ. 2563 โดยกรมการพัฒนาชุมชนได้นำต้นแบบความสำเร็จการสร้างความมั่นคงทางอาหารด้วยการปลูกผักสวนครัว “โครงการบ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” จากชุมชนตำบลโก่งธนู อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี มาเป็นต้นแบบในการดำเนินการ เพื่อเป็นการรณรงค์ให้ประชาชนตำบลเสมีคใต้ ได้สามารถพึ่งพาตนเองและลดรายจ่ายในยามวิกฤติโดยการรณรงค์ให้ประชาชนทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัวเพื่อเป็นอาหารในการบริโภคในครัวเรือน โดยใช้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ทำหน้าที่เป็นผู้ผลักดัน หรือ “โซ่ข้อกลาง” ในการเชื่อมต่อนโยบาย และใช้กิจกรรม ปลูกพืช ปลูกผัก ปลูกรักกับ พช. เป็นกิจกรรมแรกในการดำเนินงานเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในชุมชน ดังนั้น ในระยะเริ่มแรกจึงเป็นการดำเนินงานในลักษณะการนำแนวนโยบายจากภาครัฐมาขับเคลื่อนในพื้นที่ (Top down) จึงมีรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะของรัฐล้อมสังคม

ต่อมาเมื่อภาครัฐ โดย กรมการพัฒนาชุมชนสามารถสร้างการตระหนักรู้ด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นภายในชุมชนได้แล้ว ภาครัฐใช้กิจกรรมปฏิบัติการ **Quick win 90 วันปลูกผักสวนครัว** เพื่อให้ทุกครัวเรือนในชุมชนตำบลเสมีคใต้ร่วมปลูกผักสวนครัวอย่างน้อยครัวเรือนละ 10 ชนิด โดยใช้กลไกผู้นำชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยภาครัฐได้ใช้วิธีการเชิญชวนผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนตำบลเสมีคใต้มาร่วมทำกิจกรรมการปลูกผัก และส่งผู้นำชุมชนดังกล่าวไปพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดและการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ผู้การเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสมีคใต้ ” โดยการขับเคลื่อนงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างการตระหนักรู้ การให้ความรู้ และการขยายผลสร้างความร่วมมือในการปลูกผัก

สวนครัวให้ครบทุกครัวเรือนในชุมชนตำบลเสม็ดได้ โดยมีหลักการดำเนินงานที่สำคัญ คือ 1) ค้นหาทีมงานคนมีใจ 2) อบรมถ่ายทอดความรู้ 3) วางแผนการดำเนินงาน 4) ดำเนินการแบบ ทำทันที และ 5) การตรวจเยี่ยมติดตาม ซึ่งทั้ง 5 กระบวนการเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนงานของกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงตำบลเสม็ดได้ ซึ่งถือเป็น Key Person และกลไกที่สำคัญในการสร้างการปลูกผักสวนครัวในทุกครัวเรือน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และสามารถใช้กลไกภาครัฐเป็นเครื่องมือในการดำเนินการสร้างความร่วมมือ และสามารถประสานงานก่อให้เกิดความร่วมมือ การริเริ่ม การสร้างความมั่นคงทางอาหารในหลายๆ กิจกรรมในชุมชนให้เป็นรูปธรรม ทำให้ภาครัฐหรือกรมการพัฒนาชุมชนถูกลดบทบาทรองลงมาเป็นผู้สนับสนุนมากกว่าผู้ริเริ่มในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในช่วงนี้จึงเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ในลักษณะ “สังคมล้อมรัฐ”

การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ต้องอาศัยความร่วมมือที่สำคัญจาก ภาคประชาชนหรือชาวบ้านตำบลเสม็ดได้ ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารในทุกครัวเรือนจำนวน 1,887 ครัวเรือนในตำบลแห่งนี้ ภาครัฐ หรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถทำสำเร็จได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนตำบลเสม็ดได้ ซึ่งนอกเหนือจากการให้ความร่วมมือในการปลูกผักสวนครัวทุกหลังคาเรือนดังกล่าวแล้ว ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนแห่งนี้ ยังมีการสะท้อนกลับแนวนโยบายการสร้างความมั่นคงทางอาหาร จนเกิดกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เป็นกิจกรรมสำคัญ คือ “เสม็ดใต้ปิ่นสุข” ที่แสดงให้เห็นถึงกระแสการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการแบ่งปันในชุมชนที่ริเริ่มจากชาวบ้านต่อยอดจากการปลูกผักที่ภาครัฐและผู้นำเข้ามาส่งเสริม ได้แก่ กิจกรรมตู้ปิ่นสุขจำนวน 6 แห่ง และกิจกรรมถนนกินได้ ที่นับเป็นกิจกรรมสำคัญในชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เกิดจากประชาชนสะท้อนกลับมาเป็นกิจกรรมนโยบาย (Bottom Up) ซึ่งการดำเนินการดังที่กล่าวมาก่อนทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ที่เทียบเท่ากับบทบาทของภาครัฐในช่วงต้น จึงทำให้ช่วงนี้มีความสัมพันธ์ในรูปแบบ “สังคมร่วมรัฐ”

นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในส่วนสุดท้าย จะประสบความสำเร็จไม่ได้หากขาดการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย จากภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคศาสนา และภาคสื่อมวลชน ที่ได้เข้ามามีบทบาทสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหารตามบทบาทหน้าที่

ของแต่ละภาคีโดยความสัมพันธ์ในการเข้ามาสนับสนุนเป็นในรูปแบบต่างฝ่ายต่างได้ผลประโยชน์ (Win-Win Situation)

โดยสรุปแล้ว รูปแบบในการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนและชุมชนตำบลเสมีคดีได้ เป็นการดำเนินการในรูปแบบพัฒนาการของความสัมพันธ์ของรัฐ ทั้ง 3 รูปแบบ (รัฐล้อมสังคม สังคมล้อมรัฐ สังคมร่วมรัฐ) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการประสานงานนโยบายในแนวตั้งจากการสั่งการของภาครัฐลงมาในระดับพื้นที่ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางคล้าเป็นผู้รับนโยบายมาขับเคลื่อน (Top Down) ผ่านกลไกผู้นำชุมชนที่ได้รับการพัฒนาสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบความร่วมมือแบบแนวราบ (Horizontal) ร่วมคิด ร่วมทำ จนเกิดเป็นวัฒนธรรมการปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหารแก่ประชาชน ซึ่งประชาชนได้มีการสะท้อนกลับจากล่างสู่บน (Bottom Up) จนเป็นกิจกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญภายในชุมชน และมีภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุน หรือเราอาจสรุปความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสมีคดีได้แห่งนี้ อยู่นอกกรอบรูปแบบ “ รัฐนำ ผู้นำทำ ประชาชนตาม และภาคีเครือข่ายสนับสนุน ”

5.1.2 ข้อเสนอแนะแนวทางของตัวแบบการสร้างความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน และชุมชนตำบลเสมีคดี อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่นๆได้

จากผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมของการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสมีคดี อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ภายใต้อาจารย์ที่ปรึกษาที่ปรึกษา นั้น จะพบว่ามีข้อเสนอแนะแนวทางต่างๆ ที่ต้องปรับปรุงพัฒนา เพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่นๆได้ โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาและรวบรวมข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างและจากข้อค้นพบประเด็นปัญหาอุปสรรค และข้อวิจารณ์ ตัวแบบการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และพัฒนากิจกรรมที่มีอยู่ ตลอดจนพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสมีคดีได้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม แต่อย่างไรก็ตามภายใต้ผลสำเร็จ นั้น การดำเนินงานดังกล่าวเกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้นำชุมชนเป็นหลัก และประสานความร่วมมือไปยังประชาชนในตำบล ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุ ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ประชากรวัยแรงงาน ไม่ได้

มีบทบาทส่วนร่วมในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพราะไม่มีการสร้างการรับรู้และสร้างทัศนคติที่ดีในการมีส่วนร่วมของการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้ประชาชนกลุ่มวัยแรงงาน โดยประชากรกลุ่มนี้มีมุมมองการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เป็นเรื่องไกลตัว ซึ่งถือเป็นประชากรกลุ่มสำคัญและเป็นกำลังหลักในชุมชน ฉะนั้น หากจะสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบได้ ชุมชนตำบลเสม็ดได้หรือชุมชนอื่นๆ ที่จะนำรูปแบบการสร้างความร่วมมือมาใช้ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารจะต้องเริ่มจากการพัฒนา “ทัศนคติประชาชน” โดยเฉพาะวัยแรงงาน ให้ได้ตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ และที่สำคัญ “ทัศนคติในการเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค่นโยบาย” เนื่องจากปัญหาในชุมชนบางอย่าง ไม่สามารถรอให้ภาครัฐมาแนะนำ ริเริ่ม สั่งการ หรือช่วยเหลือได้ทันที หากแต่ต้องเกิดจากการร่วมมือและริเริ่มจากประชาชน เพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคม และสามารถแก้ไขปัญหาคืออย่างตรงจุดมากที่สุด ดังนั้น ข้อเสนอแนะควรมีการส่งเสริมสร้างทัศนคติการเป็นนักพัฒนาหรือการเห็นประโยชน์ส่วนตน

นอกจากปัญหาด้านทัศนคติของประชาชนแล้ว ปัญหาอีกประการที่พบ คือ การปลูกผักสวนครัวที่ใช้สารเคมี ซึ่งเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะหากอาหารที่ถูกสร้างขึ้นไม่มีความปลอดภัย มีสารพิษปนเปื้อน ประชาชนผู้บริโภค ก็จะได้รับอันตราย โดยปัญหาดังกล่าวยังพบเห็นได้ในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งต้องมีการรณรงค์สร้างการรับรู้ถึงโทษ ภัย ของการใช้สารเคมี และสอนวิธีการปลูกผักอย่างถูกต้องและไม่ใช้สารเคมี

2) ข้อเสนอแนะต่อโครงการและกิจกรรม

การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน เกิดกิจกรรมในการสร้างความมั่นคงทางอาหารต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น การปลูกผักสวนครัวทุกหลังคาเรือน กิจกรรมผู้ปั่นสุข กิจกรรมถนนกินได้ เป็นต้น โดยการดำเนินการดังกล่าวเกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการลดรายจ่าย สร้างรายได้ และสร้างสุขภาพที่ดีในชุมชน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้วนั้น การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนสามารถดำเนินการได้นอกเหนือจากการใช้วิธีการปลูกผักสวนครัว คือ การเลี้ยงสัตว์ ไร่บริโภค เพราะร่างกายของมนุษย์เรานั้นยังมีความต้องการจากสารอาหารประเภทอื่นนอกจากวิตามินและเกลือแร่จากพืชผักสวนครัว ดังนั้น การส่งเสริมกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ จึงเป็นข้อเสนอแนะที่สำคัญที่จะต่อยอดการสร้างความมั่นคงทางอาหารภายในชุมชนให้ครอบคลุมและเกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหาร ที่ได้ดำเนินการจนประสบผลสำเร็จในวงกว้างในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ยังมีผลผลิตจำนวนมากที่เหลือจากการบริโภค การแบ่งปัน และการจำหน่าย ดังนั้น เพื่อไม่ให้ผลผลิตดังกล่าว เน่าเสียไปโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์ ควรมีการดำเนินการแปรรูปผลผลิตส่วนเกินดังกล่าว ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ ต่อไปได้ เช่น การทำกิมจิ การทำผักอบกรอบ เป็นต้น

3) ข้อเสนอแนะเพื่อความยั่งยืน

การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน เมื่อประสบผลสำเร็จแล้ว สิ่งสำคัญที่จะทำให้การสร้างความมั่นคงทางอาหารคงอยู่ตลอดไป คือ ความยั่งยืน เพื่อเป็นการสร้างความยั่งยืนในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ควรมีการดำเนินการสร้างความยั่งยืน โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับ การพัฒนาคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรบุคคลในช่วงวัยเด็กและเยาวชนที่จะเป็นผู้สืบทอดการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้คงอยู่ในชุมชน จึงควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน นอกจากนี้การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ยังเป็นส่วนสำคัญ เพราะความรู้และปัญหาของชุมชนไม่หยุดอยู่นิ่ง ชุมชนจึงต้องมีความพร้อมในองค์ความรู้และนวัตกรรมต่าง ๆ ที่จะมารองรับปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร และที่สำคัญการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน ควรมีการนำเป้าหมายการโดยใช้ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable Development Goals (SDGs) มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

1) ความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี การศึกษาเรื่อง รัฐและสังคมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการศึกษาข้อมูลของผู้วิจัย พบว่า การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ที่ได้ร่วมมือกับภาครัฐ เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food security) ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (2006) ที่ได้ให้ความหมายว่า

“...คนทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัยและมีโภชนาการ ทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ ในการตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจทางอาหารของพวกเขา เพื่อให้เกิดชีวิตที่ประกอบด้วยความกระตือรือร้น และสุขภาวะ “

จากแนวคิดด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหารดังกล่าว จะพบว่า มีความสอดคล้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตำบลเสม็ดได้ จากผลการศึกษาระบุว่าชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีการปลูกผักสวนครัวสร้างความมั่นคงทางอาหารทุกครัวเรือน ๆ ละอย่างน้อย 10 ชนิด ส่งผลให้เป็นหลักประกันได้ว่าประชาชนทุกคนในตำบลเสม็ดจะสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ และที่สำคัญการดำเนินการปลูกผักสวนครัวโดยส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการโดยใช้หลักกสิกรรมธรรมชาติ ที่ไม่ใช่สารเคมี จึงทำให้เป็นแหล่งอาหารที่มีความปลอดภัย สามารถตอบสนองการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ในชุมชน ส่งผลให้ประชาชนในตำบลเสม็ดได้สามารถมีร่างกายและแรงใจในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับความหมายดังกล่าวของแนวคิดของ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (2006)

อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อเสนอแนะที่จะช่วยเติมเต็มให้การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้มีความสมบูรณ์สอดคล้องกับแนวคิดมากยิ่งขึ้น คือ การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เกี่ยวกับสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด ปลา เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับโภชนาการของอาหารที่ประชาชนควรจะได้รับในการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนตำบลเสม็ดได้ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ยังมีความสอดคล้องกับ องค์ประกอบของการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2002) ได้จำแนก องค์ประกอบไว้ 4 มิติย่อย ได้แก่ ความพอเพียง (Availability) การเข้าถึง (Access) การใช้ประโยชน์ (Utilization) และเสถียรภาพ (Stability) ดังนี้

ความพอเพียง (Availability) คือ ชุมชนตำบลเสม็ดได้มีความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม จากการปลูกผักทุกครัวเรือนอย่างน้อย 10 ชนิด จำนวน 1,887 ครัวเรือน

การเข้าถึง (Access) คือ ประชาชนตำบลเสม็ดได้สามารถเข้าถึงอาหาร ได้ทุกคน จากการศึกษาจะพบว่า นอกจากทุกครัวเรือนจะมีการปลูกผักสวนครัวแล้ว ในพื้นที่สาธารณะ ยังมีการจัดกิจกรรมผู้ป็นสุข และถนนกินได้ ให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารได้ โดยไม่จำกัดอายุ จำกัดเพศ

การใช้ประโยชน์ (Utilization) คือ การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ปลูกสวนครัวที่ได้ดำเนินการผลิตได้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็น

อาหารเพื่อบริโภคในชีวิตประจำวัน เป็นอาหารที่ปลอดภัย สร้างสุขภาวะที่ดี และนอกจากนี้ยังสามารถสร้างรายได้ และลดรายจ่ายให้ประชาชนในตำบลเสมีดได้อีกด้วย

เสถียรภาพ (Stability) คือ การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนแห่งนี้ มีความเสถียรภาพ เนื่องจาก ผักสวนครัวที่มีการรณรงค์ปลูก เป็นพืชผักที่สามารถปลูกง่าย และสามารถโตได้ไว ปลูกได้ทุกฤดูกาล ดังนั้น หากเกิดภัยพิบัติหรือวิกฤตต่าง ๆ ชุมชนแห่งนี้จะสามารถปรับตัว และมีความมั่นคงทางอาหารอยู่ตลอดเวลา

สำหรับการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสมีดได้ จากผลการศึกษา พบว่า เป็นรูปแบบการดำเนินการที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปฏิบัติร่วมกัน ระหว่างภาครัฐที่นำโดยกรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ริเริ่มนโยบาย กับชุมชนและหน่วยงานภาคีอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาครัฐ ร่วมมือกันสร้างความมั่นคงทางอาหาร ผ่านกิจกรรมการปลูกผักสวนครัว การแบ่งปันผลผลิต และการต่อยอดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แนวคิดการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Governance) โดยการดำเนินการร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสมีดได้ จะไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม หากไม่ได้รับการร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพราะภาครัฐเองก็ไม่สามารถดำเนินการได้เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ ภาคประชาชนหรือชุมชนเองก็ไม่สามารถดำเนินการได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในการให้องค์ความรู้หรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ดังนั้น การดำเนินการสร้างความร่วมมือดังกล่าว จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม ของ Christine Carlson (2007) ที่ได้ให้ความหมายว่าเกี่ยวกับ การจัดการปกครองแบบมีส่วนร่วม ว่าหมายถึง

“ผู้นำที่มีส่วนร่วมกับทุกภาคีภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมโดยที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ ในการพัฒนาประสิทธิผลของแนวทางการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกินกว่าองค์กรใดองค์กรเดียวจะแก้ไขได้ ”

ในขณะที่รูปแบบในการสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร จากการศึกษา พบว่า การสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสมีดได้ เป็นการดำเนินการที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเริ่มจากการนำแนวนโยบายจากภาครัฐด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหารมาปฏิบัติในพื้นที่โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ บางคล้าเป็นผู้นำนโยบายมาขับเคลื่อน และส่งต่อความร่วมมือมายังกลไกผู้นำ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมระหว่างภาครัฐและประชาชนเข้าด้วยกัน โดยในทุก ๆ กิจกรรม เป็นการดำเนินการใน

ลักษณะ “ ทำร่วม “ เน้นการสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางอาหารจนลงมือทำตาม และต่อยอดไปจนถึงการร่วมมือร่วมใจของประชาชนสะท้อนกลับเป็นนโยบายกิจกรรมเสริมได้ป็นสุข ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดความร่วมมือ ของ สัญญาวิวัฒน์ (อ้างถึงใน อุมภาพร บุญเพชร, 2555 : 25) ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือว่า

“ ในกิจกรรมทุกอย่าง ควรให้ทีมงานมีความร่วมมือให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้เขาได้เป็นคนตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เขาได้ทำตามความสนใจและความต้องการของเขา ซึ่งจะทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง “

สำหรับรูปแบบความสัมพันธ์ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้จากการศึกษา พบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม ในลักษณะของ **”สังคมร่วมรัฐ”** กล่าวคือ การดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารมีองค์กรภาครัฐ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน ทำหน้าที่กำกับดูแลและสังคม สังคม ได้แก่ ชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว เกิดขึ้นจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid - 19) ทำให้ประชาชนตำบลเสม็ดได้ได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจเกิดเป็นความต้องการความปรารถนาที่จะสามารถดำรงชีวิตในชุมชนอย่างมีความสุขอัน หมายรวมถึง การที่ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร มีแหล่งอาหารในชุมชน ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในสภาวะวิกฤต สามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และสร้างรายได้ จึงจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือร่วมกันกับรัฐ โดยชุมชนตำบลเสม็ดยินยอมให้ภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการแทรกแซงสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อแก้ไขปัญหาในลักษณะของสังคมร่วมรัฐ โดยทั้งสองฝ่ายต่างมีบทบาทเท่า ๆ กันอย่างได้สมดุล ในการร่วมมือกันสร้างความมั่นคงทางอาหาร

2) ความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากผลการศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล สงกลาง (2561) ที่ได้วิจัยเรื่อง **รูปแบบความมั่นคงทางอาหารและการจัดการอาหารปลอดภัยในชุมชน ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม** โดยผลการของ สุวิมล สงกลาง (2561) พบว่าแหล่งที่มาของอาหารและทรัพยากรอาหารของชุมชน ประกอบด้วย แหล่งอาหารตามธรรมชาติ แหล่งอาหารที่ผลิตได้ แหล่งซื้อขายอาหาร และแหล่งอาหารตามวัฒนธรรม นอกจากนี้ชุมชนได้ให้คำนิยามความมั่นคงทางอาหาร คือ “ การพออยู่ พอกิน ” ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ ฐานทรัพยากรอาหารของชุมชน

ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ส่วนด้านความปลอดภัยของอาหารนั้นเน้นความปลอดภัยของกระบวนการผลิตอาหาร ความไม่ปลอดภัยของฐานทรัพยากรอาหาร และพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชุมชนมีรูปแบบความมั่นคงทางอาหารและการจัดการอาหารปลอดภัยด้วยการรวมกลุ่มปลูกผักตามฤดูกาล ร่วมกับความต้องการบริโภคที่ปลอดภัยจากสารเคมี โดยเน้นการให้ประชาชนในชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยของอาหาร และเข้าถึงผักที่ปลอดภัยจากสารพิษ ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนมีความพอเพียงของอาหาร จึงควรมีการพัฒนา รูปแบบความมั่นคงทางอาหารและการจัดการอาหารปลอดภัยของชุมชน ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องและมีศักยภาพที่สูงขึ้นต่อไป

จากผลการศึกษางานวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับผลศึกษาการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ในประเด็นหลักที่สำคัญ ดังนี้

- ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร คือ “การพออยู่ พอกิน” มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผู้ศึกษาได้ศึกษา พบว่า ความหมายในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ของประชาชนตำบลเสม็ดได้และภาคีเครือข่าย มีความหมายที่เหมือนกับการพออยู่ พอกิน โดยเห็นได้จากรูปแบบการดำเนินการในการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เน้นใช้วิธีการปลูกผักทุกหลังคาแล้วมีการแบ่งปัน สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้มีความพอเพียงในการบริโภคและเข้าถึงอาหาร และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งภาครัฐและผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถสรุปความหมายของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ได้ว่า “ ความมั่นคงทางอาหาร คือ การที่ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและเพียงพอในทุกช่วงเวลา และทุกคน ” จึงมีความสอดคล้องกับความหมายของ การพออยู่ พอกิน

- แหล่งที่มาของอาหาร มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล สงกลาง (2561) ที่ได้ศึกษาแล้ว พบว่าแหล่งที่มาของอาหารและทรัพยากรอาหารของชุมชน ประกอบด้วย แหล่งอาหารตามธรรมชาติ แหล่งอาหารที่ผลิตได้ แหล่งซื้อขายอาหาร และแหล่งอาหารตามวัฒนธรรม โดยสำหรับชุมชนตำบลเสม็ดได้ มีแหล่งอาหารในชุมชนครบทั้ง 4 แหล่ง โดยจากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า แหล่งอาหารของชุมชนตำบลเสม็ดได้ ประกอบไปด้วย แหล่งอาหารตามธรรมชาติ ได้แก่ พืชผักสวนครัวและปลา ที่อยู่ตามบริเวณพื้นที่ธรรมชาติในชุมชน แหล่งอาหารที่ผลิตได้ ได้แก่ ผักสวนครัวที่เกิดจากการร่วมมือของภาครัฐและชุมชนในการผลิตขึ้นทุกหลังคาเรือนในชุมชน แหล่งซื้อขายอาหาร ได้แก่ โรงแรม ร้านค้า ที่อยู่ชุมชนที่เป็นแหล่งจำหน่ายอาหารและรับซื้ออาหารในชุมชน และแหล่งอาหารตามวัฒนธรรม ได้แก่ ตู้ปันสุข และถนน

กินได้ ที่เกิดจากวัฒนธรรมการปลูกผักและวัฒนธรรมการแบ่งปันในชุมชน ร่วมแบ่งปันผลผลิตจากการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

นอกจากนี้ ผลการศึกษาดังกล่าว ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตของ สุพรรณิ ไชยอำพร (2560) ที่ได้วิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร : สิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า มีการกล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารที่บ่งบอกถึงลักษณะของความมั่นคงทางอาหารของชุมชนด้วยกันทั้งหมด 19 สิ่งบ่งชี้ด้วยกันคือ

- 1) ความหลากหลายของประเภทอาหารในแต่ละมื้อ
- 2) สามารถรับประทานอาหาร/ เข้าถึงแหล่งอาหารได้ทุกเมื่อตามความต้องการ
- 3) การมีรายได้ที่เพียงพอต่อการซื้ออาหาร
- 4) การกินอาหารอย่างคุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือย
- 5) การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสารเคมี
- 6) การมีร่างกายอึดอวบ ผิวพรรณสดใส
- 7) การไม่มีโรคที่เกิดจากการรับประทานอาหารที่ไม่เหมาะสม
- 8) การมีความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการของผู้ประกอบอาหาร
- 9) การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการอาหารที่เหมาะสมกับพัฒนาการและสุขภาพของคนในครอบครัว
- 10) การวางแผนในการทำอาหาร/ ประกอบอาหาร
- 11) สถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
- 12) การมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยต่อระบบนิเวศน์ของชุมชน
- 13) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยกับสุขภาพของผู้บริโภค
- 14) การมีความรู้เกี่ยวกับอาหารดั้งเดิมของชุมชน
- 15) การมีระบบการผลิต/สรรหาทรัพยากรอาหารที่สอดคล้องกับการบริโภคของคนในชุมชน
- 16) การมีแหล่งผลิตของส่วนรวม /มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตอาหารของชุมชน
- 17) การมีแหล่งจัดเก็บอาหารของส่วนรวม
- 18) การมีระบบการแบ่งปันอาหารในชุมชน และ
- 19) การมีสหกรณ์กลางเพื่อสวัสดิการทางด้านอาหารของชุมชน

โดยสิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารที่บ่งบอกถึงลักษณะของความมั่นคงทางอาหารของชุมชนด้วยกันทั้งหมด 19 ข้อ นั้น จากการศึกษาค้นคว้าที่มีความสอดคล้องกับการศึกษา ดังนี้

- ความหลากหลายของประเภทอาหารในแต่ละมื้อ การสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ มีความหลากหลาย เนื่องจากมีการดำเนินการปลูกผักสวนครัวมากกว่า 10 ชนิด ในครัวเรือน จึงทำให้มีผักที่หลากหลายในการบริโภคในชุมชน

- สามารถรับประทานอาหาร/ เข้าถึงแหล่งอาหารได้ทุกเมื่อตามความต้องการ ชุมชนตำบลเสม็ดได้สามารถเข้าถึงอาหารได้ในทุกสถานการณ์ ทุกเวลา เพราะการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเน้นการดำเนินงานที่ง่าย และเห็นผลไว ผักที่ดำเนินการเพาะปลูกเป็นผักที่สามารถเติบโตง่าย ได้ทุกฤดูกาล

- การมีรายได้ที่เพียงพอต่อการซื้ออาหาร ประชาชนตำบลเสม็ดได้ มีรายได้ที่เพียงพอในการซื้ออาหารบริโภค โดยจากการศึกษาพบว่า รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ทุกหลังคาเรือน มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่า 40,000 บาท/คน/ปี ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

- การกินอาหารอย่างคุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือย จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ประชาชนตำบลเสม็ดได้มีแนวคิดในการบริโภคอาหารที่ว่า “ ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก ” สะท้อนให้เห็นได้ว่าชุมชนแห่งนี้มีการบริโภคอาหารที่คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย บนหลักของความพอเพียง

- ความรู้เกี่ยวกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยกับสุขภาพของผู้บริโภค ชุมชนตำบลเสม็ดได้มีแหล่งในการให้ความรู้แก่ประชาชนในการผลิตอาหารปลอดภัย ได้แก่ พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โลก หนอง นา โมเดล เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

- การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสารเคมี ประชาชนตำบลเสม็ดได้มีอาหารที่ปลอดภัยในการบริโภค เนื่องจากการดำเนินการปลูกผักสร้างความมั่นคงทางอาหารเน้นการปลูกผักโดยใช้หลักกิจกรรมธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้อาหารที่ผลิตได้ในชุมชนโดยส่วนใหญ่ปลอดภัย สารเคมี เป็นอาหารที่มีคุณภาพ

- การมีแหล่งผลิตของส่วนรวม /มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตอาหารของชุมชน จากการศึกษา จะพบว่า ชุมชนตำบลเสม็ดได้มีแหล่งผลิตอาหารส่วนรวมคือ พื้นที่สาธารณะ ถนนกินได้ และ บริเวณ วัด ที่ใช้เป็นพื้นที่สำคัญในการเพาะปลูกผักสวนครัว

- การวางแผนในการทำอาหาร/ ประกอบอาหาร การสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้มีการดำเนินงานขับเคลื่อน โดยใช้กลไกผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการดำเนินการ

ของทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนมีการวางแผน และดำเนินการ
แผน และติดตามการดำเนินงาน

- การมีแหล่งจัดเก็บอาหารของส่วนรวม การสร้างความร่วมมือในการสร้างความ
มั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดได้ ก่อให้เกิด ธนาคารเมล็ดพันธุ์เสม็ดได้ ในการเก็บอาหาร
และเมล็ดพันธุ์ ต้นกล้าของพืชผักสวนครัวไว้ต่อยอดขยายผลของสมาชิกส่วนรวมในชุมชน

- การมีระบบการแบ่งปันอาหารในชุมชน กิจกรรมเสม็ดได้ปันสุข เป็นการดำเนินการที่
สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้มีการแบ่งปันอาหารภายในชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง รัฐและสังคมกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษา
ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับชุมชนตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัด
ฉะเชิงเทรา ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ออกเป็นข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการ
พัฒนารูปแบบการสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่อื่น ๆ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน การดำเนินการสร้างความร่วมมือในการสร้างความ
มั่นคงทางอาหารให้สำเร็จเป็นรูปธรรมโดยใช้ความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หรือ
กรมการพัฒนาชุมชน ควรเพิ่มงบประมาณในการดำเนินงาน เพื่อสนับสนุนและขยายผล ในด้านต่าง
ๆ ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน เช่น งบประมาณในการ
ฝึกอบรมให้ความรู้ประชาชน งบประมาณในการสนับสนุนนวัตกรรม และเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์
ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับงานภารกิจอื่น ๆ ที่ไม่มี
ความสำคัญหรือภารกิจที่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ
และเน้นการทำงานแบบบูรณาการความร่วมมือกันภายในส่วนราชการต่าง ๆ

2) ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป การดำเนินงานวิจัยในครั้งต่อไป ในเรื่อง
ที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ควรมีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จ
เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ตลอดจนการวิจัยครั้งต่อไปอาจจะเน้นไปที่
แนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เป็นรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ เพื่อการต่อยอดให้ครบการ
สร้างความมั่นคงทางอาหาร

3) ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงนโยบายหรือโครงการ การดำเนินนโยบายการสร้าง
ความมั่นคงทางอาหารหรือกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ควรเน้นนโยบายหรือ
กิจกรรมที่มีคุณภาพ มากกว่าเน้นเชิงปริมาณ กล่าวคือ ควรเน้นให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารได้

มากกว่าที่จะต้องให้ประชาชนสร้างอาหารเอง แต่อาหารที่ประชาชนสร้างหรือผลิตได้นั้น เป็นอาหารที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ปลอดภัย หรือไม่ครบถ้วนในความต้องการบริโภคอาหารในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ควรเน้นที่คุณภาพ คือ การแบ่งหน้าที่ แบ่งงานตามความถนัดของแต่ละชุมชน แต่ละหมู่บ้าน แต่ละครัวเรือน ครัวเรือนใดมีความรู้ความพร้อมด้านการปลูกผักก็ดำเนินการปลูกผัก ครัวเรือนใดมีความพร้อมด้านการเลี้ยงสัตว์ก็เลี้ยงสัตว์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ทุกครัวเรือน ครัวเรือนอื่น ๆ อาจจะสนับสนุนการทำปุ๋ยหมัก การแปรรูปวัตถุดิบ จะทำให้ได้คุณภาพและความหลากหลาย มากกว่าการดำเนินการแบบเน้นปริมาณเน้นจำนวนแบบถ้วนหน้า

บรรณานุกรม

- ชาย โพธิ์สีดา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ :อมรินทร์พริ้นตแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด,
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2539). รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม. กรุงเทพฯ.
- จอมขวัญ ชุมชาติ.(2558).ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนโลกพยอม ตำบลละงู อำเภอลงู จังหวัดสตูล. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปิยนาด อิมดี. (2547). ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท:ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านป่าคำ หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน . (วิทยาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พัชรภา ดันตราจิน . (2563). บทความปรีทัศน์ การจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำ (Collaborative Governance): ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างและนำไปปฏิบัติ.
- พุดพิงศ์ มนต์รีโพธ. (2550). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์เขต 4. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต วิทยานิพนธ์), มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,
- พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551, (2551).
- พิสิฐ เทพไกรวัล. (2554). การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. (ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต), มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
- ภัทริยา คะลีล้วน, สุขวีรยา สุขสุเพิ่ม. (2551). การพัฒนาความร่วมมือในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดกองการศึกษาเทศบาลตำบลดอนหญ้านาง อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดหนองคาย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
- วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2557). การสังเคราะห์ตัวแบบเชิงทฤษฎีและการบริหารจากผลการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาภาคีความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันของคนในพื้นที่. กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิรัตน์ ประเสริฐศักดิ์. (2555). แนวคิดและค่านิยมของความมั่นคงทางอาหาร. กรุงเทพฯ.

คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศจินทร์ ประชาสันต์. (2552). “การพัฒนาดัชนีชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร”. เอกสารรายงาน
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร. (2564). ความมั่นคงทางอาหาร สิ่งที่คุณคนควรได้รับอย่าง
เพียงพอ. Retrieved from https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=50

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2563). “3 สร้างทางรอดสังคมไทย”
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

สถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2565). “สรุปผลการดำเนินงานโครงการ
เสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง”. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

อาทิตยา สุขประเสริฐ. (2558). การสร้างวิสัยทัศน์เมืองน่าอยู่และยุทธศาสตร์การพัฒนาของภาค
ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลป่าปอประแส อำเภอแกลง จังหวัดระยอง. (รัฐศาสตร์การ
ปกครองมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.,

อุมาพร บุญเพชร. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา กับ
ความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา สำนักงานเขตหนองจอก สังกัด 139
กรุงเทพมหานคร. (หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต วิทยานิพนธ์), มหาวิทยาลัยบูรพา,

Booher, D. E. (2004). Collaborative Governance Practices and Democracy. National Civic
Review. 32-46.

Carlson, C. (2007). A Practical Guide to Collaborative Governance. Paper presented at the Policy
Consensus Initiative.

Emerson , N. (2015) . Collaborative Governance Regimes. Washington: DC: Georgetown
University Press.

FAO. (1996) . Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of
Action. Retrieved from

FAO. (2002). The State of Food Insecurity in the World. Retrieved from

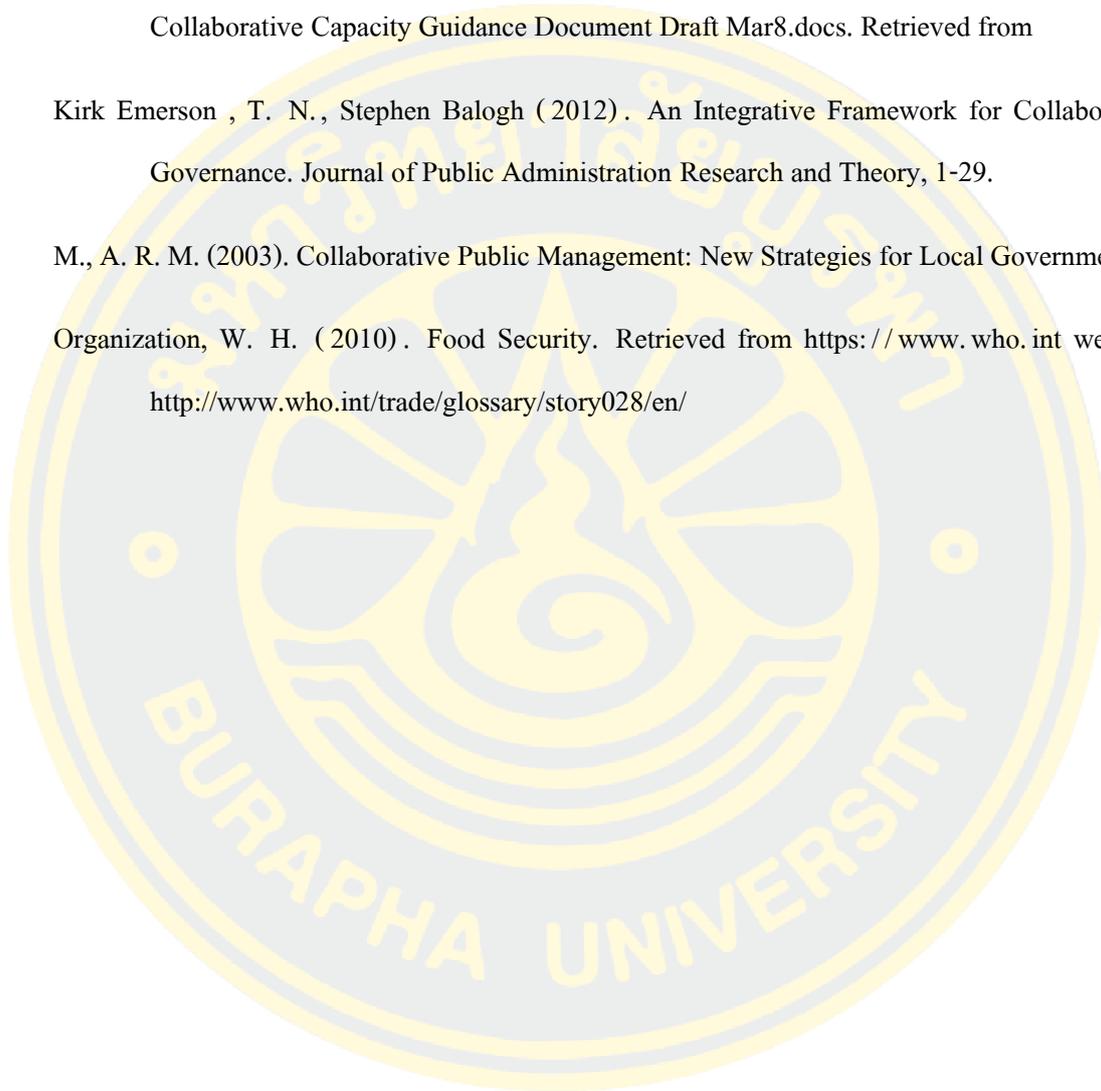
Gash, C. A. A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 543-571.

Group, U. C. C. W. (2012). Building Collaborative Capacity A Guidance Document In Collaborative Capacity Guidance Document Draft Mar8.docs. Retrieved from

Kirk Emerson , T. N., Stephen Balogh (2012). An Integrative Framework for Collaborative Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 1-29.

M., A. R. M. (2003). Collaborative Public Management: New Strategies for Local Governments.

Organization, W. H. (2010). Food Security. Retrieved from <https://www.who.int> website:
<http://www.who.int/trade/glossary/story028/en/>

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเป้าหมายภาครัฐ

(ผู้บริหารกรมการพัฒนาชุมชน/พัฒนาการอำเภอ/บางคล้า และพัฒนาการประจำตำบล/ผู้อำนวยการ
กลุ่มงานและนักวิชาการพัฒนาชุมชน สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็ง)

เรื่อง รัฐและสังคม กับ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร ภูมิศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการ
พัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ – สกุล

ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 ประเด็นความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

1. ท่านมีบทบาทอย่างไรบ้างในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร จากภูมิศึกษา ความร่วมมือระหว่าง
กรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เมื่อกล่าวถึงแนวคิดการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างไร
3. กิจกรรม/โครงการ อะไรบ้าง ที่ท่านคิดว่ามีส่วนขับเคลื่อนสนับสนุนการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร
ในชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา (เชิงนโยบายเชิงปฏิบัติ)
4. รูปแบบการทำงานร่วมกันของ ภาครัฐและชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้
อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีลักษณะการทำงานอย่างไร
5. หากกล่าวถึง “ภาคสังคม” ในมุมมองของท่านภาคสังคมมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างความมั่นคง
ทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
6. ในการสร้างความร่วมมือขับเคลื่อนการสร้าง การสร้างความมั่นคงทางอาหาร ระหว่างกรมพัฒนา
ชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่ง
ผลสำเร็จต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหาร
7. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการสร้างความร่วมมือในการการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร คืออะไร
8. หากมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการพัฒนาต่อยอดรูปแบบความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทาง
อาหาร ระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเป้าหมายภาครัฐ

(ผู้นำการเปลี่ยนแปลง/ผู้นำชุมชน)

เรื่อง รัฐและสังคม กับ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร ภูมิศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการ
พัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ – สกุล

ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 ประเด็นความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

1. ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือผู้นำชุมชน ท่านมีบทบาทอย่างไรบ้างในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ให้เกิดขึ้นในชุมชน
2. เมื่อก้าวถึงแนวคิดการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างไร
3. กิจกรรม/โครงการ อะไรบ้าง ที่ท่านคิดว่ามีส่วนขับเคลื่อนสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
4. รูปแบบการสร้างความร่วมมือของ ภาครัฐและชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบการสร้างความร่วมมืออย่างไร
5. ในการสร้างความร่วมมือขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลสำเร็จต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชน
6. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการสร้างความร่วมมือในการการสร้างความมั่นคงทางอาหาร คืออะไร และท่านมีวิธีแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร
7. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการพัฒนาต่อยอดรูปแบบความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเป้าหมายภาคสังคม

(ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนตำบลเสม็ดใต้)

เรื่อง รัฐและสังคม กับ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร ภูมิศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการ
พัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ – สกุล

ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 ประเด็นความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

1. เมื่อกล่าวถึงแนวคิดการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างไร
2. ในการดำเนินการสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ ท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการดำเนินการใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร
3. ท่านต้องการให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง
4. ท่านคิดว่ากิจกรรมใดที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ประสบความสำเร็จหรือเกิดประโยชน์มากที่สุด
5. หากกล่าวถึง“ภาครัฐ”ในมุมมองของท่าน ภาครัฐมีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชน
6. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการสร้างความร่วมมือในการการสร้างความมั่นคงทางอาหารคืออะไร และท่านมีวิธีแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร
7. ในการสร้างความร่วมมือขับเคลื่อนการสร้างการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลสำเร็จต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในชุมชน
8. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการพัฒนาต่อยอดรูปแบบความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงทางอาหารระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน กองบริหารการวิจัยและนวัตกรรม งานมาตรฐานและจริยธรรมในการวิจัย โทร. ๒๖๒๐

ที่ อว ๘๓๐๐/-

วันที่ ๓๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เรื่อง ขอส่งสำเนาเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เรียน นายวรรณัย เต็กสุวรรณ

ตามที่ท่าน ได้ยื่นเอกสารคำร้องเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา รหัสโครงการวิจัย G-HU024/2566(E1) โครงการวิจัย เรื่อง รัฐและสังคม กับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษา ความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กับ ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา นั้น

บัดนี้ โครงการวิจัยดังกล่าว ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา สำหรับโครงการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาและระดับปริญญาตรี ชุดที่ 4 (กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว กองบริหารการวิจัยและนวัตกรรม ในฐานะผู้ประสานงาน จึงขอ ส่งสำเนาเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน ๑ ฉบับ เอกสารชี้แจง ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เอกสารแสดงความยินยอมของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และเอกสารเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดย ประทับตรารับรองเรียบร้อยแล้ว มาถึงท่าน เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

นางสาวพิมพ์พรพรณ เลิศล้ำ

(นางสาวพิมพ์พรพรณ เลิศล้ำ)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สำหรับโครงการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาและระดับปริญญาตรี
ชุดที่ 4 (กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)

บรรณานุกรม

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	วรคณัย เต็กสุวรรณ
วัน เดือน ปี เกิด	5 ธันวาคม 2538
สถานที่เกิด	จังหวัดกาญจนบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	389 หมู่ 3 ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตำแหน่งและประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2562 นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2563 นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ ศูนย์วิจัยบริการ สถาบันการ พัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2566 นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ กลุ่มงานประสานแผนและ ยุทธศาสตร์ สถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2567 - ปัจจุบัน นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ กลุ่มงานบรรจุแต่งตั้ง กองการเจ้าหน้าที่ กรมการพัฒนาชุมชน
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2560 สังกมสเกราะห้ศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2567 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการ ปกครอง) มหาวิทยาลัยบูรพา
รางวัลหรือทุนการศึกษา	ทุน สกพอ.